

FOLKEHØJSKOLERNE I DANMARK - HVORDAN HAR DE DET?

Rapport / September 2018

Malene Thøgersen
Henriette Bjerrum
Johanne Gydesen

Videncenter
for Folkeoplysning

FOLKEHØJSKOLERNE I DANMARK – HVORDAN HAR DE DET?

Titel

Folkehøjskolerne i Danmark. Hvordan har de det?

Forfatter

Malene Thøgersen, Henriette Bjerrum & Johanne Gydesen

Øvrige bidragydere

Johan Dybro

Layout

Videncenter for Folkeoplysning

Forsidefoto

Vallekilde Højskole, FFD

Print

Mercoprint Digital A/S

Udgave

1. udgave, Aarhus, september 2018

Pris

Rapporten kan bestilles i trykt udgave hos Videncenter for Folkeoplysning, pris 150,00 kr. inklusive moms, eksklusiv forsendelse. Rapporten kan downloades gratis i vidensbanken på www.vifo.dk

ISBN

978-87-970325-4-1 (pdf)

978-87-970325-5-8

Udgiver

Videncenter for Folkeoplysning

c/o Idrættens Analyseinstitut

Kanonbådsvej 4A

DK-1437 København K

T: +45 3266 1030

E: idan@idan.dk

W: www.idan.dk

Gengivelse af denne rapport er tilladt med tydelig kildehenvisning.

Indhold

Forord	7
Indledning.....	8
Rapportens opbygning og hovedresultater.....	9
Rapportens datagrundlag.....	14
Kapitel 1: Højskolerne i Danmark	16
Lovgrundlaget og skoleformen.....	20
Højskolernes aktivitetsniveau og rammevilkår.....	22
Kapitel 2: Højskolernes aktiviteter	27
Højskolernes tilskudsberettigede kurser	27
Højskolernes øvrige aktiviteter.....	32
Aktiviteter med støtte fra puljer og fonde.....	33
Kapitel 3: Højskolernes elever.....	35
Elevtal og -dækning.....	35
Elevernes profiler	38
Højskolernes rummelighed	44
Kapitel 4: Højskolernes ansatte.....	47
Forstanderen.....	47
Lærerne.....	49
De ansattes bopæl	50
Kapitel 5: Højskolernes organisering	56
Højskolernes bestyrelse.....	56
Højskolernes repræsentantskab og skolekreds.....	58
Elevforeninger	61
Relationen til FFD	62
Kapitel 6: Højskolernes bygninger, faciliteter og energiforsyning	66
Bygninger/faciliteter og vedligeholdelse.....	67
Højskolernes energiforsyning	72
Højskolernes bygninger, faciliteter og energiforsyning	75
Kapitel 7: Højskolerne i samfundet	76
Højskolernes rolle i lokalsamfundet.....	76
Højskolernes vigtigste samfundsmæssige rolle.....	82

Højskolernes bidrag.....	84
Højskolernes oplevede udfordringer	85
Planlagte udviklingstiltag.....	92
Fremtidssyn	93
Kapitel 8: Hvordan har højskolerne det? Afrunding og perspektivering.....	96
De frie skoler og reglerne.....	96
Højskolerne og det skæve Danmark	97
Højskolerne i spændingsfeltet mellem 'medkultur' og 'modkultur'	98
Bygningerne - det tveæggede sværd	98
Fag og fokus i fremtiden?	99
Litteraturliste	101
Bilag	105
Metoden bag spørgeskemaundersøgelsen	105
Øvrige datakilder.....	105
Kategorisering af fagudbud.....	106

Forord

Et blik på de danske folkehøjskolars kursuskataloger viser et stort og varieret udbud af aktiviteter og fag. Der er mulighed for fordybelse i mange forskellige typer af faglige niches, mens der samtidig er fokus på almindennende fag og aktiviteter, som ligeledes fremstår som højskolernes kernevirkosomhed.

Højskolernes særlige kendetegn kommer derudover til udtryk i de mange forskellige værdigrundlag, som skolerne har frihed til selv at formulere, og som understreger den frie skoleform, som højskolerne er en del af.

Højskolerne har 175-års jubilæum i 2019 og har igennem tiden bidraget til muligheden for, at unge og voksne mennesker både kan dygtiggøre sig og udvikle sig personligt og få en meningsfuld pause fra arbejdslivet eller det formelle uddannelsessystem.

Højskolernes rolle er skiftet gennem tiderne. Målet med denne undersøgelse er at tage temperaturen på, hvordan har højskolerne det i dag, og hvordan de ser på deres egen rolle og samfundsmæssige betydning.

Håbet er, at undersøgelsen kan fungere som et beskedent input til debatten om højskolernes daglige virke og samfundsmæssige rolle nu og i fremtiden.

Undersøgelsen havde ikke været mulig uden opbakning. En særlig stor tak skal lyde til Folkehøjskolernes Forening i Danmark (FFD), som har bidraget med gode idéer og sparing i forbindelse med udarbejdelsen af spørgeskemaet, og som derudover har ydet en stor indsats for at kontakte højskolerne med en opfordring til at besvare undersøgelsen for sikre en så høj deltagelse som muligt.

Endelig en stor tak til de mange højskoler, der har bakket op og har taget sig tid til at besvare spørgeskemaet i en travl hverdag.

Indledning

Siden den første højskole blev etableret i Rødding i 1844, er der løbet meget vand i åen, når det gælder højskolernes vilkår og samfundsmæssige rolle, som har udviklet sig i tæt sammenhæng med samfundsudviklingen. Samtidig er der stadig mange historiske spor, som er videreført i den rolle, højskolerne spiller i dag.

Formålet med denne rapport er at sætte fokus på de danske folkehøjskoler anno 2017. I modsætning til mange andre områder inden for folkeoplysningen, er højskoleområdet relativt veldokumenteret, både når det gælder grundlæggende statistik samt evalueringer af konkrete tiltag og aktiviteter området.

Der eksisterer imidlertid ikke et nyere, samlet indblik i højskolernes vilkår, rolle og situation set ud fra højskolernes eget perspektiv. Formålet med denne rapport er at give et overordnet indblik i området og sætte fokus på, hvordan det er at være højskole i dag. Givet skoleformens kompleksitet er det ikke rapportens intention at komme rundt om alle hjørner af højskolernes virke, men hensigten er at sætte fokus på en række overordnede temaer med relevans for højskolernes daglige liv og samfundsmæssige rolle.

Rapporten er primært baseret på resultaterne af en spørgeskemaundersøgelse blandt landets højskoler, som Vifo gennemførte i 2017.

Spørgeskemaundersøgelsen giver mulighed for at gå et skridt dybere end de eksisterende statistikker og sætte fokus på eksempelvis højskolernes rolle i lokalsamfundet, højskolernes organisering, de oplevede udfordringer samt højskolernes syn på deres egen rolle i samfundet.

Rapportens opbygning og hovedresultater

Efter en kort indledende beskrivelse af undersøgelsens datagrundlag er rapporten opdelt i 8 kapitler. Nedenfor følger et kort oprids af indhold og hovedresultater for de enkelte kapitler.

Kapitel 1 'Højskolerne i Danmark' giver et indledende indblik i højskoleområdet karakteristika. Først belyser kapitlet højskolernes udbredelse og karakter. Kapitlet viser, at antallet af højskoler har været faldende fra midten af 1990'erne og frem til i dag. Antallet har dog stabiliseret sig over de seneste år, hvor også nye højskoler er kommet til, og flere er på vej. Samtidig har antallet af årselever været stigende gennem det seneste årti, hvilket betyder, at højskolerne gennemsnitligt set er blevet større.

Dernæst belyser kapitlet nogle af skoleformens særlige karakteristika med fokus på åbenhedskriteriet, de formelle krav til undervisningen samt kostskoleformen. Afslutningsvist beskriver kapitlet højskolernes aktivitetsniveau og rammevilkår.

Kapitel 2 sætter fokus på højskolernes aktiviteter. Med udgangspunkt i en gennemgang af højskolernes kursusudbud i efteråret 2018 gives en karakteristik af fagudbuddet med primær fokus på de lange kurser, der udgør over 80 pct. af højskolernes samlede tilskudsberettigede aktiviteter. Analysen viser, at højskolerne som helhed har et bredt fagudbud, men også at der er nogle klare mønstre på tværs af højskoletyper.

62 pct. af fagene på idrætshøjskolerne ligger inden for kategorien 'idræt, sport og spil', men idrætshøjskolerne har også fag inden for samtlige øvrige faggrupper i analysen. På de fagspecialiserede højskoler er det særligt fagkategorierne 'musik, teater og dans', 'kunst, kreativitet og håndværk' samt 'medier og journalistik', der fylder godt i det samlede billede. Endelig er der på de almene højskoler større spredning i fagfordelingen, men 'humanistiske fag og sprog' samt 'musik, teater og dans' er de kategorier, der fylder mest.

Gennemgangen af fagudbuddet viser desuden, at 71 pct. af højskolerne arbejder med linjefag/hovedfag, som afspejler det fagudbud, de enkelte højskoler specialiserer sig inden for. Her er det interessant, at linjefagene overordnet set er præget af mere idræt og mindre af humaniora og sprog end fagudbuddet som helhed.

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at mange højskoler også har aktiviteter, der går ud over de tilskudsberettigede kurser. Det gør sig gældende for tre fjerdedele af skolerne i spørgeskemaundersøgelsen. Svarene viser, at det for mange skolers vedkommende omhandler udlejning af lokaler og faciliteter samt kursusvirksomhed, men der er også mange andre typer af aktiviteter i spil.

Undersøgelsen viser også, at mange højskoler benytter sig af støtte fra puljer og fonde til medfinansiering af aktiviteter og tiltag, som ikke er omfattet af statstilskuddet. 67 pct. af højskolerne angiver, at de inden for de seneste fem år har modtaget støtte fra puljer eller fonde til specifikke tiltag eller projekter.

Kapitel 3 vender blikket mod højskolernes elever. Den samlede stigning i antallet af årselever på højskolernes lange kurser afspejler sig i skolernes svar. Således har 64 pct. af højskolerne oplevet stigende elevtal over den seneste femårige periode, mens hovedparten af de øvrige skoler oplever uændret tilgang. På trods af den positive udvikling, er der stadig plads til flere på mange af højskolerne. Det gælder særligt på efterårsholdene, hvor 71 pct. af skolerne havde ledige pladser i 2016.

Overordnet set er eleverne på de lange kurser typisk mellem 20 og 25 år, og der er samlet set en lille overvægt af kvinder (53 pct.). Både alders- og kønssammensætningen varierer dog på tværs af højskoletyper. Særligt livsstilshøjskolerne tiltrækker en meget varieret elevgruppe rent aldersmæssigt.

Resultaterne viser også, at højskolerne omfatter mange forskellige elevtyper. Eksempelvis har tre fjerdedele af højskolerne i undersøgelsen internationale elever, mens lidt over halvdelen har flygtninge. Derudover har knap 40 pct. af højskolerne elever, som får betalt deres ophold af kommunen, og også elever på EGU (erhvervsgrunduddannelse)¹ og STU (Særligt Tilrettelagt Ungdomsuddannelse)² er repræsenteret på mange højskoler.

Interessant er det desuden, at mange højskoler oplever et større støttebehov blandt eleverne end tidligere – både i form af større skrøbelighed og flere psykiske udfordringer blandt de unge, der ellers er velfungerende på overfladen, men også på grund af flere elever med særlige udfordringer og diagnoser.

Undersøgelsen viser også, at mange højskoler gør en aktiv indsats for at mindske frafald blandt eleverne via mange forskellige typer af tiltag. 42 pct. af højskolerne oplever, at færre elever falder fra i dag end for fem år siden, mens kun 7 pct. oplever en stigning.

På trods af højskolernes åbenhed og rummelighed kan der dog være elever, som højskolerne ikke kan rumme. Knap tre fjerdedele af højskolerne har været nødsaget til at bortvise en eller flere elever inden for de seneste fem år.

Kapitel 4 har fokus på højskolernes ansatte og indleder med en karakteristik af forstanderne, som har besvaret spørgeskemaet. Svarene viser, at den typiske højskoleforstander er en mand i 50'erne med en mellemlang eller lang videregående uddannelse, som har været ansat som forstander i knap ti år.

Derudover viser undersøgelsen, at en højskolelærer gennemsnitligt underviser 466 timer om året, hvilket er i overensstemmelse med FFD's charter på området, som opfordrer til en

---

¹ En erhvervskompetencegivende uddannelse der udbydes af kommunerne. Forløbet tager normalt to år og består af både praktikforløb og skoleuddannelsesforløb.

² STU er en 3-årig Særligt Tilrettelagt Ungdomsuddannelse for unge udviklingshæmmede og unge med andre særlige behov, som ikke har mulighed for at gennemføre en anden ungdomsuddannelse. Uddannelsen er ikke formelt kompetencegivende.

timenorm mellem 400 og 500 timer årligt. Der er dog relativ stor variation på tværs af skolerne, og derudover er det interessant, at det gennemsnitlige undervisningstimental i dag er noget højere end den tidligere lovgrænse på 408 timer, som var gældende frem til 2016.

Afslutningsvist ser kapitlet nærmere på de ansattes bopæl, hvor spørgeskemaundersøgelsen viser, at det i dag langt fra er en selvfølge, at højskolens forstander bor på højskolerne. 69 pct. af højskolerne i undersøgelsen svarer ja til, at højskolens forstander bor på højskolen, mens det modsatte altså er tilfældet for næsten en tredjedel af højskolerne.

27 pct. af højskolerne angiver, at de har en viceforstander, der bor på højskolen, men ofte er det på skoler, hvor forstanderen også bor. Samlet er der en fjerdedel af højskolerne, som hverken har forstanderen eller en viceforstander boende på skolen, hvilket er interessant i lyset af den senere tids debat om bopælspligt og hjemlighed³.

Undersøgelsen viser også, at der på tværs af højskolerne er forskellige forventninger til de ansattes bopæl. 42 pct. af højskolerne angiver, at de enten i høj eller meget høj grad har en forventning om, at højskolens ansatte bor i lokalområdet.

Kapitel 5 belyser højskolernes organisering med fokus på bestyrelsens rolle, udbredelsen af repræsentantskab, skolekreds og elevforening samt højskolens relationer til FFD.

Højskolernes bestyrelser er ansvarlige for den daglige drift af højskolen og spiller dermed en helt central rolle i højskolens organisering. Når forstanderne skal uddybe, hvad de ser som bestyrelsens væsentligste rolle, er det særligt rollen som sparringspartner for og opbakning til den daglige ledelse, der lægges vægt på. Mange understreger derudover bestyrelsens rolle ift. at udvikle retningen for højskolen samt bestyrelsens kontrolfunktion og økonomiske ansvar.

Antallet af bestyrelsesmedlemmer varierer mellem fem og 16 medlemmer, men på flertallet af højskolerne ligger antallet på syv eller otte. Også bestyrelsernes mødefrekvens varierer på tværs af højskolerne. På langt de fleste højskoler (88 pct.) mødes bestyrelsen dog mellem fire og seks gange om året.

Når det gælder højskolernes øvrige organisering, viser undersøgelsen, at hovedparten af højskolerne i dag – knap tre fjerdedele – har en skolekreds, mens en femtedel har et repræsentantskab. Endelig har ganske få højskoler en anden opbygning. Hvad enten der er tale om skolekreds eller repræsentantskab, er disse organers væsentligste formelle rolle at vælge medlemmer til højskolens bestyrelse.

---

³ Debatten udspillede sig særligt gennem en række artikler i højskolebladet fra sommeren 2017 og frem til afstemning om et resolutionsforslag vedrørende bopælspligten, som blev gennemført på FFD's årsmøde i maj 2018.

I modsætning til højskolernes bestyrelse og repræsentantskab eller skolekreds, er elevforeninger ikke lovpligtige. Alligevel angiver næsten tre fjerdedele af højskolerne i undersøgelsen, at de har en elevforening. En gennemgang af højskolernes vedtægter viser, at elevforeningen er repræsenteret i bestyrelsen på 37 pct. af højskolerne.

Den afsluttende del af kapitlet belyser højskolernes relation til FFD. Der er overordnet en stor tilfredshed med foreningen, og højskolerne benytter sig i vid udstrækning af FFD's medlemsydelse.

Kapitel 6 belyser en række spørgsmål vedrørende højskolernes bygningsmasse og deres energiforsyning, som er inkluderet i spørgeskemaet på foranledning af FFD. Højskolerne er i spørgeskemaundersøgelsen blevet bedt om at forholde sig til deres bygnings- og facilitetsmæssige behov på en række forskellige måder.

Skolernes svar afspejler store niveauforskelle i skolernes behov. Særligt interessant er dog højskolernes svar ift. udskudt vedligeholdelse, som må antages at omhandle behov, som – hvis de ikke udbedres – kan få store konsekvenser for både bygninger og økonomi i fremtiden. To tredjedele af højskolerne angiver, at de har udskudt vedligeholdelse, og mange vurderer, at det vil koste et millionbeløb at udbedre forholdene.

Højskolernes store bygningsmasse gør det i sig selv væsentligt at belyse højskolernes energiforsyning og behovet for optimering af energiforsyningen alene ud fra et økonomisk perspektiv. Energiforsyningen er ligeledes interessant i et bæredygtighedsperspektiv, som i stigende grad er i fokus på mange højskoler. Knap en fjerdedel af højskolerne i undersøgelsen anvender en eller flere former for vedvarende energi.

Over halvdelen af højskolerne angiver, at der er behov for at optimere højskolens energiforsyning, og endnu flere har fået foretaget særlige analyser med henblik på miljø- og energiforbedringer. Samlet tyder undersøgelsens resultater på, at højskolerne i vid udstrækning har fokus på energiforbedringer, men også at det er en ressourcekrævende opgave for mange skoler.

Kapitel 7 sætter fokus på højskolernes samfundsmæssige rolle. Kapitlets indledende del har særlig fokus på højskolernes lokale rolle.

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at rigtig mange højskoler samarbejder med mange forskellige typer af aktører. Flest højskoler samarbejder med lokale foreninger, men også skoler/gymnasier, kommuner og kirker er hyppige samarbejdspartnere. To tredjedele af højskolerne i undersøgelsen har oplevet en stigning i antallet af samarbejdsrelationer inden for de seneste fem år, mens de resterende skoler angiver et uændret omfang. Samlet tyder undersøgelsen på, at der mange steder bliver arbejdet aktivt med højskolens rolle i lokalsamfundet, og at mange højskoler ønsker at være en del af det lokale liv. Det kan dog samtidig være en ressourcekrævende opgave at spille en aktiv rolle i lokalsamfundet.

Undersøgelsen viser også, at højskolerne i høj grad tager deres samfundsmæssige rolle alvorligt, men der er store forskelle på, hvilke elementer højskolerne lægger størst vægt på, når de skal beskrive deres vigtigste samfundsmæssige rolle. Roller knyttet til højskolernes formålsparagraf eller til skolens værdier/skoleformens særlige karakteristika fylder mest i højskolernes svar.

Hovedparten af højskolerne mener samtidig, at der er en række samfundsmæssige udfordringer, de kan være med til at løse. Skolerne nævner blandt andet ulighed og samfundsmæssige skel, dårlig trivsel samt manglende grøn omstilling som nogle af de udfordringer, de kan bidrage til at modvirke.

Hovedparten af højskolerne oplever dog også udfordringer i forhold til at kunne drive højskolen på den måde, og på det niveau, de ønsker. Mange af de uddybende kommentarer går på begrænsede ressourcer som følge af statens besparelser, men også vedligeholdelsen af bygninger samt lovmæssige udfordringer fylder i de uddybende kommentarer. Direkte adspurgt om lovmæssige udfordringer svarer en tredjedel af højskolerne, at de oplever udfordringer med højskoleloven, mens lidt flere oplever udfordringer ved andre lovgivninger.

På trods af de oplevede udfordringer, vidner resultaterne samtidig om virkelyst og tro på fremtiden. Således angiver tre fjerdedele af højskolerne, at de har udviklingstiltag, som de planlægger at afprøve inden for de kommende tre år. Udviklingstiltagene omfatter særligt nye fagudbud, nye målgrupper og nye samarbejdsrelationer. Samtidig er der helt overvejende et positivt syn på fremtiden blandt højskolerne.

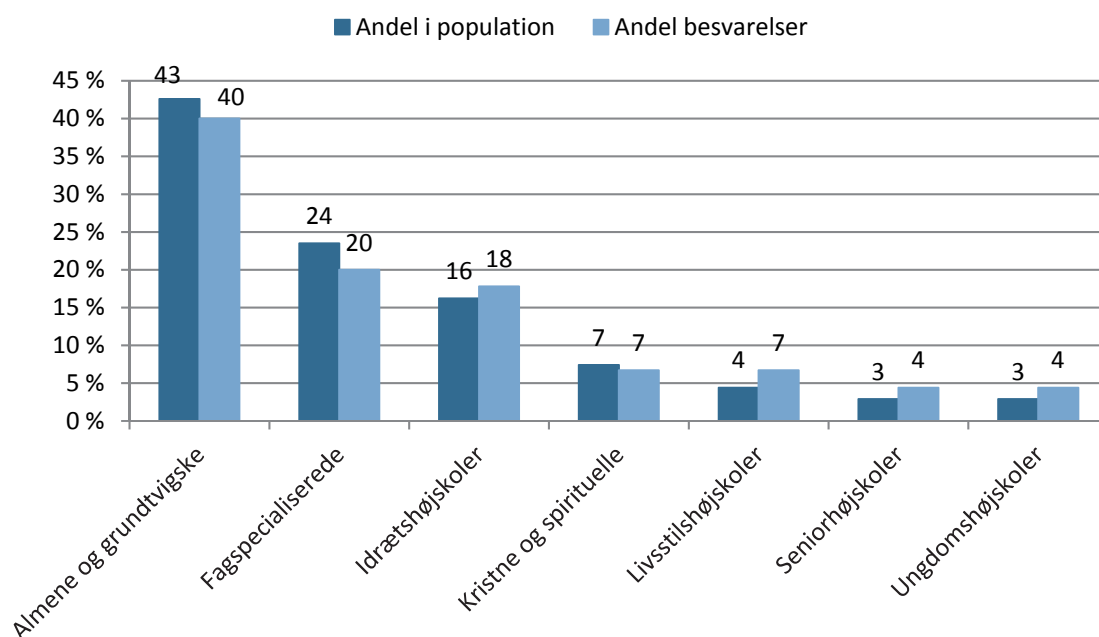
Kapitel 8 samler op på rapportens resultater gennem perspektivering til en række udvalgte temaer. Det gælder skismaet mellem skoleformens frihed og de mange regler på området, højskolernes rolle i forhold til sociale og geografiske skel, højskolerne i spændingsfeltet mellem medkultur og modkultur, højskolernes bygningsmasse som både en styrke og en udfordring samt højskolernes fremtidige fokus på fag og målgrupper.

Rapportens datagrundlag

Rapporten bygger på en spørgeskemaundersøgelse til alle landets folkehøjskoler gennemført i perioden juni-oktober 2017. 45 ud af 68 højskoler har besvaret spørgeskemaet svarende til en svarprocent på 66 pct. Heraf har 40 højskoler besvaret hele spørgeskemaet, mens 5 har besvaret delvist⁴.

Besvarelsene fordeler sig pænt på tværs af forskellige typer af højskoler (figur 1). Dog med en mindre underrepræsentation af de fagspecialiserede og almene højskoler. De enkelte højskoletyper er beskrevet nærmere i det efterfølgende kapitel om højskolerne i Danmark.

Figur 1: Højskoletyper – fordeling i population og i spørgeskemaundersøgelse

Figuren viser højskolernes fordeling på højskoletyper i både den samlede population af højskoler på undersøgelsestidspunktet (inkl. Jaruplund og Nordiska Folkhøgskolan) og i spørgeskemaundersøgelsen. n = 68 (populationen), n = 45 (spørgeskemaundersøgelsen).

På trods af den pæne svarprocent medfører højskolernes begrænsede antal uvilkårligt, at der er få enheder at lave statistiske analyser på. For overskuelighedens skyld er det alligevel i de fleste tilfælde valgt at afrapportere resultaterne i procent. I læsningen af analyserne er det således vigtigt at være opmærksom på, at resultaterne er baseret på et relativt begrænset antal enheder, men altså samtidig en stor del af den samlede højskolepopulation.

⁴ Undersøgelsen blev gennemført i forbindelse med en større undersøgelse af specialpædagogisk støtte på højskoleområdet, som Vifo gennemførte for Kulturministeriet (Bjerrum & Thøgersen 2018). Spørgeskemaundersøgelsen var derfor delt i to dele: Den indledende del indeholdt udelukkende SPS-relaterede spørgsmål, mens den anden del indeholdt spørgsmål af mere generel karakter, som er afrapporteret i denne rapport. Enkelte højskoler besvarede kun de SPS-relaterede spørgsmål, og disse indgår derfor ikke i denne undersøgelse.

Endvidere skal det nævnes, at højskoleforstanderne i høj grad har benyttet sig af spørgeskemaets muligheder for uddybende svar, hvilket betyder, at der også er et ganske omfattende kvalitativt materiale til rådighed for analysen.

Dataindsamlingsprocessen i forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen er uddybet yderligere i bilagsmaterialet.

Ud over spørgeskemaundersøgelsen bygger rapporten på den eksisterende statistik på området samt på en gennemgang af højskolernes vedtægter og fagudbud.

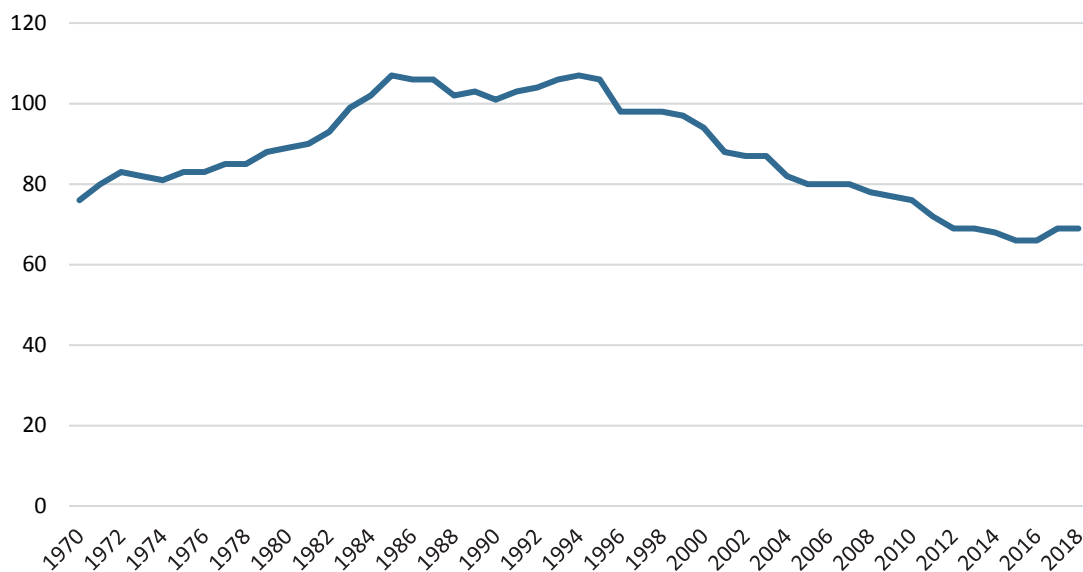
Kapitel 1: Højskolerne i Danmark

Dette kapitel har til formål at beskrive den rammemæssige kontekst for højskolerne samt at belyse højskolernes karakteristika og udbredelse i dag. Indledningsvist giver kapitlet et indblik i højskolernes udbredelse og deres fordeling på forskellige typer. Dernæst beskrives lovgrundlaget og skoleformens særlige karakteristika. Afslutningsvist giver kapitlet et overblik over udviklingen i højskolernes aktivitetsniveau og rammevilkår.

Da spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført i 2017, var der i alt 68 folkehøjskoler⁵. Dette antal er inklusive den danske højskole Jaruplund i Sydslesvig samt den fællesnordiske højskole 'Nordiska Folkhögskolan' i Kungälv i Sverige. I skoleåret 2016/2017 deltog mere end 10.000 kursister på højskolernes lange kurser (www.statistikbanken.dk).

Som figur 2 viser, har antallet af højskoler været faldende, siden det toppede i 1994 med 107 højskoler. Antallet har dog stabiliseret sig over de seneste år, hvor også nye højskoler er kommet til, og flere er på vej.

Figur 2: Udviklingen i antallet af højskoler i perioden 1970-2018

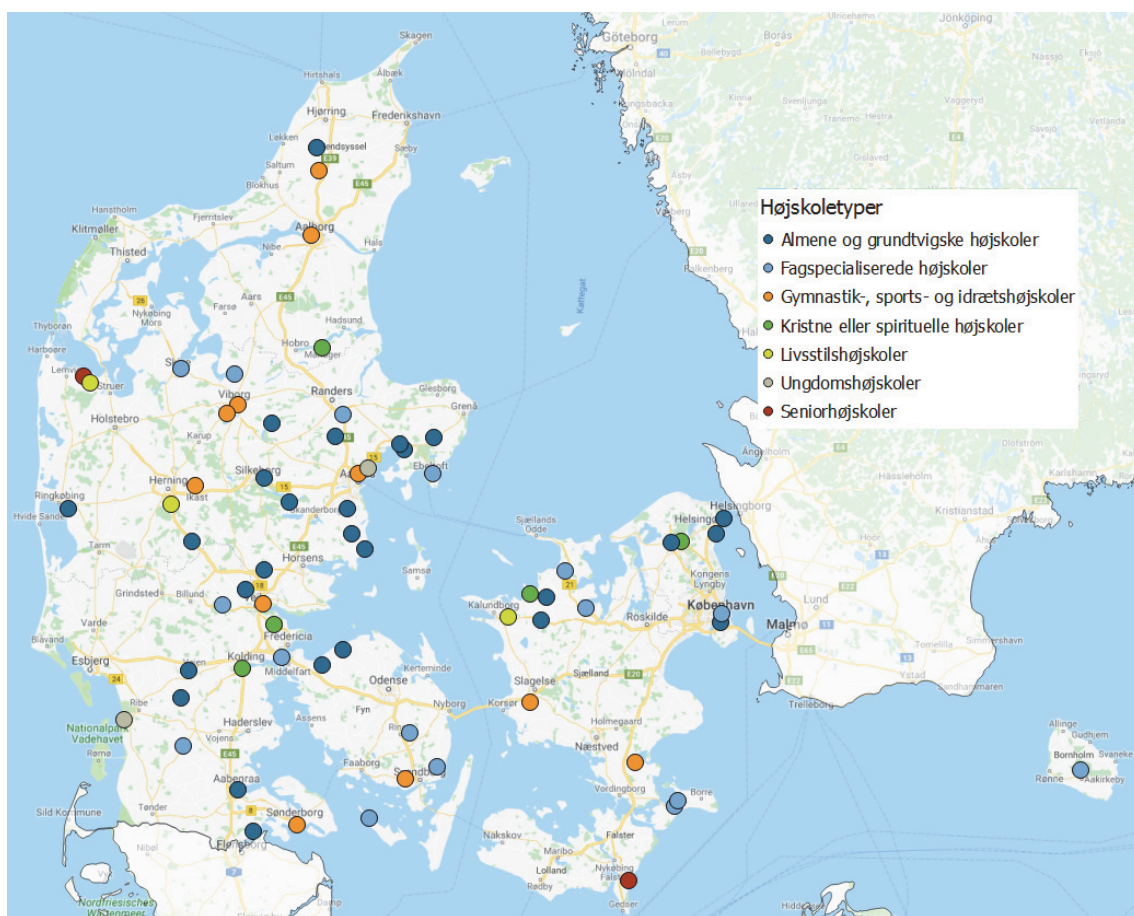
Figuren viser udviklingen i antallet af højskoler siden 1970. Der er ingen data fra 2003, hvorfor det er antaget, at antallet af højskoler i dette år var det samme som i år 2002 (87). I 2017 er antallet 69 (men i praksis 68, da Designhøjskolen i Højer først fik elever i 2018). Både Jaruplund Højskole syd for den dansk-tyske grænse samt Nordiska Folkhögskolan i Kungälv er talt med. Kilde: <https://ffd.dk/information-og-analyse/statistik-og-analyse/antal-hoejskoler/>

Højskolerne er geografisk fordelt i hele landet (se figur 3). Som kortet også indikerer, er det karakteristisk for området, at en forholdsvis stor del af højskolerne er beliggende i landdistrikter og mindre byer, mens kun få er beliggende i landets storbyer.

⁵ Spørgeskemaundersøgelsen tog udgangspunkt i FFD's oversigt over højskoler, som er tilgængelig på forningens hjemmeside.

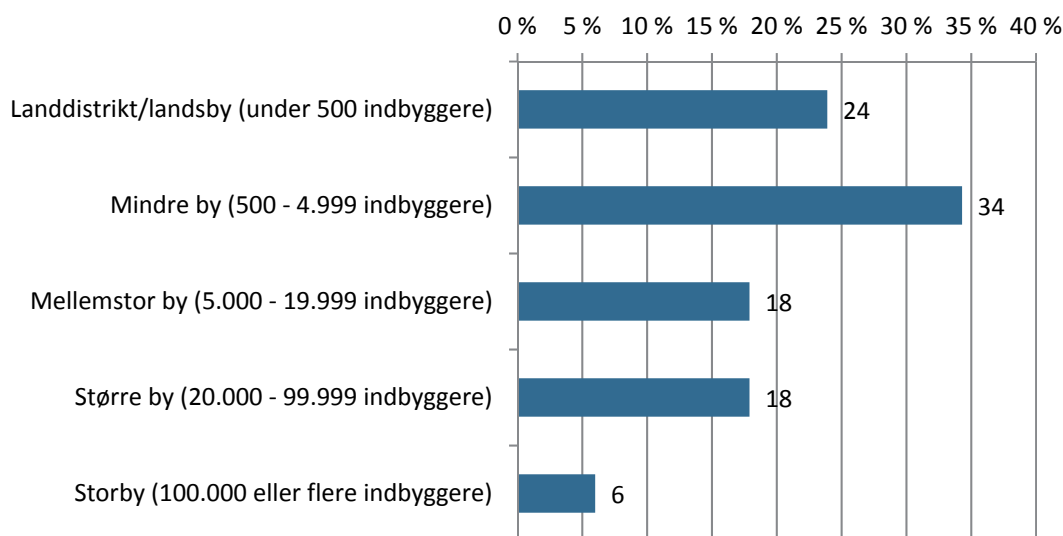

Figur 3: Højskolernes geografiske placering fordelt på højskoletyper

Figur 4 nedenfor, der viser en oversigt over, hvordan højskolerne fordeler sig på forskellige typer af lokalsamfund, bekræfter dette billede. Under en fjerdedel af højskolerne er beliggende i landets større byer og storbyer, mens over halvdelen er placeret i landdistrikter og mindre byer med under 5.000 indbyggere.

Figur 4: Højskolernes fordeling på lokalsamfund (pct.)

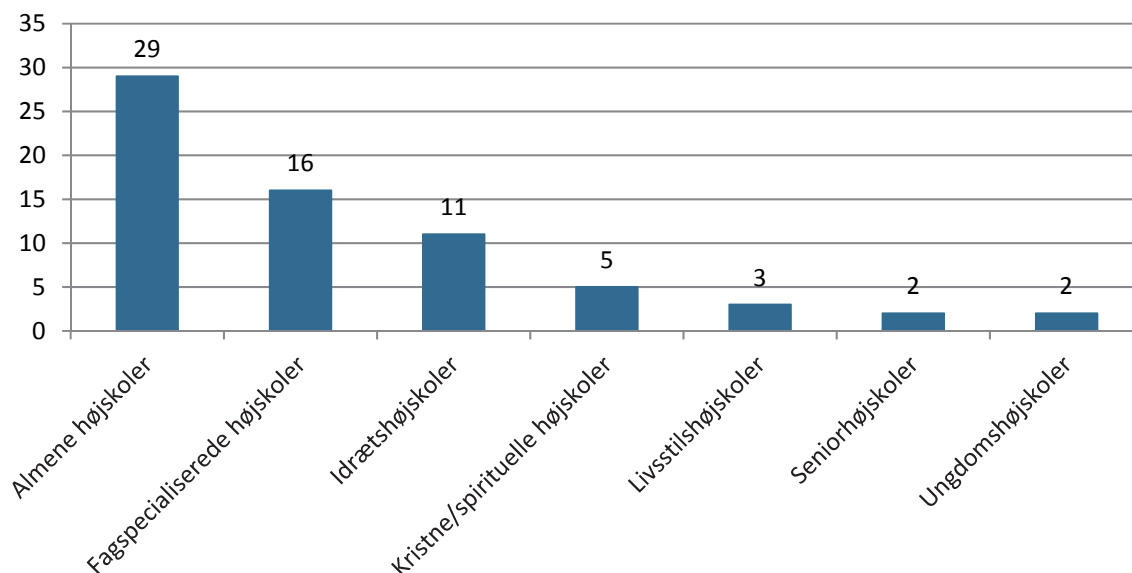

Figuren viser svarfordelingen på spørgsmålet: "Hvordan vil du beskrive det lokalområde, højskolen er beliggende i?" (andele i pct.). 43 respondenter har svaret på spørgsmålet. For de resterende højskoler er værdierne tildelt ved at finde højskolernes adresser, og derefter indbyggertallet for lokalsamfund for 2017 i Danmarks Statistik. Jaruplund Højskole ved Flensborg er ikke medtaget, da denne ikke optræder i Danmarks Statistik. n = 67.

Syv forskellige højskoletyper

Højskoleområdet omfatter mange forskellige typer af højskoler. FFD inddeler således deres medlemskoler i syv forskellige kategorier. Ved undersøgelsens start fordelte højskolerne sig på de syv typer som vist i figur 5.

Figur 5: Antallet af højskoler fordelt på typer (2017)

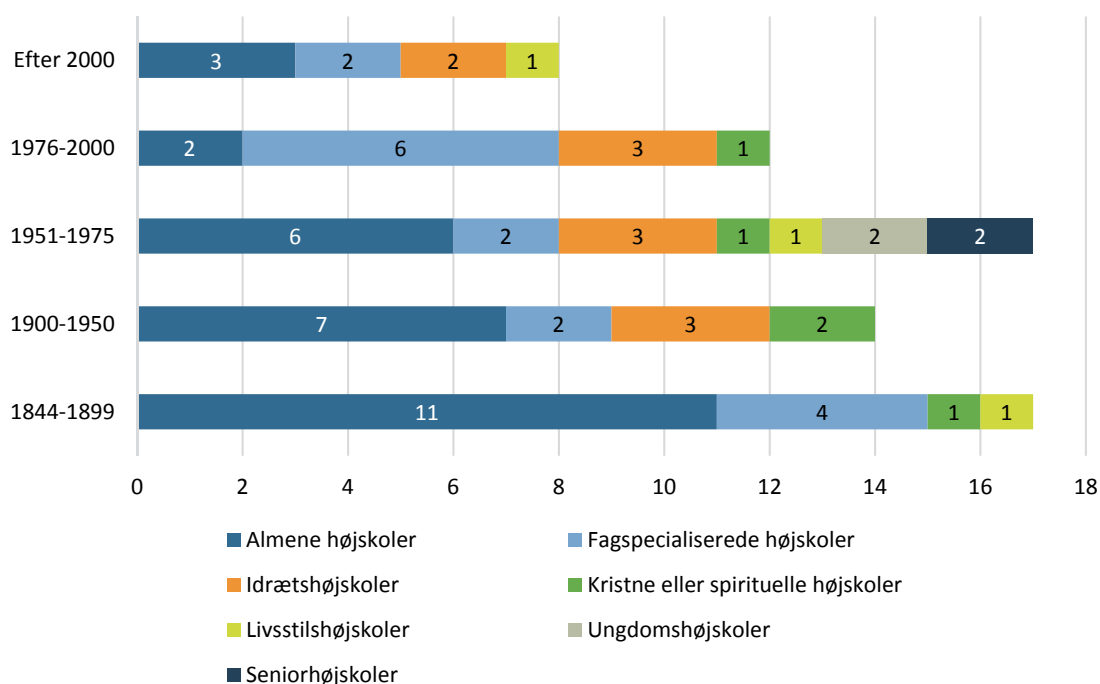
OBS: Inkl. Jaruplund og Nordiska, som begge er kategoriseret som almene højskoler. De øvrige højskoler er kategoriseret på baggrund af højskolernes årsstatistik 2016 (Moos-Bjerre og Lange 2016). n = 68.

Som figuren viser, udgør de almene og grundtvigske højskoler den største højskoletype, men også de fagspecialiserede højskoler samt idræts højskolerne fylder godt i det samlede højskolelandskab. Derudover er der en mindre gruppe af kristne/spirituelle højskoler, livsstilshøjskoler, ungdomshøjskoler samt seniorhøjskoler.

De to sidstnævnte højskoletyper har begge en særstatus i højskoleloven: Ungdomshøjskolerne har de 16-19-årige som målgruppe⁶, mens seniorhøjskolerne har mulighed for udelukkende at udbyde korte kurser året rundt. For både seniorhøjskoler og ungdomshøjskoler er det gældende, at der ikke kan etableres flere af den type højskoler uden en ændring i det nuværende lovgrundlag. Uanset højskolernes type og særlige profil er der krav om, at undervisning af bred almen karakter (UBAK) skal udgøre mindst halvdelen af den enkelte elevs undervisning (Kulturministeriet 2015a).

Der er meget stor aldersmæssig variation, når man ser på den nuværende population af højskoler. Figur 6 viser de eksisterende højskolars fordeling på oprettelsesår, og derudover skelner figuren mellem de syv respektive højskoletyper.

Figur 6: Højskolernes oprettelsesår og højskoletype (antal nuværende højskoler)

Figuren viser antallet af højskoler, som er oprettet i de respektive tidsintervaller – fordelt på de syv højskoletyper. n= 68.

⁶ "Ved ungdomshøjskoler forstås folkehøjskoler, der inden udgangen af 1971 er godkendt til at tilbyde kurser for elever, der ikke opfylder alderskravet i denne lov." (Lov om folkehøjskoler § 1, stk. 2). Eleverne skal være fyldt 16,5 år, når kurset starter (eller 16 år med uddannelsesplan), men må ikke være fyldt 19 år.

Som det fremgår, er hovedparten af de eksisterende højskoler, der blev oprettet i sidste del af forrige århundrede, almene højskoler, mens halvdelen af de fagspecialiserede højskoler er oprettet efter 1975. Idrætshøjskolernes oprettelsesår varierer meget, men nuværende idrætshøjskoler med den længste historie, er oprettet i første halvdel af 1900-tallet. Gymnastikhøjskolen i Ollerup, der blev oprettet i 1920, er den ældste.

Det er vigtigt at bemærke, at figuren er baseret på højskolernes nuværende typemæssige profil, som ikke nødvendigvis er enslydende med højskolens profil, da den blev etableret. F.eks. er Ryslinge Højskole, der blev etableret i 1866 som en klassisk grundtvigsk højskole, i dag en fagspecialiseret højskole med fokus på teater. Højskolernes faglige profiler udvikler sig altså for nogle skolars vedkommende løbende.

Ses der på de nyest tilkomne højskoler, er mange af disse specialiserede inden for bestemte fag eller temaer. Det gælder eksempelvis de tre højskoler, som kom til i 2017/2018: Højskolen Møn, som er en filmhøjskole, Højskolen Hald Ege, der er specialiseret inden for en række specifikke sportsgrene, samt designhøjskolen i Højer, der havde sit første elevhold i 2018.

Denne specialiseringstendens er dog ikke enestående for højskoleområdet. Også på aften-skoleområdet har størstedelen af de nyetablerede aftenskoler fokus på bestemte fag, mens der kun er få nye aftenskoler med et bredt alment fokus (Bjerrum & Thøgersen 2018a).

Lovgrundlaget og skoleformen

Den første højskole blev etableret i Rødding i 1844, og udviklingen tog derefter hurtigt fart. Frem til 1864 blev der etableret 15 såkaldte bondeskoler, der var grundtvigsk inspireret. Derefter blomstrede tanken og højskolerne for alvor. Mellem 1864 og 1869 blev der oprettet cirka 50 folkehøjskoler, hvoraf de fleste var grundtvigsk inspireret (Korsgaard 1997, 201).

Siden da har højskolerne udviklet sig i takt med samfundsudviklingen, men nogle elementer er gået igen gennem hele historien. Det gælder blandt andet kostskoleformen og skolerens frihed til selv at træffe beslutning om skolens værdier. I dag er højskolerne reguleret af 'Lov om folkehøjskoler' – i daglig tale højskoleloven, som uddyber højskolernes formål som følger:

”Loven omfatter folkehøjskoler, der tilbyder undervisning og samvær på kurser, hvis hovedsigte er livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse, og som er godkendt af kulturministeren til tilskud. Undervisningen skal have en bred almen karakter. Enkelte fag eller faggrupper kan have en fremtrædende plads, men aldrig på bekostning af det almene. Skolernes aktiviteter skal tilrettelægges ud fra deres selvvalgte værdigrundlag.”

Lov om folkehøjskoler § 1

Organisatorisk skal højskolen være en uafhængig selvejende institution med vedtægter og repræsentantskab/skolekreds, hvilket er uddybet senere i rapporten. Økonomisk modtager højskolerne statstilskud, og de er derudover finansieret af deltagerbetaling. Højskolerens rammevilkår er yderligere uddybet senere i kapitlet.

Med frit curriculum og frihed til at eksperimentere med undervisningsformer og metoder er højskolerne en af de frieste skoleformer i Danmark. Samtidig er der en del regler, der skal overholdes for at leve op til lovgivningen og for at være godkendt som højskole. Det gælder blandt andet i forhold til åbenhedskriteriet, undervisningens omfang og karakter samt kostskoleformen. Disse lovgivningsmæssige vilkår har deres rødder i højskolernes tradition og pædagogiske værdier⁷.

Åbenhedskriteriet

Et omdrejningspunkt for skoleformen er, at højskoler skal være åbne for alle voksne, der er fyldt 17,5 år. Alle danskere har således lige adgang til at blive højskoleelever uanset for kundskaber, uddannelser, stillinger m.v. Kurserne skal annonceres offentligt, og annonceringen må ikke være rettet mod en særlig målgruppe. Der er i dag fire skoler, der er lov-mæssigt undtaget fra disse regler: To ungdomshøjskoler og to seniorhøjskoler.

Åbenhedsprincippet ses som en del af grundlaget for, at højskolerne kan leve op til deres hovedformål med livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse (Kulturministeriet 2015b). I princippet betyder det, at højskolerne ikke kan afvise potentielle elever, hvis der er frie pladser på skolen.

Formelle krav til undervisningen

Højskolerne tilbyder undervisning og samvær på kurser af forskellig varighed, og skal have mindst 24 årselever for at være godkendt som højskole.

Selvom skolerne står helt frit i forhold til metodevalget og det specifikke indhold på kurserne, er der en række overordnede krav til undervisningens omfang, placering og brede almene indhold: Eleverne skal deltage i mindst 21 timers undervisning hver uge⁸, og mindst halvdelen af undervisningen skal være undervisning af bred almen karakter (UBAK).

Specialisering i bestemte linjer og fag må således ikke ske på bekostning af det almene. Det er centralt, at alle fag kan tilrettelægges med større eller mindre vægt på det almene. Det væsentlige er, 'at fagets almene perspektiver er en aktiv del af undervisningen'. I skolens indholdsplaner skal det kunne dokumenteres, at undervisningen overholder disse betingelser (Kulturministeriet 2015a).

---

⁷ Dele af den følgende beskrivelse af skoleformens karakteristika er tidligere bragt i Vifos rapport 'Specialpædagogisk støtte på højskoleområdet' (Bjerrum & Thøgersen 2018b).

⁸ Gælder for alle kurser af mindst 1 uges varighed (Kulturministeriet 2015a).

Der er derudover en række krav til undervisningens placering på dage og tidspunkter på dagen. Afhængig af kursets længde skal der være 4 eller 5 undervisningsdage pr. uge og for hver halve undervisningsdag, skal der være mindst 1,5 times undervisning. Disse regler skal sikre undervisningens spredning (Kulturministeriet 2015a).

Højskolernes undervisning må ikke være formelt kompetencegivende, og folkehøjskoler må således ikke afholde prøver eller eksaminer – bortset fra prøver til forberedende voksenundervisning (FVU). Eleverne kan dog som en del af kurset følge prøveforberedende og kompetencegivende undervisning efter anden lovgivning. Forudsætningen er, at denne undervisning højst udgør 15 timers undervisning om ugen⁹ (Lov om folkehøjskoler § 15). Denne mulighed har eksisteret siden 2007 (LBK nr. 822 af 10/07/2006)¹⁰.

Højskolen som kostskole

Internatformen er et andet centralt element i skoleformen. I udgangspunktet skal højskoleelever bo på skolerne. Højskolerne har mulighed for at optage dagelever, der ikke bor på skolen, men de må maksimum udgøre 15 pct. af det samlede antal årselever¹¹ (Undervisningsministeriet 2017a). Samlivsformen er således en integreret del af højskolernes idé og pædagogik, hvilket understreges af, at højskoleloven ligestiller lærernes undervisning med deres samvær med eleverne (Lov om folkehøjskoler). Samværet ses som et særligt læringsrum uden for den formelle undervisning, som skabes på grund af de tætte relationer imellem lærere og elever (Rahbek og Møller 2015).

Kostskoleformen understreges også ved lovkravet om, at højskolen skal eje to familieboliger til forstander og fastansatte lærere (Tilskudsbekendtgørelsen § 5, stk. 2), selvom det i dag er op til bestyrelsen at træffe afgørelse om forstanderens bopæl. Ikke desto mindre er det fortsat praksis på mange højskoler, at flere af de ansatte bor på skolen.

Højskolernes aktivitetsniveau og rammevilkår

Højskolerne har modtaget statslig støtte siden 1851, og støtten blev lovfæstet med den første Højskolelov fra 1892, som satte rammer for det statslige tilskud til folkehøjskolerne (Krarup 2016). I dag er støtten fordelt på to poster: Grundtilskud samt aktivitetsbestemte taxameter- og driftstilskud.

Grundtilskuddet var i 2017 fastsat til 698.564 kr. pr. højskole uanset højskolens størrelse eller udgiftsbehov, men reguleres dog ved større indtægter uden for højskoleloven¹².

---

⁹ Derudover er det et krav, at højskolen selv skal give mindst 15 timers undervisning til elever, der følger prøveforberedende undervisning, hvoraf mindst 11 skal være af bred almen karakter. Se også Kulturministeriets vejledning: https://slks.dk/fileadmin/user_upload/0_SLKS/Dokumenter/Folkehoejskoler/Vejledning_om_samarbejde_mellem_hoejskoler_og_uddannelsesinstitutioner.pdf

¹⁰ Dengang var formuleringen dog lidt anderledes, da der var lagt op til, at ministeren kunne fastsætte regler på området (LBK nr. 822 af 10/07/2006). Den nuværende ordlyd kom først til med den gældende lov.

¹¹ Borups Højskole og Suhrs Madakademi er som de eneste skoler i landet fritaget for denne regel.

¹² De to seniorhøjskoler modtager derudover et supplerende grundtilskud, som i 2017 udgjorde 704.522 kr. pr. seniorhøjskole.

Det aktivitetsbestemte tilskud fylder mest i det samlede billede: Knap 93 pct. af statens støtte til folkehøjskolerne er aktivitetsbestemt, mens den resterende andel udgøres af grundtilskud¹³.

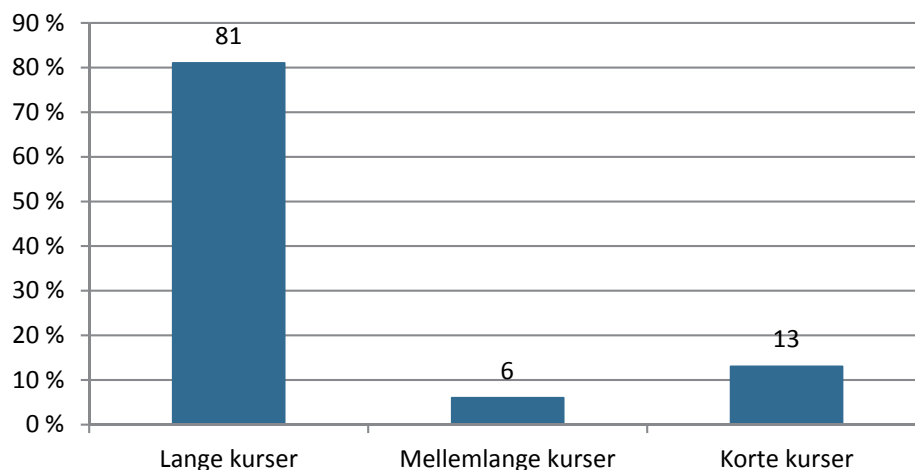
Størrelsen på den aktivitetsbestemte støtte afhænger af, hvor mange årselever den enkelte højskole har, og hvordan de fordeler sig på hhv. korte, mellemlange og lange kurser. Derudover ydes der ekstra statstilskud til særlige målgrupper og elever med særlige behov. Det gælder tilskud til specialundervisning, elever med svære handicap, unge uden kompetencegivende uddannelse samt elevstøtte til unge under 18 år på ungdomshøjskoler.

Den samlede statslige støtte til folkehøjskolerne lå i 2017 på 627,9 mio. kr.¹⁴ og har ligget på et relativt stabilt niveau over de senere år. Niveaulet bør dog ses i sammenhæng med udviklingen i antallet af både højskoler og årselever.

Taksterne for den aktivitetsbestemte støtte fastsættes på de årlige finanslove og var i 2017 på 39.579 kr. pr. årselev på de korte kurser (under to uger), 61.298 kr. på de mellemlange kurser (mindst 2 og mindre end 12 uger) og 104.555 kr. på de lange kurser (mindst 12 uger). En årselev svarer til, at én elev deltager i 37 timers undervisning ugentligt i 40 uger.

De lange kurser udgør langt størstedelen af højskolernes aktiviteter. I skoleåret 2015/16 tegnede disse kurser sig for 81 pct. af højskolernes samlede aktivitet opgjort i antal årselever (Nielsen 2017). De mellemlange og korte kurser udgjorde kun hhv. 6 og 13 pct. af højskolernes samlede tilskudsberettigede aktivitet (se figur 7).

Figur 7: Kursustypernes andel af højskolernes samlede årselevsaktivitet (2015/16)

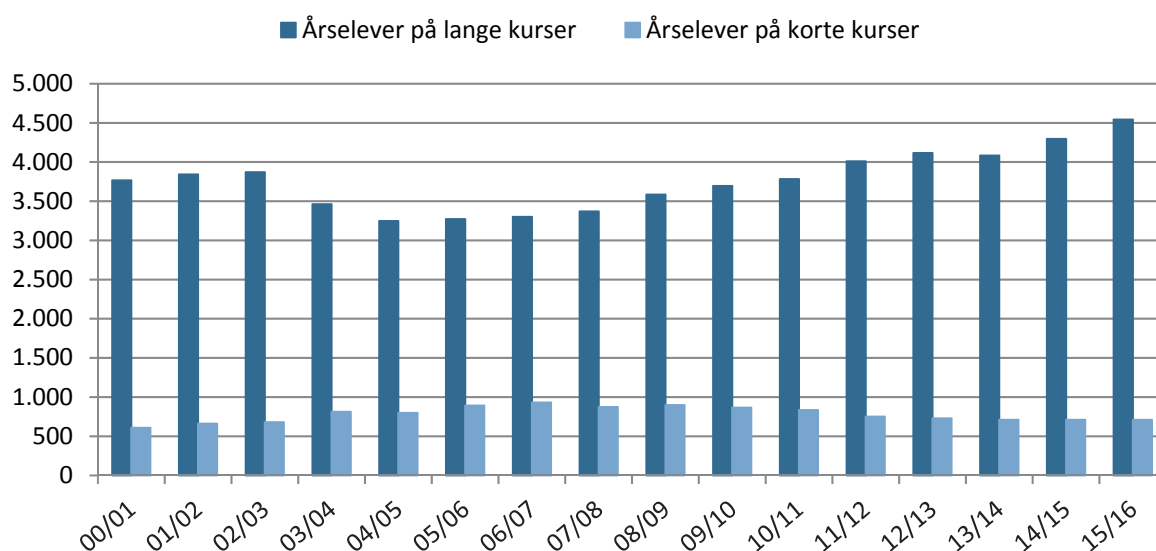
Figuren viser fordelingen af de tre kursustypers andele af højskolernes samlede tilskudsberettigede aktivitet opgjort i antal årselever for skoleåret 2015/2016. En årselev svarer til, at én elev deltager i 37 timers undervisning ugentligt i 40 uger. Kilde: Nielsen (2017).

¹³ Baseret på regnskabstal for 2017, finanslovsdatabasen.

¹⁴ Regnskabstal for 2017, finanslovsdatabasen.

Bortset fra de seneste få år, har antallet af højskoler på landsplan som tidligere nævnt været faldende siden starten af 1990'erne. På trods af dette fald har der siden 2005 været en positiv udvikling i antallet af årselever på de lange kurser. Således var der i skoleåret 2015/2016 det højeste antal årselever i perioden, idet højskolerne samlet set havde 4.542 årselever på de lange kurser (se figur 8).

Figur 8: Udviklingen i antallet af årselever på lange og korte kurser

Figuren viser udviklingen i antallet af elever på lange og korte kurser på højskolerne. Lange kurser er af mere end 12 ugers varighed. Korte kurser er af maksimalt 2 ugers varighed. Elevtallet på højskolerne opgøres i 'årselever', der ikke direkte kan omregnes til det reelle antal af elever. En årselev svarer til, at én elev deltager i 37 timers undervisning ugentligt i 40 uger. Da der ikke er opgørelser over hvor længe eleverne har deltaget på kurserne ud over de 12 uger, antages en gennemsnitlig kursustilslængde på 18 uger. Kilde: Årsstatistik for højskolerne 2016 (Moos-Bjerre og Lange 2016) samt opdaterede tal fra FFD (Nielsen 2017).

Antallet af årselever på de korte kurser er, som det ses, lidt mere svingende fra år til år, men har dog de sidste par år ligget relativt stabilt på lidt over 700 årselever.

Tabel 1 viser den gennemsnitlige årselevaktivitet på de respektive typer af højskoler. Som det fremgår, er idrætshøjskolerne gennemsnitligt set betydeligt større end de øvrige højskole typer. Almene højskoler ligger dog også højt med et gennemsnitligt årselevtal på 84. De kristne og spirituelle højskoler har gennemsnitligt det laveste antal årselever.

Tabel 1: Antal årselever fordelt på skoletyper (gennemsnit)

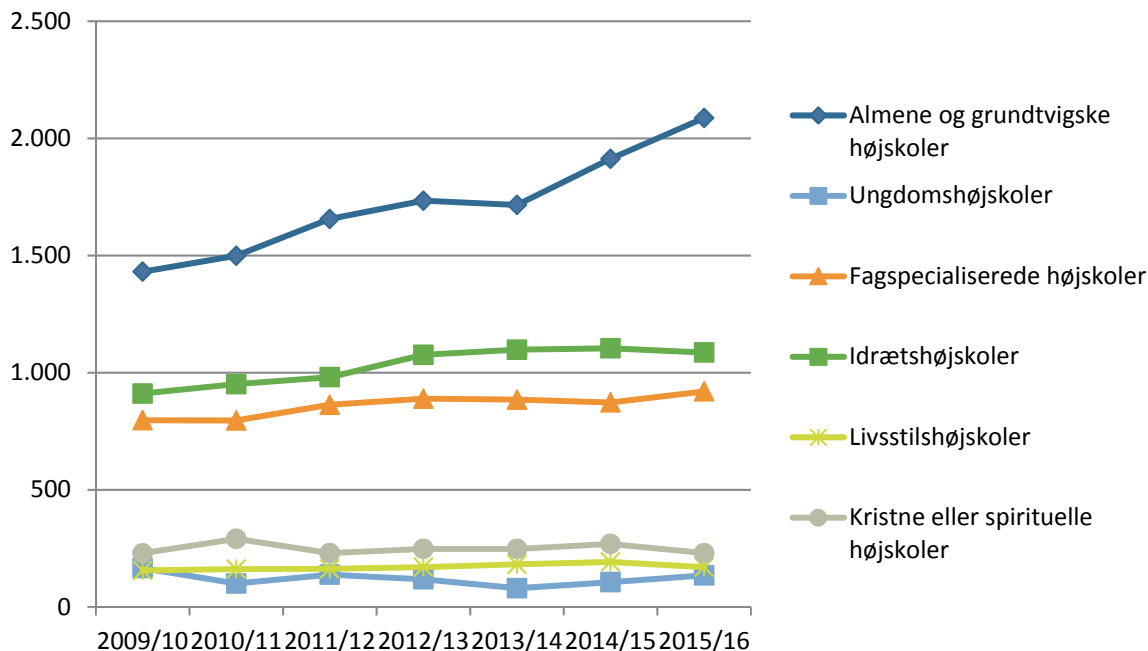
	Gennemsnitlig årselevaktivitet pr. højskole
Almene højskoler	84
Fagspecialiserede højskoler	72
Idrætshøjskoler	120
Kristne- eller spirituelle højskoler	49
Livsstilshøjskoler	71
Ungdomshøjskoler	57
Seniorhøjskoler	56
Gennemsnit	81

Kilde: Højskolernes årsstatistik 2016.

Også når det gælder udviklingen i det samlede antal årselever over tid, er der store forskelle på tværs af de respektive højskoletyper. Figur 9 viser udviklingen i det samlede antal årselever på tværs af højskoletyper.

Som det fremgår, har særligt de almene og grundtvigske højskoler haft fremgang samlet set, mens de øvrige højskoletyper har ligget på et relativt stabilt niveau i perioden 2009-2016.

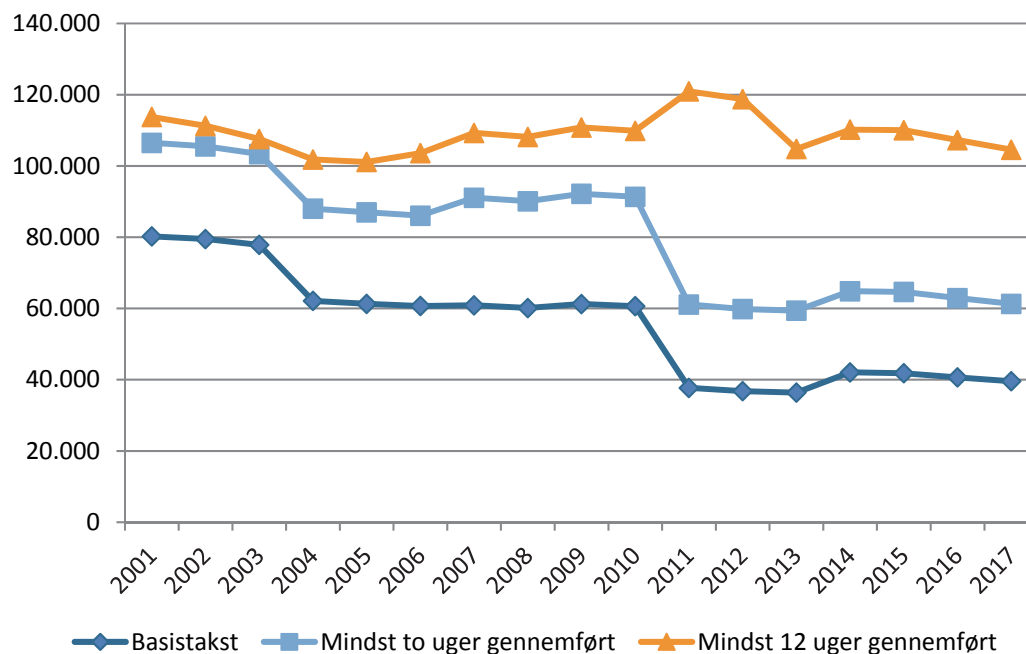
Figur 9: Samlet årselevaktivitet på lange kurser fordelt på højskoletyper (2009-2016)

Figuren viser udviklingen i antallet af årselever på lange kurser i perioden 2009/10-2015/16. Kilde: Tabel VEUHOJ10 i Statistikbanken. Antallet af årselever i denne opgørelse er ikke fuldt sammenligneligt med Undervisningsministeriets opgørelser, som er anvendt i FFD's årsstatistik (Moos-Bjerre og Lange 2016), hvorfor der kan være mindre variationer i det samlede antal årselever på tværs af figurerne i rapporten. Det skyldes forskelle i opgørelsesmetoder og periodiseringer (Danmarks Statistik 2018a).

Figur 10 viser udviklingen i tilskuddet pr. årselev på de respektive kursustyper. Som figuren viser, har takst 3, der ydes for elever på de lange kurser, ligget relativt stabilt i perioden, mens der har været store fald i takst 1 og 2 for elever på de korte og mellemlange kurser.

Figur 10: Udviklingen i støtte pr. årselev fordelt på takster (kr.)

Kilde: Finanslovsdatabasen. Tallene er fra anmærkningerne til de respektive finanslove og omregnet til faste 2016-priser vha. forbrugerprisindekset.

Det store fald fra 2010 til 2011 på de to laveste tilskud skyldes især genopretningspakken, der medførte ændringer i taksttilskuddene. Taksten for de lange kurser steg, mens der skete et stort fald i taksten til kurser af mindre end to ugers varighed. Siden er forskellen mellem de to takster dog mindsket. Eftersom størstedelen af årseleverne gennemfører lange kurser og dermed udløser takst 3, er det denne takst, der betyder mest for størrelsen på det samlede aktivitetstilskud.

Kapitel 2: Højskolernes aktiviteter

Højskolerne udbyder mange forskellige typer af kurser og aktiviteter. Det helt centrale er de tilskudsberettigede højskolekurser, hvortil højskolerne modtager statstilskud, men mange højskoler har også andre typer af aktiviteter. Dette kapitel belyser omfanget og karakteren af højskolernes aktiviteter på baggrund af den gennemførte spørgeskemaundersøgelse samt en gennemgang af højskolernes fagudbud i 2018. Den første del af kapitlet belyser de tilskudsberettigede kurser, mens den sidste del belyser højskolernes øvrige aktiviteter.

Højskolernes tilskudsberettigede kurser

På de tilskudsberettigede kurser udbyder højskolerne en lang række forskellige fag, lige fra keramik og filosofi til beachvolley og teater.

Som tidligere nævnt er en af de helt særlige karakteristika ved højskolerne, at de ikke blot skal tilbyde undervisning, men også samvær. 'Samvær' er således ligestillet med undervisningen i højskolernes formålsparagraf¹⁵.

Aktiviteterne på en højskole kan derfor dække over mange fagområder og antage mange forskellige former, idet der foregår meget aktivitet uden for den almindelige fagundervisning. Både morgensamlinger, foredrag, fællesaftener, rejser, ekskursioner ud af huset og projektføløb kan have karakter af undervisning og udgøre en væsentlig del af et kursusforløb. I det hele taget er højskolens levede liv og møder mellem elever og lærere grundlæggende aktiviteter på en højskole.

I det følgende vil der dog være fokus på den almindelige fagundervisning, hvor en lærer forestår undervisning for et elevhold inden for et givent fagområde. Det omfatter både valgfag og fællesfag, men størstedelen er valgfag, som eleverne selv vælger blandt højskolens fagudbud, og hvor undervisningen derfor foregår i mindre grupper af elever.

Fagudbud på de lange kurser

De lange kurser udgør som nævnt langt hovedparten af højskolernes tilskudsberettigede aktiviteter. I det følgende ses der nærmere på højskolernes fagudbud på disse kurser på baggrund af en gennemgang af højskolernes hjemmesider, som Vifo har foretaget med fokus på fagudbud i efteråret 2018.

Gennemgangen viser, at der er stor variation i prisen på højskolernes kurser. Ugeprisen varierer mellem 995 kr. til 2.555 kr., mens gennemsnitsprisen ligger på 1.525 kr. Dette beløb dækker kost, logi og alm. undervisning, og dertil kommer indmeldelsesgebyr samt eventuelle udgifter i forbindelse med større rejser/studieture og materialer til undervisning¹⁶.

---

¹⁵ Samvær som begreb har indgået i formålsparagraffen siden 1993: "Lov om folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler og håndarbejdsskoler" (30/06/1993).

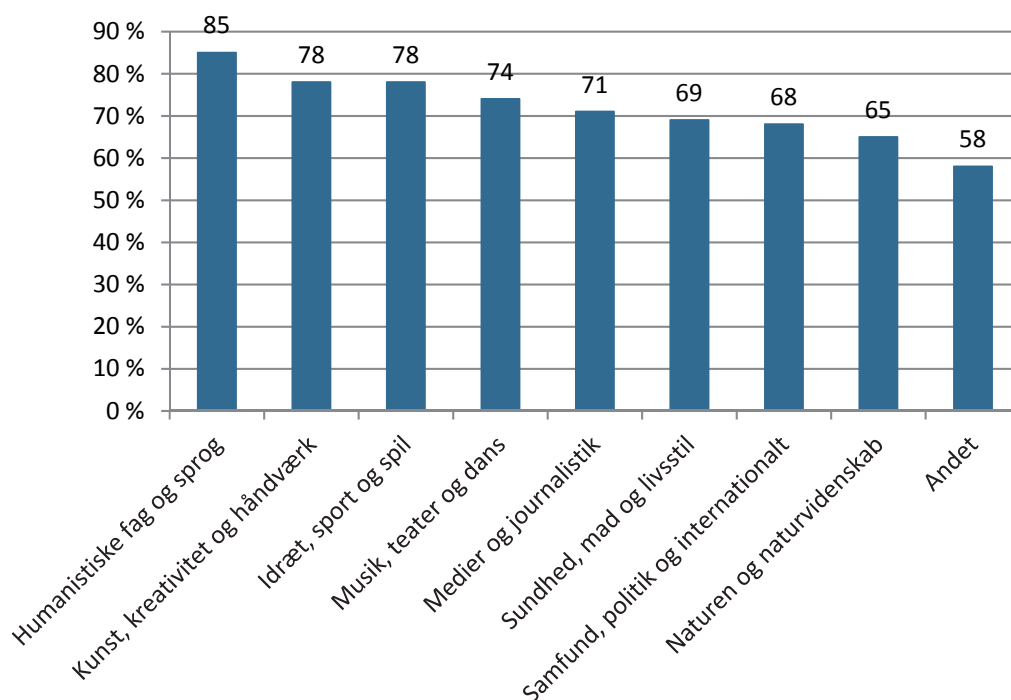
¹⁶ Derudover kan der være tillæg for enkeltværelser og i nogle tilfælde for eget bad/toilet. Såfremt højskolen har dagelever, er der nedsat pris for disse, da de ikke bor og overnatter på skolen. Endelig tilbyder nogle højskoler rabat for helårselever.

Fagudbuddet er blevet opdelt i en række forskellige kategorier. Kategoriseringen er en videreudvikling af højskolernes egne fagkategorier (se tabel 10 i bilagsmaterialet). Optællingen dækker udelukkende over typer af udbudte fag og ikke disses tilmæssige omfang.

Figur 11 viser andelen af højskoler, der udbyder mindst ét fag inden for de respektive fagtyper. Som det fremgår, har højskolerne som helhed et meget bredt fagudbud: De enkelte fagtyper er således at finde på mellem 65 og 85 pct. af højskolerne.

Eksempelvis udbyder 85 pct. af højskolerne mindst ét fag inden for humanistiske fag og sprog, som er den fagtype, flest højskoler udbyder. I den anden ende af skalaen udbyder 65 pct. af højskolerne fag inden for naturen og naturvidenskab. De fleste højskoler tilbyder kurser inden for mange fagtyper, mens enkelte højskoler har en mere snæver faglig profil. Således udbyder næsten tre fjerdedele af højskolerne fag inden for seks eller flere fagtyper.

Figur 11: Højskolernes fagudbud på de lange kurser (pct.)

Figuren viser andele af højskoler, der på de lange kurser udbyder mindst ét fag inden for de givne fagtyper. Højskolen Marielyst og Seniorhøjskolen Nørre Nissum er ikke medtaget, da disse ikke udbyder lange kurser. Kunsthøjskolen på Ærø er heller ikke medtaget, da undervisningen på de lange kurser her er tilrettelagt som værkstedsarbejde. n = 65 højskoler.

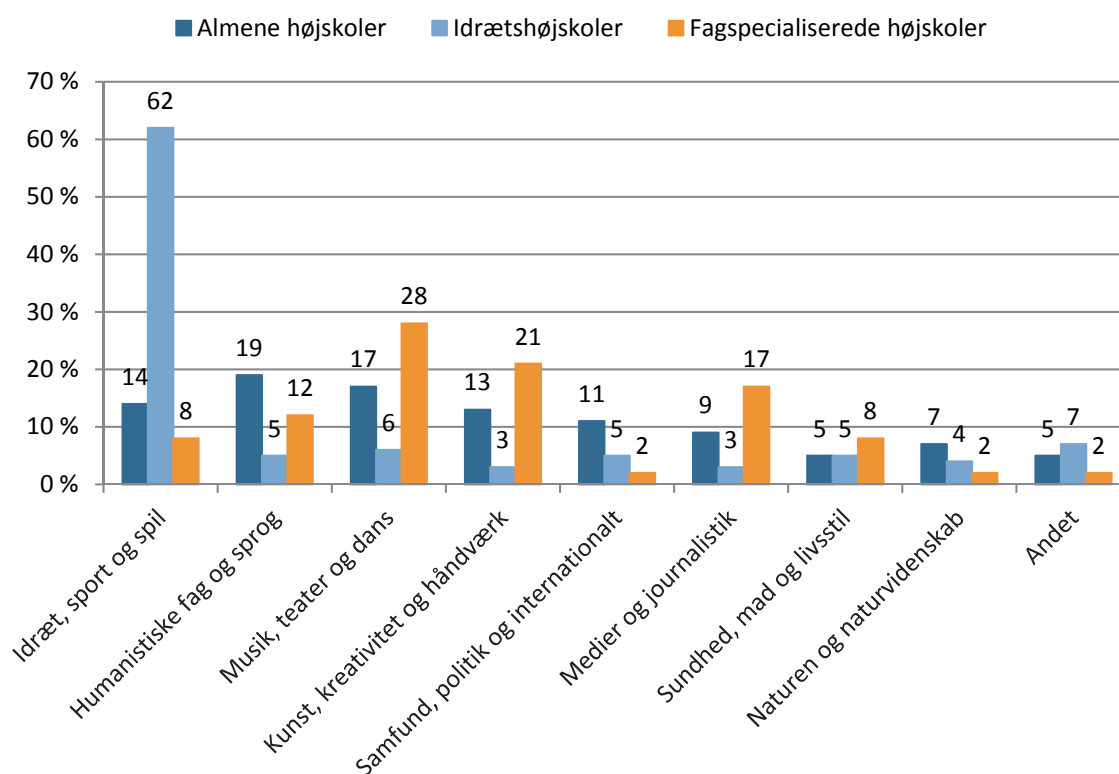
På tværs af højskolerne er der dog store forskelle på, hvor mange fag der udbydes inden for hvert fagområde. Figur 12 viser fagudbuddets fordeling på de tre største højskole typer: Almene højskoler, idrætshøjskoler og fagspecialiserede højskoler.

Som det fremgår, er 62 pct. af fagene på idræts højskolerne inden for kategorien 'idræt, sport og spil'. Idræts højskolerne er dermed den skoletype, der har det mest markante fokus på sit speciale, men samtidig har de også fag inden for samtlige øvrige faggrupper.

På de fagspecialiserede højskoler er det særligt fagkategorierne 'musik, teater og dans', 'kunst, kreativitet og håndværk' samt 'medier og journalistik', der fylder godt i det samlede billede.

På de almene højskoler er der større spredning i fagfordelingen, men 'humanistiske fag og sprog' samt 'musik, teater og dans' er de kategorier, der fylder mest.

Figur 12: Højskolernes samlede fagudbud på tværs af de tre største højskoletyper

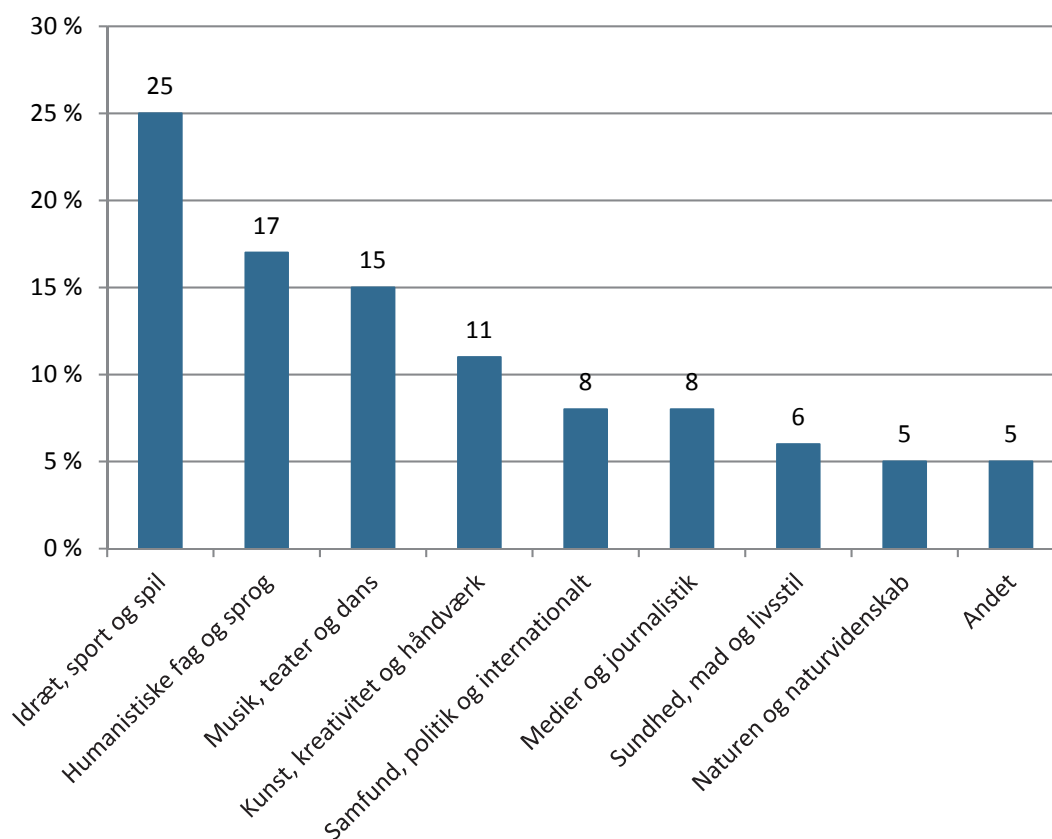

Figuren viser andele af udbudte fag på de lange kurser i de forskellige fagkategorier fordelt på de tre største højskoletyper: almene og grundtvigske højskoler, gymnastik-, sports- og idræts højskoler samt fagspecialiserede højskoler. Kunsthøjskolen på Ærø er ikke medtaget, da undervisningen på de lange kurser her er tilrettelagt som værkstedsarbejde. n = 55 højskoler i alt (heraf 29 almene, 11 idræts højskoler og 15 fagspecialiserede højskoler) samt 1.628 fag (herunder 420 idrætsfag, 239 humanistiske fag, 250 musik-/teaterfag, 183 kreative fag, 139 samfundsfaglige fag, 139 mediefag, 89 sundhedsfag, 90 naturfag og 79 andre fag).

Figur 13 nedenfor belyser fagtypernes omfang som andele af det samlede fagudbud.

Når det gælder det samlede fagudbud, udgør idrætsfagene 25 pct., mens humanistiske fag og sprogfag følger efter med 17 pct. Idrætsfagernes store omfang skyldes særligt idræts højskolerne, der som tidligere nævnt er den største højskoletype målt på antallet af årselever, men også mange andre højskoler udbyder idrætsfag. Fag inden for natur og naturvidenskab er den fagtype, der fylder mindst med blot fem pct. af det samlede fagudbud.

Figur 13: Højskolernes fag som andele af det samlede fagudbud

Figuren viser højskolernes fag som andele af det samlede fagudbud (både fælles-, valg- og linjefag) på de lange kurser. n = 1.881 fag på 65 højskoler.

Det skal dog understreges, at optællingen ikke tager højde for antallet af undervisningstimer i de enkelte fag. Derfor kan nogle fag fylde mere både tidsmæssigt i den enkelte elevs skema og i højskolernes profil, end det kommer til udtryk i optællingen.

Linjefag

Hele 48 af de 68 højskoler, svarende til 71 pct., anvender i 2018 linjefag, dvs. fag som optager størstedelen af elevernes undervisning og ofte udgør en væsentlig del af højskolens profil udadtil.

I nogle tilfælde vælger eleverne allerede ved tilmeldingen til højskoleopholdet deres linjefag – eller hovedfag/A-fag, som det også kaldes på nogle højskoler. Linjefagene kan dermed afspejle det fagudbud, højskolerne specialiserer sig inden for.

De enkelte fagtypers andel af linjefagene minder meget om fordelingen i det samlede fagudbud. De væsentligste forskelle er, at linjefagene overordnet set er præget mere af idræt og mindre af humaniora og sprog end fagudbuddet som helhed. Det ser primært ud til at skyldes, at idrætshøjskolerne har rigtig mange forskellige linjefag inden for idræt og dermed fylder godt i det samlede billede.

Tendenser i fagudbuddet

Ud fra det anvendte datamateriale er det ikke muligt at sammenligne udviklingen i højskolernes fagudbud over tid. Fagudbuddet afspejler dog ofte tidens trends, og derfor fremhæves i det følgende en række interessante tendenser i højskolernes fagudbud.

For det første ses der et fokus på kompetenceudvikling i fagudbuddet. Blandt andet er der et forholdsvis omfangsrigt udbud af studieforberevende kurser, hvor eleverne i løbet af højskoleopholdet kan forberede sig på optagelsesprøver til videregående uddannelser som f.eks. politi- eller skuespillerskolen, journalistik- eller idrætsstudier. Desuden udbyder idrætshøjskolerne et væld af certificerede uddannelser som f.eks. sportsmassør, fitnessinstruktør og lederuddannelser – ofte i samarbejde med foreningslivet. Denne tendens ses også i en tidligere undersøgelse af idrætshøjskolerne (Toft 2016).

For det andet vinder e-sport frem, og ni højskoler udbyder i 2018 e-sportsfag. Seks af disse er idrætshøjskoler, og heraf udbyder fire højskoler det som linjefag.

For det tredje udbyder relativt mange højskoler fag omhandlende naturdannelse og bæredygtighed. Med titler som 'bæredygtigt byggeri', 'selvforsyning for begyndere' og 'skovhave og permakultur' rækker disse fag ud over de traditionelle friluft- og outdoorfag, som en lang række højskoler også udbyder. Nogle højskoler sætter dermed eksplicit fokus på bæredygtig livsførelse i deres fagudbud.

For det fjerde udbyder en række højskoler fag om det danske sprog, kultur og samfund målrettet elever med udenlandsk baggrund.

De overstående tendenser er i god overensstemmelse med FFD's strategiske fokus på bl.a. bæredygtighed og flygtninge (FFD 2017).

Fagudbud på de mellemlange og korte kurser

De mellemlange kurser på 2-11 uger udgør som nævnt kun seks pct. og dermed en meget begrænset del af den samlede tilskudsberettigede aktivitet. Vifos gennemgang viser, at 18 af de 68 højskoler, svarende til 26 pct., udbød mellemlange kurser i 2018.

Fagudbuddet på de mellemlange kurser er ofte sammenfaldende med udbuddet på de lange kurser, og elever på kurser af forskellige længder kan have fag sammen. Der er dog enkelte undtagelser, idet nogle få mellemlange kurser er mere temaorienterede og f.eks. indeholder et projektledelsesforløb, livsstilskursus, undervisning i dansk sprog og kultur eller prøveforberedende forløb med fokus på grafisk design eller journalistik. Disse udgør dog en lille del af det samlede antal mellemlange kurser, som igen udgør en lille del af højskolernes samlede tilskudsberettigede aktiviteter.

Når det gælder korte kurser, viser gennemgangen, at 59 af de 68 højskoler udbyder mindst ét kort kursus i 2018. Det svarer til 87 pct., og der er således kun 13 pct. af højskolerne, der ikke udbyder korte kurser.

Der er dog stor forskel på antallet af korte kurser fra højskole til højskole. Nogle udbyder kun et enkelt eller ganske få korte kurser om året, mens andre har flere end 25. Selvom de korte kurser udgør en lille andel af højskolernes samlede tilskudsberettigede aktivitet, er det således en kursustype, som langt de fleste højskoler benytter sig af. De to seniorhøjskoler er særligt godkendt til kun at udbyde korte og evt. mellemlange kurser.

Langt de fleste korte kurser afholdes i sommerferien, som er perioden mellem de lange kurser. Der er dog også højskoler, som udbyder korte kurser året rundt. Fagmæssigt kan der være tale om emnekurser inden for en hel række forskellige temaer, som kursisterne kan fordybe sig i – eksempelvis dans, korsang, litteratur eller keramik, men det kan også være et slags komprimeret mini-højskoleophold, hvor eleverne stifter bekendtskab med flere forskellige fag i løbet af de få dage, kurset varer.

Endelig udbyder en række højskoler også jule-, nytårs- og familiekurser. Familiekurser, hvor det er muligt at tage afsted børn og voksne sammen, er særligt udbredt og udbydes af 54 pct. af alle højskolerne i 2018.

Højskolernes øvrige aktiviteter

Ved siden af de tilskudsberettigede aktiviteter gennemfører de fleste højskoler også andre typer af aktiviteter. I spørgeskemaundersøgelsen svarer tre fjerdedele af højskolerne således, at de har andre typer af aktiviteter end de tilskudsberettigede kurser.

Alle disse højskoler har uddybet, hvilke aktiviteter det drejer sig om. For langt de flestes vedkommende nævnes udlejning af lokaler og faciliteter i varierende omfang som øvrige aktiviteter.

På den måde forsøger mange højskoler at anvende evt. overskudskapacitet til kursusvirksomhed og afholdelse af møder, konferencer, seminarer, workshops og teambuilding-aktiviteter. Der kan dermed både være tale om udlejning til andre aktører, som benytter højskolens faciliteter, og arrangementer, som højskolerne selv står for.

Derudover uddyber en række skoler, at de afholder åbne arrangementer som f.eks. grundlovmøder, Sankthansaften eller højskoleaftener, hvor lokalsamfundet inviteres indenfor. Ved den seneste revision af højskoleloven i 2014 fik højskolerne mulighed for at bruge en begrænset del af deres egne midler til folkeoplysende virksomhed (Lov om folkehøjskoler § 3, stk. 3), hvilket forbedrede deres muligheder for denne type af aktiviteter.

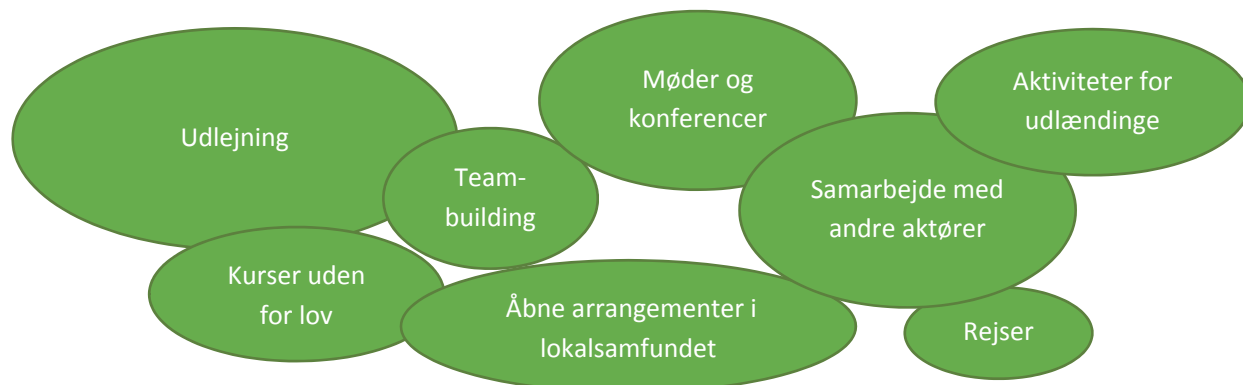
Flere af højskolernes øvrige aktiviteter arrangeres i samarbejde med andre aktører som f.eks. skoler, regionen eller andre lokale aktører. Højskolernes samarbejdsrelationer er yderligere uddybet i afsnittet 'Højskolernes rolle i lokalsamfundet'.

Enkelte højskoler har svaret, at de "arbejder med flygtninge og integration" og udbyder "undervisning af asylansøgere", mens en enkelt højskole nævner kurser i dansk sprog og

kultur til udenlandske studerende. Aktiviteter for ikke-danske statsborgere er således også blandt de øvrige aktiviteter, som nogle højskoler udbyder¹⁷. Endelig har enkelte højskoler angivet rejser blandt de øvrige aktiviteter, de tilbyder. Højskolernes uddybende kommentarer er opsummeret i figur 14.

Figur 14: Højskolernes øvrige aktiviteter

Aktiviteter med støtte fra puljer og fonde

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at mange højskoler benytter sig af støtte fra puljer og fonde til medfinansiering af aktiviteter og tiltag, som ikke er omfattet af statstilskuddet.

67 pct. af højskolerne i undersøgelsen har svaret bekræftende på, at højskolen inden for de seneste fem år har modtaget støtte fra puljer eller fonde til specifikke tiltag eller projekter. Langt de fleste af disse højskoler (28 ud af 30) har uddybet deres svar.

Heraf fremgår det, at højskolerne modtager støtte fra mange forskellige puljer og fonde: Det gælder både almennyttige fonde, puljer i ministerielt, regionalt og/eller kommunalt regi, EU-midler samt puljer administreret af FFD. I forhold til sidstnævnte nævner højskolerne især Folkeoplysningspuljen, som kan søges til at støtte folkeoplysende aktiviteter i højskolens lokalområde¹⁸.

De uddybende kommentarer viser, at mange puljemidler anvendes til arrangementer og aktiviteter i lokalområdet, eksempelvis fællesspisning, lokale folkemøder, debataftener og forskellige andre folkeoplysende arrangementer.

Derudover har mange højskoler modtaget midler til nybyggeri eller istandsættelse af eksisterende bygninger samt energiforbedringer og -renoveringer.

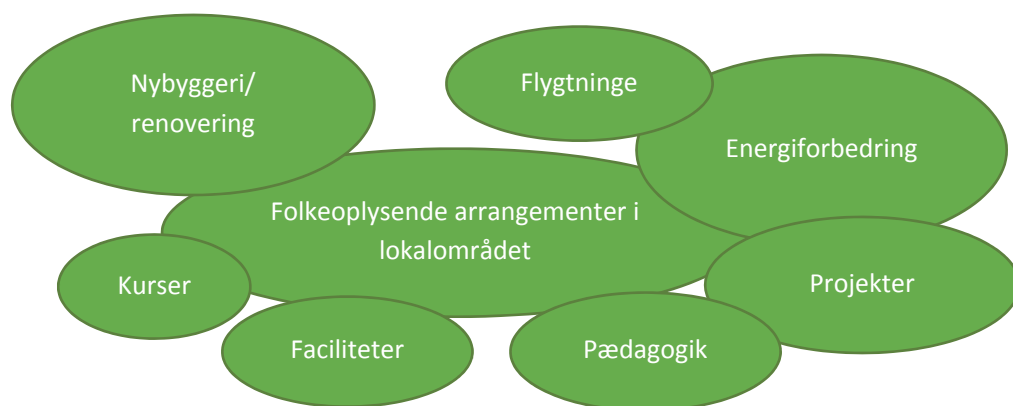
¹⁷ Flygtninge og udlændinge kan dog også deltage i de tilskudsberettigede kurser på linje med danske elever, da højskoleloven blot stiller krav om, at et flertal af kursisterne er danske statsborgere.

¹⁸ Yderligere information om Folkeoplysningspuljen kan ses i rapporten 'Folkeoplysende og internationale aktiviteter på højskolerne' (Thøgersen 2017).

Specifikke projekttiltag fylder ligeledes en del i de uddybende kommentarer. Det drejer sig eksempelvis om et projekt med fokus på bæredygtighed, 'flytning' af højskolen en uge til København, deltagelse i internationalt unge-event om FN's bæredygtighedsmål samt projekter for unge uddannelsesparate.

Endelig har et mindre antal højskoler modtaget støtte til aktiviteter for flygtninge og kurser for særlige målgrupper (hhv. internationale studerende og udviklingshæmmede), til pædagogisk udvikling og til mindre faciliteter og inventar som f.eks. bålhytte og udsmykning. Temaerne i de uddybende kommentarer er opsummeret i figur 15.

Figur 15: Oversigt over højskolernes aktiviteter med støtte fra puljer og fonde

Kapitel 3: Højskolernes elever

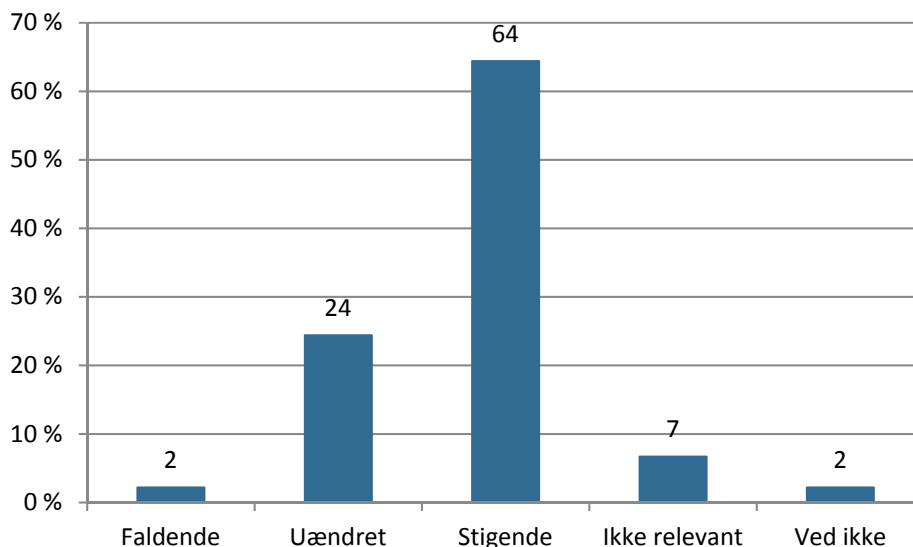
De lange kurser på mindst 12 uger har længe været opfattet som højskolernes kerneydelse. I 2010 blev det understreget ved at skabe en tilskudsmodel, som favoriserer de lange kurser, og kurserne udgør som tidligere nævnt over 80 pct. af højskolernes tilskudsberettigede aktiviteter. I spørgeskemaundersøgelsen er det derfor valgt primært at fokusere på højskolernes lange kurser, når det gælder spørgsmålene om højskolernes elever.

Dette kapitel sætter fokus på højskolernes elever, som højskolerne oplever dem. Kapitlet beskriver udviklingen i elevtal, de forskellige elevtyper, udviklingen i elevernes profiler og højskolernes rummelighed.

Elevtal og -dækning¹⁹

Efter en kritisk periode har folkehøjskolerne som nævnt i den seneste årrække oplevet en jævn vækst i antallet af elever på de lange kurser. Billedet af en skoleform i fremgang er tydeligt, når højskolerne skal vurdere, om de har fået færre eller flere elever i løbet af de seneste fem år. 64 pct. af højskolerne svarer, at de har oplevet stigende elevtal over den seneste femårige periode. Kun én højskole, svarende til 2 pct., har oplevet faldende elevtal, mens 24 pct. svarer 'uændret' (se figur 16).

Figur 16: Udviklingen i elevtal over de seneste fem år

Figuren viser svarfordelingen på spørgsmålet: "Hvordan har udviklingen i højskolens elevtal været over den seneste 5-årige periode?" (andele i procent). n = 45.

Respondenterne havde mulighed for at beskrive, hvad de mente lå til grund for den oplevede udvikling. I alt 30 skoler valgte at uddybe. Skolen, der har oplevet et fald i antallet af elever, vurderer især prisen for et højskoleophold som en barriere.

¹⁹ Dele af resultaterne i dette kapitel er tidligere udgivet i rapporten 'Specialpædagogisk støtte på højskoleområdet' (Bjerrum og Thøgersen 2018b).

De skoler, der oplever fremgang, fremhæver især fire faktorer, som de vurderer, påvirker skolernes fremgang:

- Et godt produkt
- God PR
- Generel interesse for højskolerne
- Højskolerne som modkultur/frirum

Et godt produkt: 20 skoler fremhæver deres produkt som en central faktor for det stigende elevtal. Højskolerne arbejder hele tiden på at udvikle, tilpasse og optimere deres fag og tilbud, hvilket de oplever som en af deres styrker. Nogle skoler satser på en skarp, specialiseret faglig profil, mens andre skoler ser deres brede fagsammensætning som en force.

God PR: Ti af de åbne besvarelser fremhæver, at god markedsføring bidrager til deres fremgang. Både at de selv bruger mange ressourcer på det, og at de har fordel af den samlede markedsføring af højskoleområdet, som højskolerne og FFD står for.

Generel interesse: Otte højskoler fremhæver, at de oplever en stigende generel interesse for højskolerne. De oplever, at højskolerne har et godt omdømme, og at mange har lyst til at komme på højskole.

Modkultur/frirum: Seks respondenter sætter det stigende elevtal i sammenhæng med, hvad de ser som et generelt pres på de unge i en præstationskultur.

En af besvarelserne rummer meget fint alle de fire aspekter:

"En kombination af, at vi laver rigtig god højskole, unges stigende behov for dannelse, eftertanke og frihed afspejlet i et tavs ungdomsoprør imod pølsefabriksuddannelsessystemet, og fordi vi knokler for at nå ud til potentielle elever med vores "produkt"".

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Derudover nævner enkelte skoler, at konjunkturerne generelt betyder noget for elevtallet. To fremhæver, at alene det, at der er færre højskoler til at tage den stigende efterspørgsel, får elevtallet til at stige. En enkelt vurderer, at deres investering i nye værkstedsfaciliteter er med til at tiltrække det stigende antal elever.

En højskole er dog bekymret for det stigende elevtal. For dem har ekstraindtaget været et nødvendigt redskab til at modvirke de faste 2-procentsbesparelser, som højskolerne har været forpligtet til i en årrække:

"Vi er blevet nødt til at optage flere elever på grund af faldende tilskud. Denne udvikling kan ikke fortsætte, hvis vi skal sikre kvaliteten."

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Elevdækning på de lange kurser

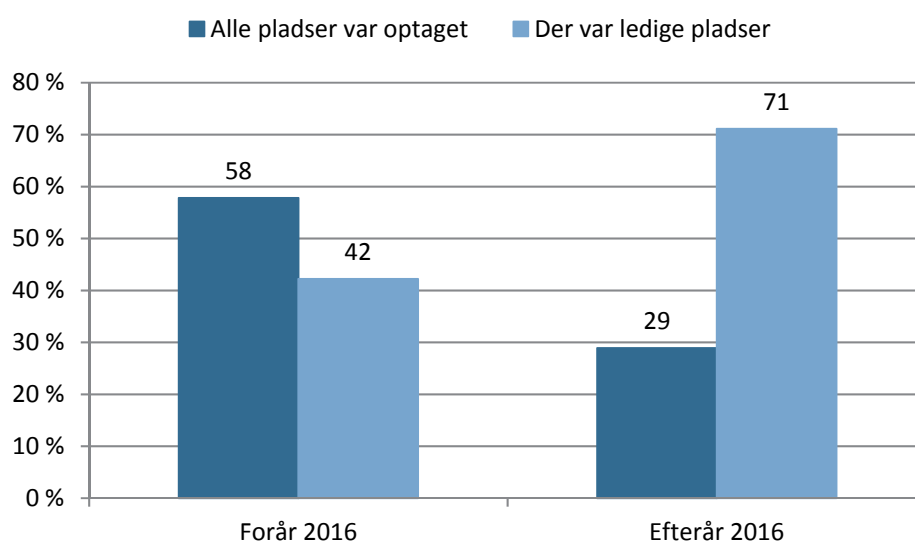
Flere af højskolerne har fulde elevhold. Det er særligt forårskurserne, der trækker elever til. Således havde 58 pct. af skolerne ingen ledige pladser i foråret 2016 (figur 17). I efterårsemesteret havde hele 71 pct. af skolerne derimod ledige pladser.

En af grundene til dette mønster kan være, at mange unge efter gymnasiet vælger at starte med at tage et arbejde for at tjene penge til et efterfølgende højskoleophold. Derudover er forårsopholdene typisk længere, hvilket også kan spille ind på søgningen.

Antallet af ledige pladser er også højest om efteråret. En enkelt skole angiver, at der både forår og efterår var 100 ledige pladser på højskolen, men generelt er der flere ledige højskolepladser om efteråret. I foråret havde kun to skoler mere end 20 ledige pladser. Om efteråret havde ni skoler mere end 20 ledige pladser.

Fordelt på højskole typer er det særligt idrætshøjskolerne – som samtidig gennemsnitligt er de største skoler – og de kristne og spirituelle højskoler, som har ledige pladser, mens andelen med ledige pladser er lavest på de almene og fagspecialiserede højskoler. Forskellene skal dog tolkes varsomt på grund af det begrænsede antal besvarelser inden for hver kategori.

Figur 17: Elevdækningen i 2016

Figuren viser svarfordelingen på spørgsmålet: "Hvordan har højskolens elevdækning været i hhv. foråret og efteråret 2016?" (andele i procent). n = 45.

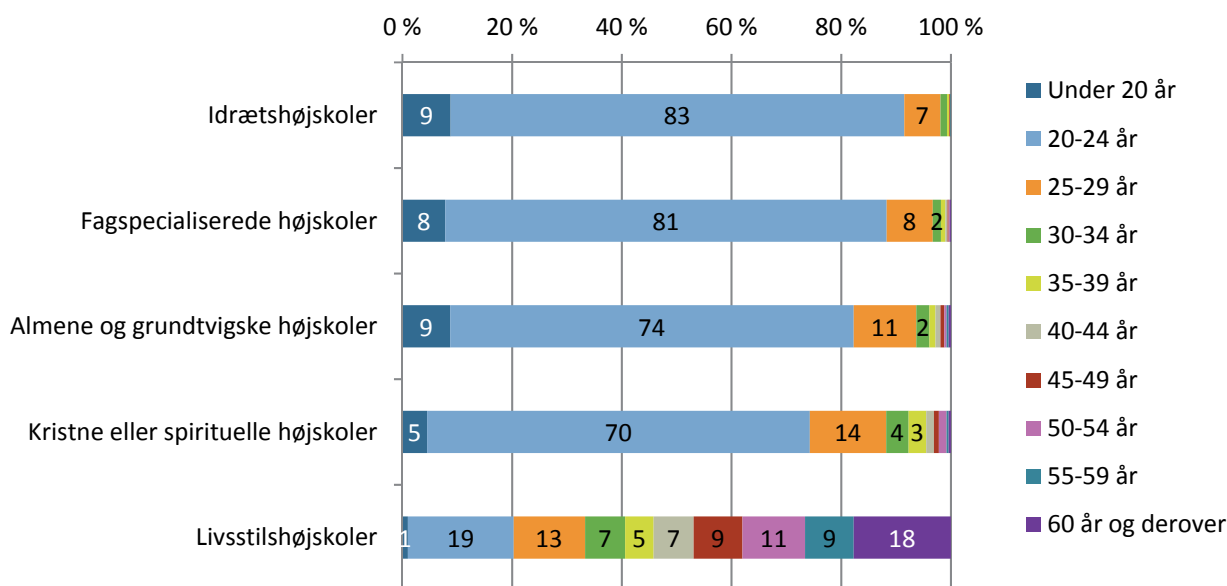
Elevernes profiler

Alder og køn på lange kurser

Overordnet set er eleverne på de lange kurser typisk mellem 20 og 25 år, og der er en lille overvægt af kvinder samlet set (53 pct.)²⁰. Både alders- og kønssammensætningen varierer dog på tværs af højskole typer. På idrættshøjskolerne og ungdomshøjskolerne er der en lille overvægt af mandlige elever, mens det er omvendt på de andre højskole typer.

Figur 18 viser forskelle i elevernes alderssammensætning på tværs af højskole typer. Særligt livsstilshøjskolerne tiltrækker en meget varieret elevgruppe rent aldersmæssigt.

Figur 18: Aldersfordeling på lange højskolekurser – fordelt på højskole typer

Figuren viser aldersfordelingen på højskoleelever (årselever) på lange kurser i skoleåret 2015/16. Kilde: Danmarks Statistik (2018a).

Særlige elevtyper

Højskolerne skal som skoleform være åbne for alle. Alligevel har højskolerne gennem tiderne været karakteriseret ved at have særlige samfundsgrupper blandt deres målgrupper.

Ved højskolernes start blev 'folket' og dermed højskoleeleverne i stor udstrækning associeret med bondekulturen og landbruget. Højskolerne blev bøndernes uddannelsesinstitution. Der skete imidlertid et skift i den sidste del af 1900-tallet. Hjermitsev skriver, at 60 pct. af landets højskoleelever i 1950 var børn af landmænd. I 1970 var den tilsvarende andel blot 22 pct. Det blev i den periode mere udbredt blandt unge i byerne også at tage på højskole (Hjermitsev 2018, 180).

²⁰ For elever på de korte kurser er billedet helt anderledes, hvor langt over halvdelen af årseleverne i 2017 var over 60 år (Danmarks Statistik 2018b). Det billede skyldes til dels de to seniorhøjskoler, der netop er bygget op omkring korte kurser. Det er i langt højere grad kvinder end mænd, der bruger de korte kurser.

I en periode har der været en tendens til, at det er de mest velfungerende og stærke unge, der tager på højskole. En undersøgelse fra Capacent Epinion i 2008 viste, at jo højere uddannelsesniveau unges forældre havde, desto større var sandsynligheden for, at de tog på højskole. I et opsummerende afsnit skriver de:

”Resultaterne er ganske entydige: Højskoleelevernes mødre er generelt højere uddannet og har højere indkomst. Samme overordnede mønster ses for fædre, men forskellen er her knap så stor. Samlet set kan det derfor konkluderes, at højskoleeleverne målt på disse alment anerkendte parameter i overvejende grad kommer fra velstillede hjem.”

Capacent Epinion 2008, 7

Højskolerne har dog samlet set sat fokus på, at mennesker fra alle samfundslag får mulighed for at gå på højskole. I FFD's nye strategi er det således et opmærksomhedspunkt at arbejde på at sikre, at højskolerne er åbne for alle målgrupper (FFD 2017).

Selvom det generelle billede i 2008-undersøgelsen peger på, at højskoleelever gennemsnitligt set er en ressourcestærk gruppe, tyder højskolernes svar i denne undersøgelse på, at højskolernes elevtyper spænder vidt. Elevsammensætningen bærer i høj grad præg af, at højskolerne har arbejdet målrettet med at nå bredt ud. Tabel 2 viser nogle af de særlige målgrupper, der var på højskolerne i 2016²¹.

Tabel 2: Udbredelsen af udvalgte særlige elevgrupper

Elevtyper	Antal højskoler	Andel højskoler i pct.
Internationale	33	75
Flygtninge	24	55
STU ²²	11	25
EGU ²³	22	50
Andre typer af særlige målgrupper	17	39

n= 44

Tre ud af fire højskoler havde i 2016 internationale elever²⁴. Antallet af internationale elever på disse højskoler svinger mellem én og 42. Der er således stor forskel fra skole til skole på, hvor meget de internationale elever fylder i elevbilledet.

Det samme gør sig gældende for flygtninge, hvor antallet svingede mellem to og 43 på de højskoler, der i 2016 havde flygtninge blandt deres elever, og som har angivet antallet²⁵.

²¹ Ud over de elevtyper, der indgår i tabellen, har højskolerne også elever omfattet af mentorordningen (for unge uden ungdomsuddannelse) og elever, der modtager SPS-støtte. For sidstnævnte henvises til rapporten 'Specialpædagogisk støtte på højskoleområdet' (Bjerrum & Thøgersen 2018).

²² Særligt Tilrettelagt Ungdomsuddannelse.

²³ Erhvervsgrunduddannelse.

²⁴ Interessant i den forbindelse er også, at otte højskoler i deres værdigrundlag har eksplicit fokus på globalt udsyn (Vifos gennemgang af højskolernes vedtægter).

²⁵ 20 ud af de 24 højskoler har angivet antallet.

Samlet set har disse skoler haft 262 flygtninge som elever i 2016. Det tyder på, at mange højskoler har set det som en del af deres samfundsmæssige ansvar at optage flygtninge, og der kan i flere tilfælde ydes særlig støtte til deres ophold.

11 af højskolerne i undersøgelsen har elever, hvor højskoleopholdet er en del af deres STU-forløb. STU er en treårig Særligt Tilrettelagt Ungdomsuddannelse for unge udviklingshæmmede og unge med andre særlige behov, som ikke har mulighed for at gennemføre en anden ungdomsuddannelse. Uddannelsesplanen planlægges individuelt, og der kan som en del af uddannelsen indgå forløb på forskellige institutioner – som f.eks. højskoler. Der er ikke tale om en formel kompetencegivende uddannelse.

Igen er der ikke så mange af disse elever på hver skole, og blandt de skoler, der har skrevet, hvor mange elever det drejede sig om i 2016, er det højeste antal fem elever på STU-forløb.

Der er langt større spredning på antallet af elever, der er på EGU-forløb på højskolerne. EGU står for Erhvervsgrunduddannelse, som er en erhvervskompetencegivende uddannelse, der udbydes af kommunerne. Forløbet tager normalt to år og består af både praktikforløb og skoleuddannelsesforløb, hvor der blandt andet kan indgå et højskoleophold.

Halvdelen af skolerne i undersøgelsen har EGU-elever. De fleste af disse har under ti i løbet af et år, men enkelte skoler har flere. Det højeste angivne antal er 89 EGU-elever i løbet af 2016. Denne type elever bliver også fremhævet i kapitel 7 om højskolernes udfordringer.

Tre skoler refererer specifikt til den aftale om unge uden uddannelse, der på det tidspunkt var på vej. Skolerne pegede på, at det var vigtigt, at de som skoleform blev en aktiv del af løsningen. Siden er "Aftale om bedre veje til job og uddannelse" blevet en realitet, og der er stadig mulighed for højskoleophold i forbindelse med EGU. De 18 skoler, der har skrevet antallet af deres EGU-elever, havde i 2016 samlet 179 elever med denne ordning.

Endelig blev skolerne også spurgt, om de havde andre typer af særlige elevgrupper, hvilket 17 skoler svarede bekræftende på²⁶.

Øget behov for støtte

Flere af de ovennævnte målgrupper har brug for særlig støtte for at kunne gennemføre et højskoleophold. Denne spørgeskemaundersøgelse blev gennemført samtidigt med en større undersøgelse af ordningen for specialpædagogisk støtte (SPS) på højskoleområdet. I løbet af de sidste ti år er der sket en stigning i antallet af elever, der får støtte gennem denne ordning, og der er flere skoler, der får tilskud til elever med særlige behov, end der var for ti år siden (Bjerrum og Thøgersen 2018b). Det er dog ikke kun højskoler, der modtager SPS, der oplever en ændring i deres elevers profiler.

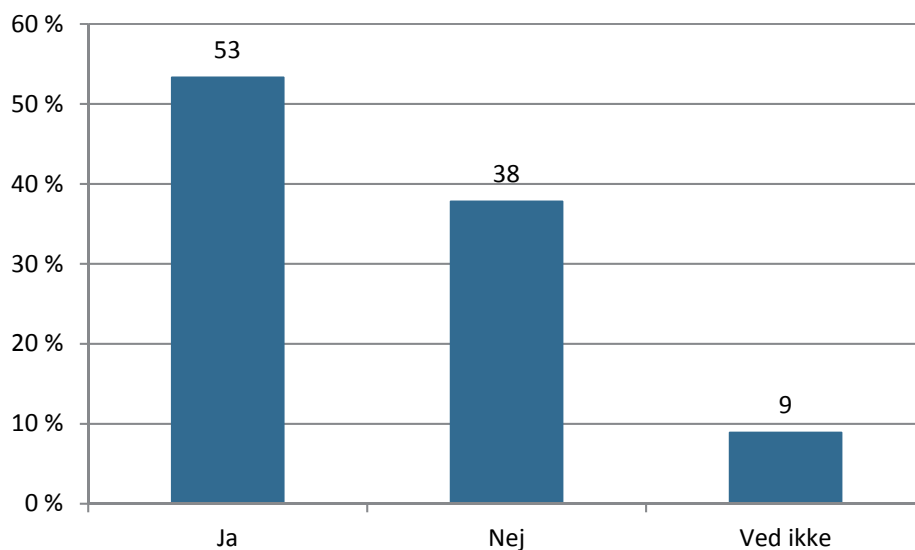
---

²⁶ Kun ganske få højskoler, har uddybet hvilken type af særlige elever, det handler om. Herunder har enkelte nævnt mentorelever, som dog lå uden for spørgsmålets afgrænsning.

Figur 19 viser, at 53 pct. af højskolerne i denne undersøgelse har oplevet ændringer i elevernes behov for støtte og vejledning i løbet af de sidste fem år.

Figur 19: Oplevede ændringer i elevgruppens sammensætning (andel i pct.)

Figuren viser svarfordelingen på spørgsmålet: "Har I inden for de seneste fem år oplevet ændringer i elevgruppens sammensætning, når det gælder elevernes behov for støtte og vejledning i løbet af højskoleopholdet?" (andele i pct.). n = 45.

En enkelt skole oplever nedgang i antallet af elever, der har brug for særlig støtte. Skolen vurderer, at kommunerne i stedet anbringer de unge i kommunale projekter.

Resten af de uddybende svar tyder på en udvikling i retning af et øget behov for støtte blandt højskoleeleverne.

Respondenterne peger særligt på tre forandringer i forhold til elevgruppernes behov for støtte:

- Mentorordningens effekt
- Stigende sårbarhed/problemstillinger blandt 'de stærke'
- Flere psykiske problemstillinger/diagnoser

Tre skoler nævner, at mentorordningen har betydet, at de har fået flere elever, der har brug for støtte og vejledning. Dels fordi de har flere mentorelever, men også fordi øvrige elever gerne vil bruge mentorerne nu, hvor tilbuddet er der.

Mentorordningen har siden 2010 været en fast del af højskolernes tilskudsmuligheder. Ordningen startede som en forsøgsordning i 2007-2009, men blev derefter gjort permanent (Institutionsstyrelsen 2010). Mentorordningen er målrettet elever mellem 17,5 og 25 år, som

gennemfører et højskolekursus på mindst 12 uger. Disse elever udløser en tillægstakst, og skolen kan derfor tilbyde individuel vejledning²⁷.

En enkelt skole skriver, at de bevidst holder nogle pladser fri til elever med særlige udfordringer, fordi de ellers typisk har de 'meget velfungerende 4. g'ere'. Samme skole skriver imidlertid, at de 'velfungerende' ofte har uerkendte problemstillinger.

Det er et billede, der genkendes af flere skoler. Således uddyber otte af skolerne, at de ser mindre robusthed, psykiske symptomer og mangel på selvværd hos unge – også hos de elever, der på overfladen synes velfungerende.

Endelig er der den sidste gruppe, som peger direkte på, at de har fået flere elever med psykisk mistrivsel og flere diagnoser. Disse elever har brug for ekstra støtte og vejledning. En enkelt ser også, at de svageste er blevet endnu svagere i forhold til tidligere. Desuden fremhæver én højskole, at eleverne kan have svært ved at indgå i et så forpligtende fællesskab, som der er på højskolerne.

Udviklingen kan dels skyldes, at højskolerne allerede gennem nogen tid har haft fokus på at tiltrække mere forskelligartede elever og er lykkedes med det. Flere projekter har haft fokus på at få en bredere målgruppe til højskolerne (f.eks. 'kombinationsprojektet', indførelse af mentorordning, højskolen som en del af STU, 'Højskolen som genvej' m.m.).

Skolernes erfaring kan også skyldes en mere generel samfundsmæssig udvikling, hvor stadig flere danskere er psykisk sårbare og oplever symptomer, der kan relateres til psykiske sygdomme²⁸.

Opsummerende skal det dog også understreges, at 38 pct. af skolerne ikke oplever en forandring i elevernes støttebehov. Resultaterne tyder dog på, at højskoleelevernes profiler kan være under forandring.

For højskolerne betyder udviklingen i elevernes behov for støtte, at de i højere grad end tidligere bruger tid på personlig vejledning og individuel støtte. Samtidigt bruger flere højskoler ressourcer på at strukturere fællesskabet i form af pædagogisk tilrettelagt samvær. Eksempler på dette kan være ung-til-ung hold, hvor de unges indbyrdes ressourcer sættes i spil, samtalsaloner, flere introdage og helt konkret flere samtaler. (Kilde: åbne besvarelser i spørgeskemaundersøgelsen.)

---

²⁷ Der er to forskellige takster: En tillægstakst for unge med en uddannelsesplan (1.059 kr. pr. uge, 2017) og en mindre tillægstakst for unge uden en uddannelsesplan (404 kr. pr. uge, 2017).

²⁸ 20 pct. af den danske voksne befolkning oplever i løbet af et år symptomer, der svarer til symptomer ved psykiske lidelser. Blandt børn og unge har der været et stadigt fald i den generelle trivsel i den periode, der er blevet målt på det (Rasmussen, Pedersen og Due 2015). 'Danskernes sundhedsvaner' viser desuden, at særligt unge kvinder mellem 16 og 24 år har problemer med trivslen. Hver fjerde i denne gruppe føler sig ofte nervøs eller stresset. (En stigning på 4 procentpoint fra 2010-2013) De er samtidig den gruppe, hvor den største andel (17,5 pct.) lider af dårlig mental sundhed. (danskernessundhed.dk 2017)

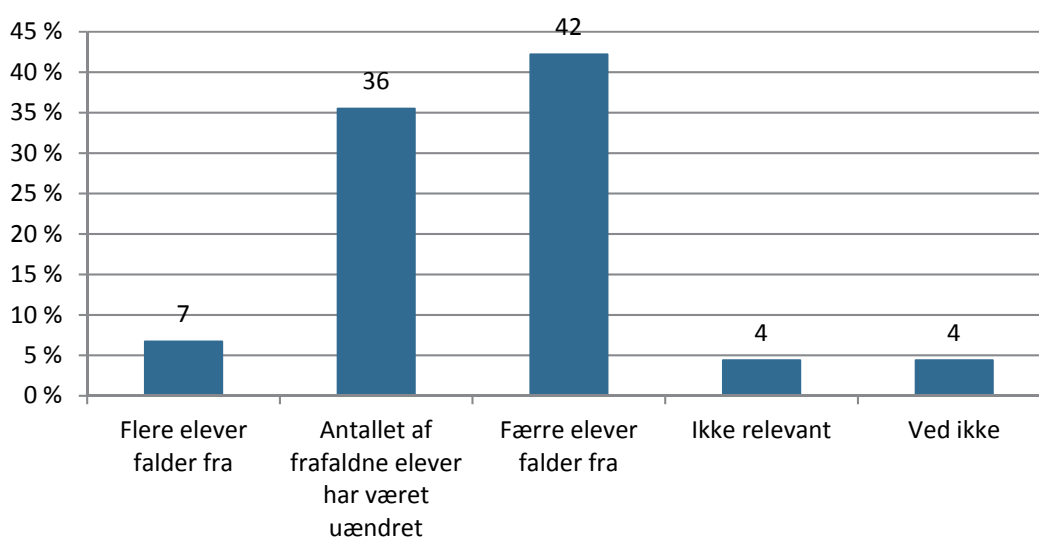
Elevfrafald

Ikke alle elever gennemfører det højskoleophold, de starter på. Det kan være et nederlag for eleverne, men det er også en økonomisk risiko for højskolerne. Undersøgelsen viser, at højskolerne tager risikoen for frafald meget alvorligt. Hele 33 af de 45 deltagende skoler angiver, at de har særlige indsatser for at mindske frafald. Heraf har 23 skoler valgt at uddybe.

Her er både tiltag som 'fokus på introuger', 'tidlige studieture', 'energifyldt kursusafslutning', aktiviteter i mindre grupper (f.eks. 'lærerstyrede netværksgrupper', 'ugentlige ganggruppemøder', lærere tilknyttet 'familiegrupper') samt at føre fremmødeprotokol, men også de mere personlige tiltag som vejledning, (trivsels-) samtaler (før og under opholdet), dialog, mentoring m.m. (Kilde: uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen)

For langt de fleste skoler ser det ud til, at tiltagene virker. Sammenlagt vurderer kun tre skoler (7 pct.), at de har flere elever, der falder fra nu, end de havde for fem år siden. 19 skoler (42 pct.) oplever derimod, at færre elever falder fra nu end tidligere, mens en stor gruppe svarer, at antallet er uændret (figur 20).

Figur 20: Oplevet udvikling i frafald (andel i pct.)

Figuren viser fordelingen af højskolernes svar på det følgende spørgsmål: "Vurderer du, at i gennemsnitligt har flere eller færre elever, der falder fra i forhold til for fem år siden?" (andele i procent) n = 45.

To skoler understreger, at frafaldets omfang svinger utroligt meget. Det kan også være afhængigt af, hvorvidt man som skole er med i projekter eller søger at nå nye målgrupper. En skole skriver således:

"Det er vores oplevelse, at det er svingende, hvor mange elever der har udfordringer, der gør, at de ikke kan gennemføre et kursus. Vi var en del af STAR-projektet, og der var et væsentligt større frafald blandt disse elever."

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

To andre skoler peger på, at flere 'udsatte' elever kræver en stor indsats for at kunne fastholdes. En enkelt skole påpeger, at de også kan have udsving i frafaldet, når elever bliver tilmeldt skolerne uden at oplyse om deres reelle situation og behov:

"Vi oplever, at der er en stigning i den gruppe unge, som kæmper med tung baggrund og psykiske udfordringer. Og så oplever vi mange, der prøver at tilmelde psykisk udviklingshæmmede eller unge, som får ekstremt meget hjælp hjemme uden at oplyse os om det – selvom vi spørger, og det er ikke altid holdbart. Den udvikling er rigtigt dyr for os."

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Højskolernes rummelighed

De foregående afsnit har vist, at elevsammensætningen på højskolerne rummer en stor mangfoldighed. Direkte adspurgt er der ganske få ting, som højskolerne ikke har plads til. I spørgeskemaet fik højskolerne følgende spørgsmål²⁹:

"Ifølge lov om folkehøjskoler skal højskolernes kurser være åbne for alle, og højskolerne har mange forskellige elevtyper. Er der efter din mening grænser for, hvilke elever højskolerne kan/skal rumme uden særlige tilskud/indsatser?"

23 pct. af højskolerne svarede 'nej', mens 77 pct. svarede 'ja' (n = 44). Blandt dem, der svarede 'ja', har 19 respondenter valgt at uddybe deres besvarelse.

Syv skoler svarer, at mange elever er så sårbare og opmærksomhedskrævende, at det kræver ekstra ressourcer, hvis det ikke skal gå ud over holdet og fællesskabet som helhed.

Fem skoler peger på, at deres udfordringer i forhold til rummeligheden skyldes skolens generelle fysiske tilgængelighed eller meget 'fysiske fag'. Fire skoler uddyber, at deres grænse går ved elever med psykisk sygdom, der er behandlingskrævende eller så svær, at den går ud over fællesskabet.

Fællesskabet er også i fokus for to skoler, der netop understreger, at grænsen for dem går der, hvor den enkeltes behov går ud over fællesskabet som helhed, og hvor de ikke har ressourcer til at støtte eleven, så opholdet bliver meningsfyldt. Endelig peger to skoler på, at eleverne skal kunne følge undervisningen og være 'undervisningsparate'.

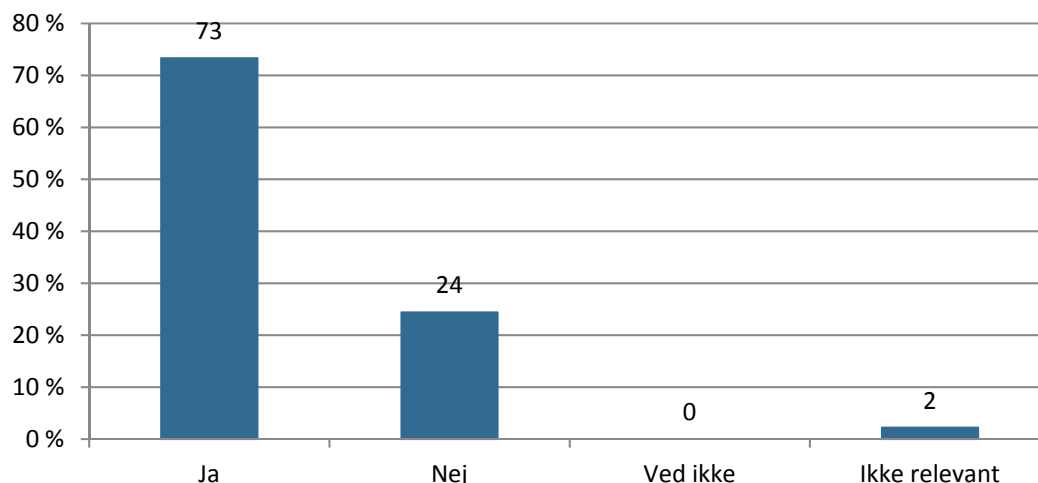
Langt de fleste af disse besvarelser kredser således om forholdet mellem den enkelte elev og fællesskabet. Helheden må ikke lide under hensynet til den enkelte. Men skolerne understreger også, at meget kan lade sig gøre, hvis der tilføres ekstra ressourcer til elever med særlige behov.

---

²⁹ De højskoler, som modtog SPS-støtte i 2015, har ikke fået dette spørgsmål, da deres arbejde med særlige elevgrupper blev afdækket kvalitativt i undersøgelsen af SPS på højskoleområdet (Bjerrum & Thøgersen 2018).

Der er dog elever, som ikke kan følge skolens regler og /eller sætter fællesskabet under så stort pres, at højskolerne vælger at bortvise eleven i løbet af opholdet. Næsten tre ud af fire af højskolerne har således bortvist én eller flere elever inden for de seneste fem år (figur 21).

Figur 21: Bortvisninger af elever inden for de seneste fem år

Figuren viser svarfordelingen på spørgsmålet: "Har højskolen inden for de seneste fem år hjemsendt/bortvist elever?" (andele i procent). n = 45

Begrundelserne for bortvisningerne understreger hensynet til fællesskabet. Blandt de 25 højskoler, der har valgt at uddybe, understreger flere, at det er ganske få, de har bortvist i løbet af de sidste fem år. Begrundelserne er primært:

- Brug af rusmidler
- Fravær
- Aggressiv adfærd fra eleven
- Svær psykisk sygdom

13 af højskolerne har oplevet at måtte bortvise elever på grund af brug af euforiserende stoffer eller alkoholisme. Ti skoler har bortvist elever, fordi eleven har haft et alt for stort fravær og ikke har været motiveret for at ændre adfærd. Deltagelse i undervisningen og skolens aktiviteter er central for det fælles liv på skolen og er desuden lovpligtigt i forhold til at få tilskud som højskole.

Seks af højskolerne har bortvist elever, fordi de har udvist aggressiv adfærd. I et enkelt tilfælde var der tale om vold mod en ansat, men også trusler, håndgemæng, mobning og stalking af andre elever har været grund til bortvisning.

Endelig nævner tre højskoler, at de har haft elever, der havde for svære psykiske lidelser til at kunne være på skolen.

Økonomisk støtte til højskoleophold for særlige grupper

Som det fremgår af de foregående afsnit, er højskolernes elever en broget flok. Højskolerne er dog stadig opmærksomme på at være åbne for alle og særligt på, at der for udsatte grupper kan være økonomiske barrierer for at tage på højskole. Således har mange højskoler forskellige typer af foranstaltninger, som gør det muligt at støtte højskoleophold for særlige elevgrupper. 42 pct. af højskolerne i undersøgelsen har svaret, at de har sådanne tiltag.

De uddybende svar om retningslinjerne for denne form for støtte viser, at det fortrinsvis handler om støtte til elever med økonomiske eller sociale udfordringer. Der er dog også enkelte skoler, som giver en særlig støtte til udenlandske elever.

"Der skal ansøges individuelt om støtte med en kort forklaring om elevens økonomiske situation. Støttebeløbet ligger mellem 3.000 - 5.000 kr. I særlige tilfælde kan beløbet være større, f.eks. hvis skolen skønner, at et højskoleophold vil være meget vigtigt på nuværende tidspunkt, og kun økonomien taler imod. Normalt træffer forstanderen beslutning. Hvis et højskoleophold skønnes at kræve en ekstra indsats fra lærernes side, bliver de også inddraget".

"Der søges til billiggørelse af elevers ophold. Svag økonomisk formåen er et kriterie. Udenlandske elever med dyre flyrejser har høj prioritet. Udenlandske elever fra fattige områder har høj prioritet."

"Støtten gives til internationale elever, som deltager i skolens Youth Empowerment linje. Det er ikke en fond, men et tilskud som elevforeningen giver via skolen."

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

I nogle tilfælde er det højskolens elevforening, der administrerer denne støtte, mens det i andre tilfælde er højskolen selv. En enkelt skole uddyber, at midlerne består af kontingentindbetalinger fra skolekredsen:

"Fonden" er de indbetalinger, vi modtaget i kontingent fra skolekredsens medlemmer. Pengene bruges til at støtte kursister, som har svært ved at finde midler til opholdet."

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Samlet er der dermed en stor del af højskolerne, som på forskellig vis giver mulighed for støtte til højskoleopholdet – særligt for økonomisk svagt stillede elever.

Kapitel 4: Højskolernes ansatte

Driften af en højskole fordrer mange forskellige typer af ansatte. Dette kapitel ser nærmere på højskolernes forstandere og lærere med fokus på forstandernes profiler og lærernes ansættelsesforhold. Sidste del af kapitlet belyser de ansattes bopælsforhold, hvilket er interessant i lyset af den senere tids debat i højskoleverdenen om bopælspligt og hjemlighed, som blandt andet har udspillet sig i højskolebladet (Rykind-Eriksen & Lindsø 2017).

Forstanderen

Hele vejen op gennem højskolernes historie har forstanderen spillet en helt afgørende rolle for højskolernes drift og virke. Langt op i 1900-tallet var højskolerne ligefrem ejet af højskoleforstandere:

”Lærere – typisk mandlige folkehøjskolelærere – købte personligt deres højskole, når de ville begynde som forstandere, ligesom de solgte den, når de holdt op igen. Hele familiens økonomi var derfor identisk med højskolens økonomi”

Hansen 2001, 145

I dag er både organisationsformen og forstanderens rolle anderledes i kraft af lovens forskrift om, at højskolerne skal organiseres som selvejende institutioner³⁰. Dermed er det højskolens bestyrelse, der ansætter forstanderen. Forstanderen spiller imidlertid stadig en helt central rolle ved at varetage højskolens daglige ledelse og have det øverste pædagogiske ansvar for skolen. Spørgeskemaundersøgelsen er sendt ud til højskolernes forstandere, hvilket giver mulighed for at give en karakteristik af forstandernes profiler³¹.

Næsten tre fjerdedele af højskoleforstanderne i 2017 var mænd, mens cirka en fjerdedel var kvinder³². Aldersmæssigt viser spørgeskemaundersøgelsen, at forstanderne gennemsnitligt er 55 år. Når det gælder uddannelse, er der tale om en veluddannet gruppe. Næsten alle forstandere har som minimum en mellemlang videregående uddannelse³³, mens over halvdelen har en lang videregående uddannelse eller forskeruddannelse (figur 22).

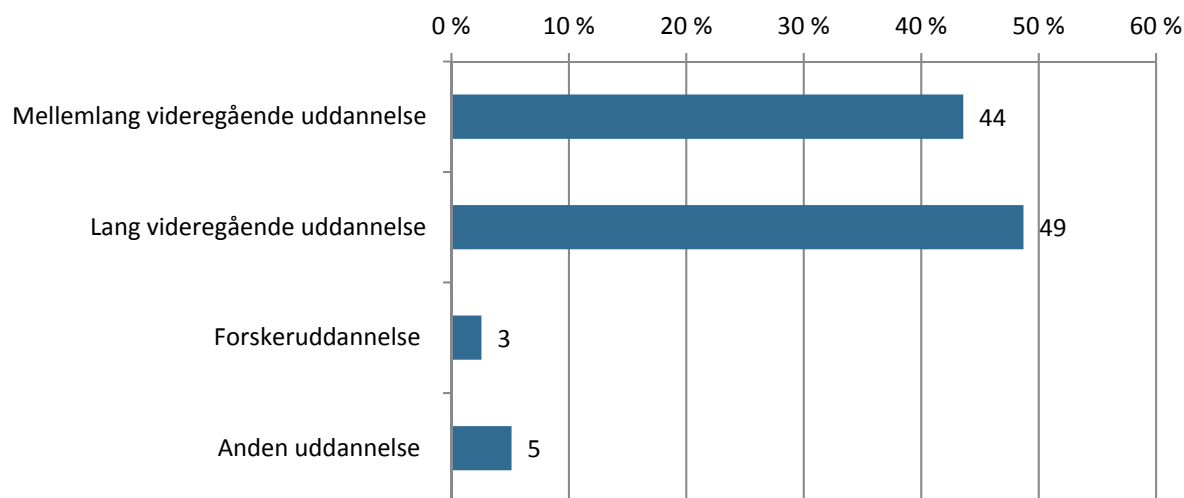
³⁰ Ifølge Hansen var der i loven fra 1942 en kraftig opfordring til at omdanne højskolerne til selvejende institutioner, men det blev først endelig lovfæstet i 1970 (Hansen 2001, 146).

³¹ I et enkelt tilfælde har en respondent dog angivet, at svarene er udfyldt af forretningsfører/souschef. Denne besvarelse indgår derfor ikke i analysen af forstandernes profiler. De øvrige respondenter har angivet, hvor længe de har været forstandere, hvorved det må antages, at det i disse tilfælde er forstanderen, der har besvaret spørgeskemaet. Samlet indgår der 39 højskoleforstandere i analysen af forstandernes profiler.

³² Optælling på baggrund af forstandernes navne i den samlede højskolepopulation ved udsendelsen af spørgeskemaundersøgelsen: 50 mænd og 18 kvinder.

³³ Blandt de fem pct., der har svaret ”Andet”, er det blevet anført i et åbent kommentarfelt, at det drejer sig om forskellige typer af lederuddannelser.

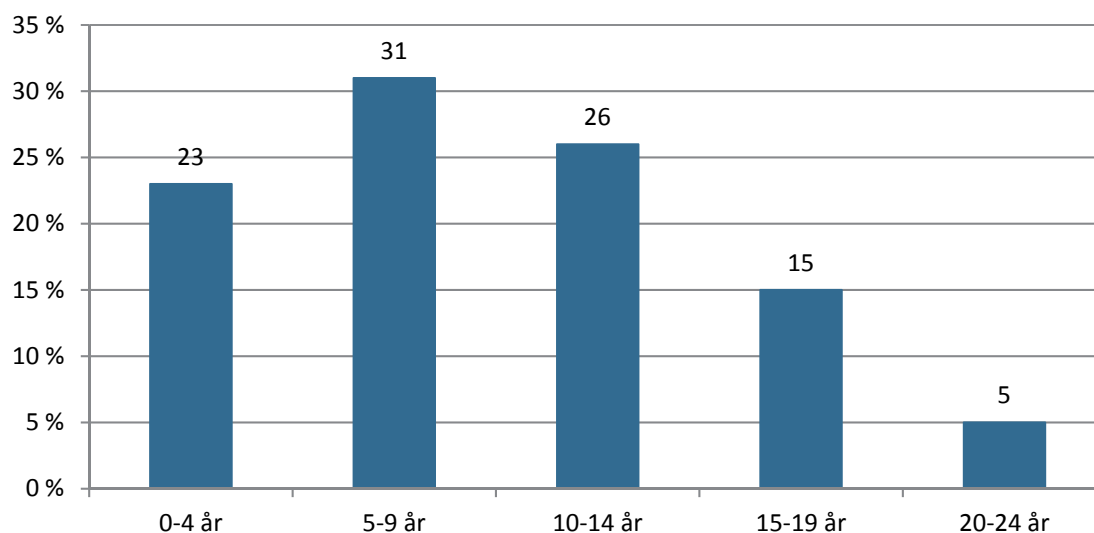
Figur 22: Respondenternes højeste fuldførte uddannelse

Figuren viser svarfordelingen på spørgsmålet: "Hvad er den HØJESTE uddannelse, som du har fuldført/bestået?" (andele i procent). Ingen respondenter har valgt nogen af svarmulighederne "Grundskole", "Gymnasial uddannelse", "Erhvervsfaglig uddannelse" eller "Specialarbejderuddannelse/Arbejdsmarkedsuddannelse". n = 39. Respondenten, som har svaret, at spørgeskemaet er udfyldt af forretningsfører/souschef, indgår ikke i figuren.

Mange højskoleforstandere har haft posten i en længere årrække. 46 pct. har således været forstandere i ti år eller mere (figur 23). Der er dog stor variation, og gennemsnitligt har de været forstandere i 9 år.

Figur 23: Antal år i jobbet som forstander

Figuren viser andele af respondenterne, der har været ansat som højskoleforstander i de givne antal år. Respondenterne er blevet spurgt, hvornår de blev ansat på højskolen som forstander og har kunnet skrive et årstal, og svarene er derefter blevet placeret i de relevante intervaller. n = 39.

Den 'typiske' højskoleforstander ser dermed ud til at være en mand i 50'erne med en mellemlang eller lang videregående uddannelse, som har været ansat som forstander i knap ti år.

Lærerne

Der er ikke nogen formelle krav til en højskolelærers uddannelsesmæssige baggrund eller øvrige kvalifikationer, men i praksis er der et højt uddannelsesniveau blandt højskolelærerne. En undersøgelse, FFD gennemførte i 2015 blandt fastansatte højskolelærere, viste således, at hovedparten af lærerne har en mellemlang eller lang videregående uddannelse, mens kun 12 pct. havde en uddannelse af kortere varighed. Undersøgelsen viste også, at der var en lille overvægt af mænd blandt højskolelærerne (58 pct.), at de havde en gennemsnitsalder på 44 år, og at de gennemsnitligt havde været højskolelærere i 10 år (FFD 2015a).

Højskolelærere kan være ansat både på fuld- og deltid, ligesom mange højskoler også benytter sig af timelønnede lærere. En central forskel mellem de to grupper er, at der i fastansatte højskolelæreres arbejdstid ud over undervisningstimerne også indgår tid til samvær, hvilket ikke på samme måde er tilfældet for timelønnede lærere³⁴. Tilskudsbekendtgørelsen forudsætter, at mindst en fjerdedel af det samlede antal undervisningstimer skal varetages af enten forstander, viceforstander eller faste lærere (Tilskudsbekendtgørelsen § 17).

I en undersøgelse af højskolernes løn- og ansættelsesforhold gennemført af FFD i 2018 angiver over 80 pct. af højskolerne i undersøgelsen, at de anvender timelærere³⁵. På tværs af skolerne er der dog meget store forskelle på, hvor stor en andel af undervisningstimerne der varetages af timelærere. På hovedparten af skolerne dominerer fastansatte billedet, når det gælder antallet af undervisningstimer. To højskoler har dog flest timer, der varetages af timelærere (FFD 2018)³⁶.

Når det gælder fuldtidsansatte, var der frem til 2016 et loft for antallet af årlige undervisningstimer på 408 timer om året, som var skrevet ind i ansættelsesbekendtgørelsen for højskoleområdet (Ansættelsesbekendtgørelsen 2016). Den øvrige del af arbejdstiden var pædagogisk samvær og forberedelse. Det skyldes, at samværet ses som en central del af højskolernes pædagogiske praksis, fordi de tætte relationer mellem lærere og elever også uden for de formelle undervisningssituationer kan skabe et særligt læringsrum (Rahbek og Møller 2015).

Selvom loftet ikke længere eksisterer i lovmæssig forstand, holder mange højskoler princippet i hævd. 50 højskoler har således tilsluttet sig et charter, hvor de skriver under på, at

---

³⁴ "Arbejdstiden for lærere omfatter undervisning, forberedelse og samvær med eleverne. Derudover kan lærerne varetage vejledning af eleverne, mentorordning mv. Den enkelte lærers samvær med eleverne er en ligeværdig opgave med lærerens undervisning og forberedelse." (Ansættelsesbekendtgørelsen § 17, stk. 3).

³⁵ Også i Vifos undersøgelse er der spurgt ind til antallet af lærere, men da kategorierne er mindre nuancerede end i FFD's egen undersøgelse, er det valgt at henvise til denne i stedet.

³⁶ Da der ikke findes en opgørelse over antallet af timelærere og disses undervisningstimer på tværs af alle højskoler, er det vanskeligt at give et samlet billede af udviklingen over tid, når det gælder omfanget af timelærere.

en fuldtidsansat lærer underviser mellem 400 og 500 timer om året³⁷. I følge charteret er dets formål at understøtte de følgende punkter:

- At undervisning og samvær i praksis er ligestillede elementer
- At både undervisning og samvær varetages af til skolen fast tilknyttede lærere
- At medvirke til at rekruttere, fastholde og udvikle kvalificerede lærere

Charter om Løn- og ansættelsesvilkår på folkehøjskoler

I Vifos spørgeskemaundersøgelse har 35 højskoler svaret på, hvor mange timer om året deres lærere underviser³⁸. Timetallet varierer mellem 400 og 828 undervisningstimer årligt.

Som tabel 3 viser, holder hovedparten af højskolerne sig inden for normen i FFD's charter. Tallene viser dog, at det gennemsnitlige undervisningstimal i dag er noget højere (466 timer) end den tidligere lovgrænse på 408 timer.

Tabel 3: Antal årlige undervisningstimer

	Antal højskoler	Andel højskoler (pct.)
400-450 timer	21	60
451-500 timer	10	29
Over 500 timer	4	11
I alt	35	100

Tabellen viser højskolernes svar på spørgsmålet: "Hvilken timenorm er højskolens lærere ansat på? (Skriv cirka antal årlige undervisningstimer).

De ansattes bopæl

I højskoleverdenen har der igennem mange år været en stærk tradition for, at højskolens forstander og ofte også flere af de øvrige ansatte bor på højskolen.

Højskoleloven fordrer, at højskolerne skal eje to familieboliger til forstander og fastansatte lærere (Lov om folkehøjskoler). Hvor det tidligere var et lovkrav, at højskoleforstanderen så vidt muligt skulle bo på højskolen, har det siden en lovændring i 2006 været op til højskolens bestyrelse at træffe beslutning om bopælspligten³⁹:

"Inden for den geografiske og bygningsmæssige enhed skal skolen desuden eje to familieboliger til forstander og fastansatte lærere, jf. dog stk. 3. Bestyrelsen træffer beslutning om, hvorvidt forstanderen skal bo på skolen."

Bekendtgørelse om tilskud m.v. til folkehøjskoler § 5 stk. 2

³⁷ Se mere om charteret og ansættelsesbekendtgørelsen på FFD's hjemmeside: <https://ffd.dk/administration/loen-og-ansattelse/charter/> (ffd.dk 2017).

³⁸ 36 højskoler havde oprindeligt besvaret, men et enkelt svar blev frasorteret, da højskolen havde angivet en timenorm på 1650, som svarer til det fulde årlige timetal.

³⁹ Analyserne omkring temaet om højskolernes bopælspligt er tidligere bragt i artikelform på Vifos hjemmeside den 26.4.2018 forud for en afstemning om resolutionsforslag vedrørende bopælspligten på højskolernes årsmøde den 3. maj 2018.

Forstanderens bopæl

I dag er der varierende holdninger til, hvorvidt den mangeårige tradition for, at højskoleforstandere bor på højskolen, bør fortsætte. Særligt gennem det seneste års tid (2017-2018) har den lempede bopælspligt været debatteret i højskoleverdenen – blandt andet gennem en række indlæg i højskolebladet om, hvad der er de centrale kvaliteter ved højskolerne (Rykind-Eriksen & Lindsø 2017, Rahbek 2017, Rykind-Eriksen & Lindsø 2018).

Diskussionen gik blandt andet på, hvorvidt bopælspligten er en forudsætning for hjemligheden på højskolerne, eller om hjemligheden kan sikres på andre måder. Debatten kulminerede med fremsættelsen af to resolutionsforslag om emnet, som var til afstemning på højskolernes årsmøde i 2018⁴⁰.

Resolutionerne stillede forslag om at forpligte højskoleforeningen til at arbejde for en ændring af højskoleloven, så det fremover bliver lovpligtigt for nyansatte forstandere at bo i én af højskolens tjenesteboliger. Derudover blev det foreslået at arbejde for at ændre loven, så skolerne fremover skal råde over mindst tre forstander- og lærerboliger i stedet for to som i den gældende lovgivning. Resolutionsforslagene blev dog ikke vedtaget på årsmødet.

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at det i dag langt fra er en selvfølge, at højskolens forstander bor på højskolerne. 69 pct. svarer ja til, at højskolens forstander bor på højskolen, mens det modsatte altså er tilfældet for næsten en tredjedel af højskolerne (n = 42).

27 pct. angiver, at de har en viceforstander, der bor på højskolen, men ofte er det på skoler, hvor forstanderen også bor der. Samlet er der en fjerdedel af højskolerne, som hverken har forstanderen eller en viceforstander boende på skolen.

Som debatten på området har vist, er der forskellige holdninger til, hvorvidt der er tale om et krisetegn, der bør handles på, eller om der er tale om en naturlig udvikling, som går hånd i hånd med de øvrige udviklingstendenser på højskoleområdet og i samfundet som helhed.

Forskelle på tværs af højskoletyper

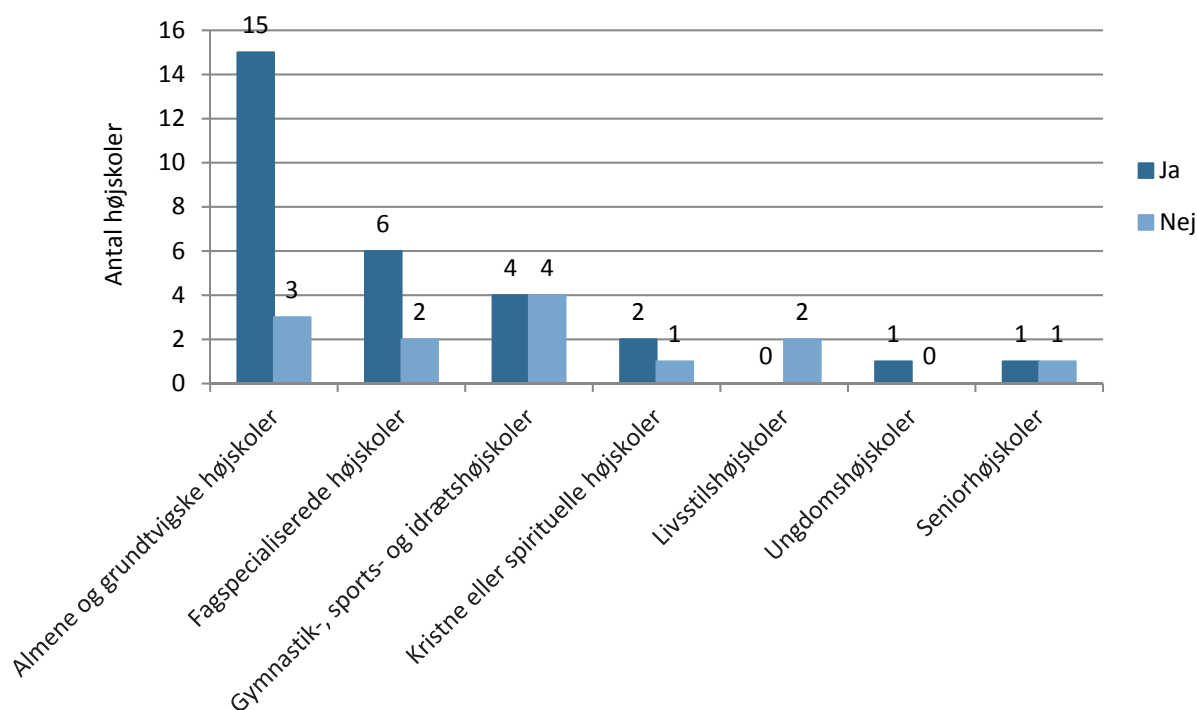
Undersøgelsen viser også, at der er nogle forskelle på tværs af højskoletyper. Figur 24 viser, at der særligt er mange af de almene og grundtvigske højskoler, som har forstanderen boende på skolerne. Det gør sig gældende på 15 ud af de 18 almene og grundtvigske højskoler, som har medvirket i undersøgelsen.

For andre højskoletyper ser billedet anderledes ud. Eksempelvis bor forstanderen på højskolen på blot halvdelen af de otte idrætshøjskoler, mens de to livsstilshøjskoler i undersøgelsen ikke har deres forstander boende.

---

⁴⁰ Forslagene blev fremsat af Mads Rykind-Eriksen, forstander for Rødding Højskole, og Erik Lindsø, der ligeledes er tilknyttet Rødding Højskole.

Figur 24: Bor højskolens forstander på skolen? Fordelt på højskoletyper (antal højskoler)

Figuren viser højskolernes svar på spørgsmålet om, hvorvidt højskolens forstander bor på skolen. Da der er meget få højskoler inden for nogle af de enkelte højskoletyper, er det valgt at vise antallet af højskoler frem for andele i pct. n= 42 højskoler.

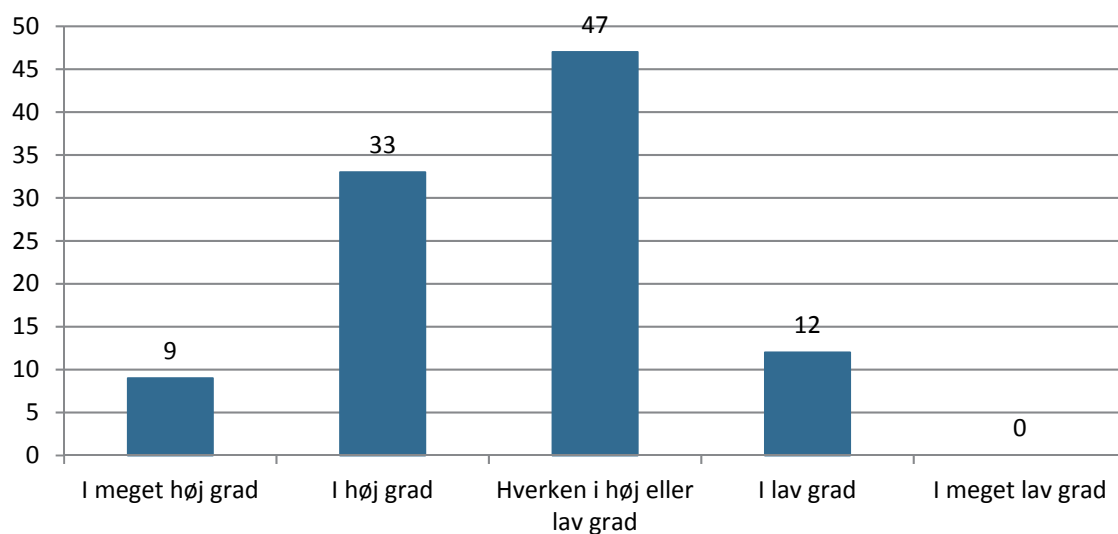
På grund af det begrænsede antal højskoler inden for hver højskoletype, bør forskellene på tværs tages med forbehold. Det er dog interessant, at det særligt er de almene, grundtvigske højskoler, som holder traditionen i hævd, når det gælder forstanderens bopæl på højskolerne.

Øvrige højskoleansattes bopæl

Traditionen for at bo på højskolen gælder ikke kun for højskoleforstanderne. På mange højskoler er der også tradition for, at flere af de øvrige ansatte bor på – eller i tæt nærhed af – højskolen. Spørgeskemaundersøgelsen viser dog, at der i dag er store forskelle på, hvilke forventninger højskolerne har til de ansattes bopæl.

Samlet har under halvdelen af højskolerne i undersøgelsen (42 pct.) i høj eller i meget høj grad en forventning om, at højskolens ansatte bor i lokalområdet (figur 25). Hovedparten af de øvrige højskoler har valgt midterkategorien, mens 12 pct. kun 'i lav grad' har en sådan forventning.

Figur 25: Forventninger til ansattes bopæl i lokalområdet

Figuren viser svar på spørgsmålet: "Har I som højskole en forventning til skolens ansatte om, at de bor i lokalområdet?" n = 43.

De uddybende svar spænder vidt. For nogle højskoler er der en helt klar forventning om bopæl i lokalområdet:

"Alle fastansatte lærere SKAL bo i lokalområdet, mens det ikke er et krav for timelærere og TAP'ere".

"Højskolen er et hjem, og det er vigtigt for lokalområdet."

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

For andre højskoler handler det i højere grad om, hvad de oplever som praktisk muligt. Både i forhold til hensynet om at rekruttere kvalificeret arbejdskraft og i forhold til muligheden for at kunne tilbyde en egnet bolig:

"Gode medarbejdere flytter ikke nødvendigvis"

"Vi kan ikke rekruttere lærere lokalt - vi prøver hver gang. Men mange af vores TAP'ere bor lokalt."

"Vi kan ikke forlange det, når vi ikke kan tilbyde boliger."

"Det spiller en rolle ved ansættelser, men er ikke den eneste faktor"

"Vi vil meget gerne have personale boende i alle vores tjenesteboliger. Kan vi ikke tilbyde det, er der ikke et yderligere krav om, at man skal bosætte sig i lokalområdet."

Uddybende svar i spørgeskemaet

Samlet tyder de uddybende svar på, at de ansattes bopæl er et tema, mange højskoler har forholdt sig til. Svarene viser også, at forventningerne til de ansattes bopæl i lokalområdet kan være formet af både pragmatiske og ideelle hensyn. I særdeleshed kan der være et

skisma mellem hensynet til rekrutteringen af kvalificerede undervisere og hensynet til ønsket om, at de ansatte bor lokalt.

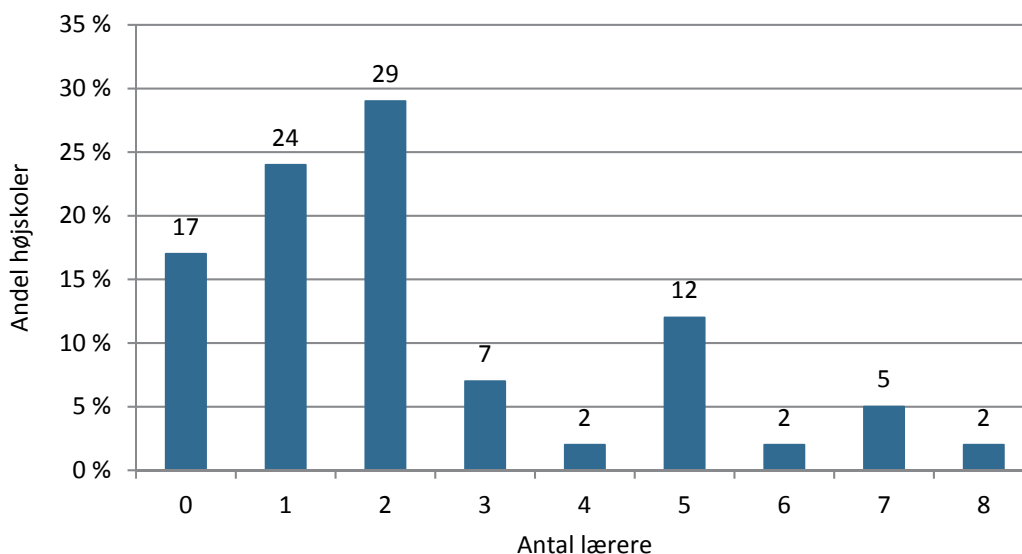
En medvirkende forklaring på denne tendens kan være en stigende specialisering af højskolernes faglige profiler, som fordrer specialiserede undervisere, og som kan medvirke til, at der mange steder ansættes timelærere. Som tidligere nævnt viser FFD's egen undersøgelse, at over 80 pct. af højskolerne benytter timelærere (FFD 2018). Brugen af fuldtidsansatte lærere kontra timelærere kan ligeledes være et relevant parameter i diskussionen om bopælspligt og hjemlighed på højskolerne.

Tjenesteboligerne er stadig i brug

På trods af de varierende forventninger til de ansattes bopæl, og selvom mange højskoler ikke længere har deres forstander boende på højskolen, tyder undersøgelsen på, at de lovpligtige tjenesteboliger fortsat bliver benyttet af andre af højskolens ansatte.

Undersøgelsen viser, at kun to højskoler slet ikke har ansatte boende på højskolen⁴¹. Såfremt det ikke er forstanderen eller viceforstanderen, bor der lærere eller teknisk administrativt personale (TAP'ere) på skolen. Gennemsnitligt bor der 2,4 lærere på højskolerne. Dette gennemsnitstal dækker dog over store forskelle på tværs af højskolerne (figur 26).

Figur 26: Antal lærere med bopæl på højskolen (pct.)

Figuren viser andelen af højskoler, der har det givne antal lærere boende på højskolen. n = 42.

17 pct. af højskolerne angiver, at ingen lærere bor på skolen, mens der på over halvdelen af højskolerne bor 1-2 lærere. Endelig angiver samlet 30 pct., at tre eller flere lærere bor på højskolen. Ud over lærerne bor der TAP-ansatte på to tredjedele af højskolerne.

⁴¹ Den ene af disse skoler har i de uddybende kommentarer angivet, at de er godkendt uden forstander- og lærerbolig.

Da der ikke er fundet tilsvarende opgørelser fra tidligere år, er det ikke muligt at belyse udviklingen over tid i antallet af ansatte med bopæl på højskolerne på tværs af ansættelsesgrupper⁴².

FFD's egne undersøgelser af løn- og ansættelsesvilkår på højskolerne tyder dog på en lille stigning i antallet af tjenesteboliger benyttet af lærere i perioden 2015-2018, mens der til gengæld var et stort fald i perioden 2010-2015 (FFD 2015b og FFD 2018).

---

⁴² Heller ikke på efterskoleområdet findes der tal over udviklingen i forhold til de ansattes bopæl (Telefonsamtale med Ole Bjerring i Efterskoleforeningen 17.8.2018).

Kapitel 5: Højskolernes organisering

Højskoleloven stiller en række krav til højskolernes organisering. En højskole skal være en privat selvejende institution med vedtægter, der regulerer skolens styring og ledelse, og skolen skal have enten en skolekreds eller et repræsentantskab, som står bag skolens virksomhed (Lov om folkehøjskoler § 3).

Skolens overordnede ledelse skal varetages af en bestyrelse, der står til ansvar over for ministeriet og skolens repræsentantskab eller skolekreds⁴³. Flertallet af bestyrelsens medlemmer skal vælges på en generalforsamling blandt skolekredsens eller repræsentantskabets medlemmer (Lov om folkehøjskoler § 6).

I forbindelse med tilskudsbekendtgørelsen på området er der formuleret en standardvedtægt for højskolerne (Bekendtgørelse om tilskud m.v. til folkehøjskoler), men på en række punkter er det muligt at formulere sig frit. Det gælder eksempelvis i forhold til skolens formål og værdigrundlag, så længe det er inden for lovens rammer (FFD 2002).

Dette kapitel ser nærmere på højskolernes organisering og på respondenternes syn på den rolle, de enkelte led i organisationen spiller.

Højskolernes bestyrelse

Som nævnt er det højskolernes bestyrelser, der er ansvarlige for højskolernes samlede drift. I standardvedtægterne fremgår det, at bestyrelsen skal have mindst fem stemmeberettigede medlemmer. Det er et krav, at flertallet af medlemmerne er valgt på generalforsamlingen/repræsentantskabsmødet, mens resten kan være udpegede.

Stk. 1. Bestyrelsen består af (mindst 5, konkret antal angives) stemmeberettigede medlemmer, hvoraf flertallet vælges på generalforsamlingen/repræsentantskabsmødet af og blandt skolekredsens/repræsentantskabets medlemmer. De øvrige medlemmer kan udpeges af navngivne foreninger, kommuner m.v. Bestyrelsen bør så vidt muligt have en afbalanceret sammensætning af kvinder og mænd.

Uddrag fra standardvedtægter for højskoler

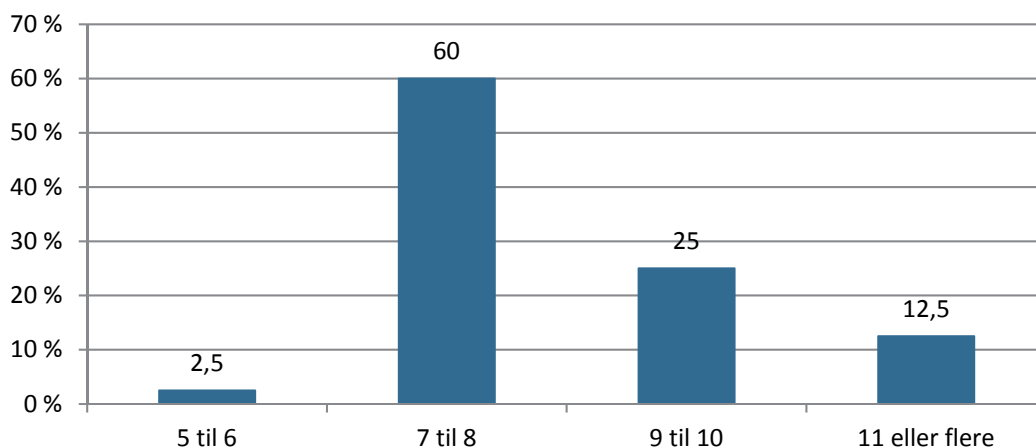
Spørgeskemaundersøgelsen viser, at der er store forskelle i antallet af bestyrelsesmedlemmer på tværs af højskolerne, som varierer mellem fem og 16 medlemmer (figur 27). På trods af de store forskelle har flest højskoler (60 pct.) mellem syv og otte bestyrelsesmedlemmer. Gennemsnitligt har højskolernes bestyrelser otte medlemmer.

---

⁴³ Enkelte skoler er dog godkendt med en anden opbygning og har derfor ikke skolekreds eller repræsentantskab.

Figur 27: Antal bestyrelsesmedlemmer i højskolernes bestyrelse (pct.)

Figuren viser svarfordelingen på spørgsmålet: "Hvor mange medlemmer er der i højskolens bestyrelse?" (andele i procent). Respondenterne har selv kunnet skrive antallet, og besvarelsene er herefter inddelt i de fire intervaller. n = 40.

I standardvedtægterne er der en opfordring til at tilstræbe en ligelig fordeling af mænd og kvinder i bestyrelserne. Undersøgelsen viser, at der er stor variation i kønsfordelingen på tværs af højskoler, hvor andelen af kvinder varierer mellem 0 og 67 pct. Gennemsnitligt er 38 pct. af højskolernes bestyrelsesmedlemmer kvinder.

Derudover er der på tværs af højskoler forskellige krav til bestyrelsens sammensætning. En række højskoler (18 pct.) angiver således i deres vedtægter, at bestemte organisationer eller instanser er repræsenteret i bestyrelsen. Dertil kommer, at mange højskoler har repræsentanter fra højskolernes elevforeninger i bestyrelsen. Det gør sig gældende for 37 pct. af højskolerne⁴⁴.

Også bestyrelsernes mødefrekvens varierer på tværs af højskolerne – mellem to og 11 møder årligt. På langt de fleste højskoler (88 pct.) mødes bestyrelsen dog mellem fire og seks gange om året.

Bestyrelsens rolle

Ifølge højskoleloven varetager bestyrelsen den overordnede ledelse af højskolen og har ansvaret for at forvalte skolens midler, så de bliver til størst mulig gavn for skolen. Bestyrelsen står til ansvar overfor Kulturministeriet og ligeledes overfor skolens repræsentantskab eller skolekreds (Lov om folkehøjskoler § 6-7).

I spørgeskemaet er respondenterne blevet bedt om at uddybe helt frit, hvad de ser som bestyrelsens væsentligste rolle, hvilket 35 højskoler har gjort. I tabel 4 er svarene blevet kategoriseret i overordnede temaer.

---

⁴⁴ Opgørelsen er baseret på en gennemgang af højskolernes vedtægter (n= 62). For seks højskoler var det ikke muligt at finde vedtægterne på højskolernes hjemmeside.

Tabel 4: Syn på bestyrelsens rolle – kategoriseret i centrale temaer

	Antal højskoler	Andel i pct.
Sparring og opbakning til daglig ledelse	22	63
Sætte og udvikle højskolens fremtidige retning	16	46
Kontrolfunktion og økonomiske beslutninger	9	26

Tabellen er baseret på 35 højskolars uddybende svar i åbne svarkategorier. Tallene summerer ikke til 35/100 pct., da nogle svar berører flere af de nævnte temaer.

Knap to tredjedele af højskolerne understreger bestyrelsens rolle som sparringspartner for og opbakning til den daglige ledelse.

”At give sparring til højskolens daglige ledelse, specielt på det økonomiske område.”

”Opbakning og refleksion i forhold til økonomi og værdigrundlag. Hjælp til svære situationer som afskedigelse f.eks. (...)”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Derudover lægger mange vægt på bestyrelsens rolle i forhold til at sikre den fremtidige retning og strategiske udvikling for højskolen – herunder nævner flere højskolens værdigrundlag som et fokuspunkt:

”At hjælpe skolen med at ”sætte retning”, udvikle og holde fokus på den væsentlige drift – samt komme med forretningsmæssige og organisatoriske input fra miljøer udenfor højskoleverdenen.”

”At lægge de store linjer for skolens udvikling. – profil, bygninger, forstandervalg mv.”

”At sikre at højskolen både nu og i fremtiden udfolder højskolens værdigrundlag.”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Endelig har flere fokus på bestyrelsens kontrolfunktion ift. at sikre, at højskolen kører efter forskrifterne både økonomisk og lovmæssigt og ift. at træffe de overordnede økonomiske beslutninger på skolen. Der er dog relativt få højskoler, der uddyber denne funktion – måske fordi det er en så central del af bestyrelsens lovmæssige rolle, at den er mere implicit, mens eksempelvis sparringsfunktionen i højere grad vægtlægges, fordi det er en helt konkret måde, bestyrelsens rolle kommer til udtryk på i dagligdagen.

Højskolernes repræsentantskab og skolekreds

Som nævnt indledningsvist skal højskolerne ifølge loven have enten et repræsentantskab eller en skolekreds, som står bag skolens oprettelse og virksomhed (Lov om folkehøjskoler

§ 3). Undtaget fra dette er dog skoler, der oprindeligt blev godkendt med en anden opbygning (FFD 2002)⁴⁵.

Forskellen mellem skolekreds og repræsentantskab er, at skolekredse er åbne for alle, som ønsker at være medlem (medlemskabet skal dog godkendes af bestyrelsen), mens et repræsentantskab typisk blandt andet består af repræsentanter fra organisationer – som oftest organisationer, som i sin tid var med til at bakke op om højskolens etablering. Dermed afspejler repræsentantskaber ofte den historiske kontekst højskolen i sin tid blev etableret i. Eksempelvis som det fremgår af Krogerup Højskoles hjemmeside:

”Sammensætningen af vores øverste myndighed, repræsentantskabet, afspejler Krogerups historie og oprettelse i 1946: Skolen skulle være med til at sikre det demokrati, som havde vist sig at være så skrøbeligt i 30’ernes og 40’ernes Europa.

Initiativet til oprettelsen af Krogerup Højskole blev taget af folketingsmedlemmer på tværs af alle partier, repræsentanter fra LO og DA og fra det der senere kom til at hedde Dansk Ungdoms Fællesråd, hvor den første forstander Hal Koch var formand. Derfor sidder der også i dag repræsentanter fra alle Folketingets partier, arbejdsmarkedets partier og DUF i vores øverste myndighed.”

www.krogerup.dk

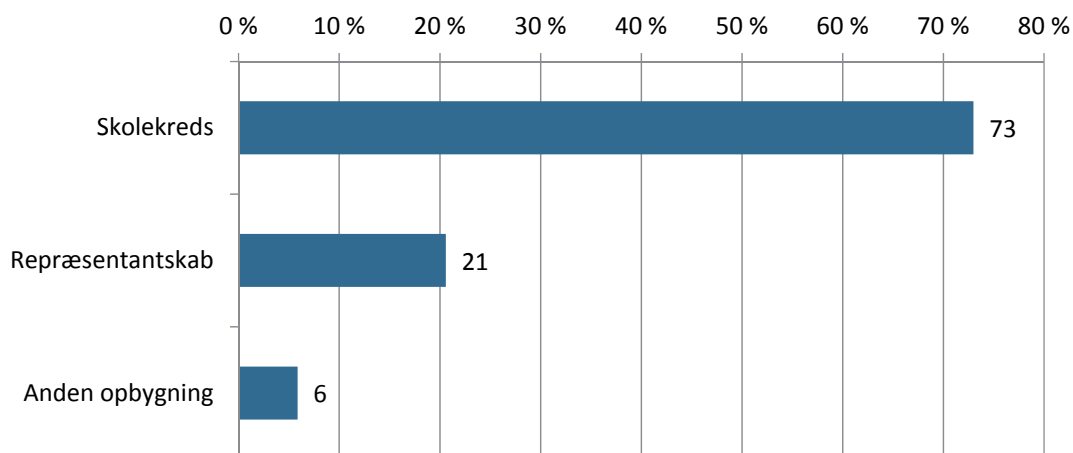
Omvendt afspejler højskolernes skolekredse historisk set, at rigtig mange højskoler er etableret på lokalt initiativ.

Undersøgelsen viser, at hovedparten af højskolerne i dag – knap tre fjerdedele – har en skolekreds, mens en femtedel har et repræsentantskab. Endelig har ganske få højskoler en anden organisering (figur 28).

---

⁴⁵ Kravet om skolekreds eller repræsentantskab forekommer første gang eksplicit i højskoleloven fra 1993: ”Lov om folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler og håndarbejdsskoler” (30/06/1993).

Figur 28: Højskolens organisering (pct.)

Figuren viser andelen af højskoler med de respektive organiseringsformer. For de højskoler, der ikke har svaret på spørgeskemaet, er svaret fundet i højskolernes vedtægter. En enkelt højskole har sat kryds ved både skolekreds og repræsentantskab, og er derfor kategoriseret under 'anden opbygning', n = 68.

Hvad enten der er tale om skolekreds eller repræsentantskab er disse organers væsentligste formelle rolle at vælge medlemmer til højskolens bestyrelse.

Højskoler med repræsentantskab

For de skoler, der har et repræsentantskab, viser spørgeskemaundersøgelsen, at antallet af medlemmer varierer fra 15 til 60 personer, og gennemsnitligt har repræsentantskabet 36 medlemmer. I undersøgelsen findes der skoler med repræsentantskab inden for både almene og grundtvigske højskoler og i særdeleshed idræts højskolerne. Over halvdelen af idræts højskolerne i spørgeskemaundersøgelse har således angivet, at de har et repræsentantskab.

På spørgsmålet om repræsentantskabets væsentligste rolle, omhandler de fleste uddybende svar, at repræsentantskabet fungerer som højskolens bagland – både i forhold til valget af bestyrelsesmedlemmer og i forhold til at bidrage med opbakning til højskolen på andre måder.

En enkelt højskole nævner, at højskolen arbejder henimod etableringen af en skolekreds, da højskolen ikke er etableret af organisationer, og derfor i udgangspunktet ikke burde have et repræsentantskab.

Højskoler med skolekreds

Højskolernes skolekredse afspejler historisk set, at rigtig mange højskoler er etableret på lokalt initiativ. Ligesom repræsentantskaber udgør skolekredsen det bagland, der ønsker at bakke op omkring skolens virke.

Antallet af medlemmer i skolekredsen varierer betydeligt på tværs af højskolerne: Fra 20 til 800 medlemmer, mens det gennemsnitlige medlemstal er på 188. Særligt seniorhøjskolerne

ligger højt, når det gælder antallet af medlemmer i skolekredsen, men også de almene og grundtvigske højskoler har et medlemstal, som ligger betydeligt over gennemsnittet. Det kan tyde på, at den formelle lokale forankring, som kommer til udtryk gennem skolekredsene, kan variere på tværs af forskellige typer af højskoler. Der er dog så få højskoler inden for de enkelte typer, at sammenligningen på tværs må tages med forbehold.

Når det gælder de uddybende svar om skolekredsens væsentligste rolle, er det især den formelle rolle som fødekæde til bestyrelsen og rollen som skolens folkelige forankring og bagland, der fylder i skolernes svar.

”At bakke op og interessere sig for skolens aktiviteter, samt levere gode kandidater til bestyrelsen.”

”At vise interesse for Højskolens virke på alle områder.”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Flere lægger desuden vægt på skolekredsens rolle som ambassadører i forhold til at udbrede kendskabet til højskolen:

”De bakker op om det værdigrundlag, højskolen bliver drevet på. De udbreder kendskabet til højskolen i en bredere kreds.”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Interessant er det desuden, at kun en enkelt højskole specifikt nævner den *lokale* forankring, mens der i højere grad tales om forankring i bredere forstand.

Elevforeninger

I modsætning til højskolernes bestyrelse og repræsentantskab eller skolekreds, er elevforeninger ikke lovpligtige. Alligevel angiver næsten tre fjerdedele af højskolerne i undersøgelsen, at højskolen har en elevforening.

En elevforening er – som navnet siger – en forening for tidligere elever på højskolen, som typisk har til formål at holde kontakten mellem højskolen og tidligere elever samt eleverne imellem – eksempelvis via elevdage mv. Derudover har nogle elevforeninger som nævnt en fond, som giver støtte til højskoleophold for særlige elevgrupper (se kapitel 3 om elevtyper).

Elevforeningernes medlemstal varierer fra ganske få til flere tusinde medlemmer. Som en nyere højskole uddyber, kan det tage tid at få en elevforening etableret, hvilket kan være en af årsagerne til den store variation i medlemstallene, men der kan også være store forskelle på elevforeningernes forankring og aktivitetsniveau.

Som et eksempel på en meget aktiv elevforening, nævner en forstander, at elevforeningen har aktiviteter på ugentlig basis og derfor har fået stillet et lokale til rådighed:

"Vores elevforening er meget aktiv og har lige fået 300 kvm stillet til rådighed hver onsdag aften som "klublokale" + lån af idrætsfaciliteter til deres egen idrætsklub."

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Da der ikke er spurgt direkte ind til elevforeningens rolle og aktiviteter i spørgeskemaet, er det ikke muligt at belyse variationen på tværs af højskoler yderligere.

En gennemgang af højskolernes vedtægter viser dog som nævnt, at 37 pct. af højskolerne har elevforeningen repræsenteret i højskolernes bestyrelse.

Relationen til FFD

Relateret til højskolernes organisering er deres medlemskab af FFD (Folkehøjskolernes Forening i Danmark). FFD er en kombineret skole- og medlemsorganisation, og optager dermed både skoler og enkeltpersoner i deres medlemskreds. Ifølge foreningens vedtægter er formålet:

"at arbejde for folkehøjskolens ide og skabe gode og frie vilkår for skoleformens udvikling."

FFD's vedtægter.

Det betyder blandt andet, at foreningen skal varetage skoleformens interesser overfor myndighederne, med særlig fokus på at arbejde for højskolens ide, og hvad der tjener denne ide bedst. Derudover skal foreningen formidle oplysning om højskolernes virksomhed samt yde service til højskolernes økonomiske og administrative arbejde. Foreningen er dermed både et serviceorgan og et interessevaretagelsesorgan (FFD's vedtægter).

Organiseringen på højskoleområdet følger traditionen for, at lokale foreninger/skoler er organiseret i landsdækkende organisationer, som karakteriserer store dele af folkeoplysningsområdet og det øvrige organisationslandskab i landet. Der kan dog være forskel på, hvor tætte relationerne er mellem det lokale og det landsdækkende niveau. Dette afsnit ser nærmere på, hvordan højskolerne bruger FFD og deres tilfredshed med relationen til FFD.

Kontingentet for skolemedlemsskaber fastlægges på baggrund af antallet af årselever og er pt. på 1.995 kr. pr. årselev (2018). Selvom det ikke er et krav, er alle højskoler, som er godkendt af Kulturministeriet, medlemmer af FFD, som dermed har en organisationsprocent på 100. Det skyldes blandt andet, at FFD står for hele den fælles markedsføring af højskolernes kurser og derudover har en lang række øvrige servicefunktioner, som er helt centrale for højskolerne.

Brugen af FFD's medlemsydelser

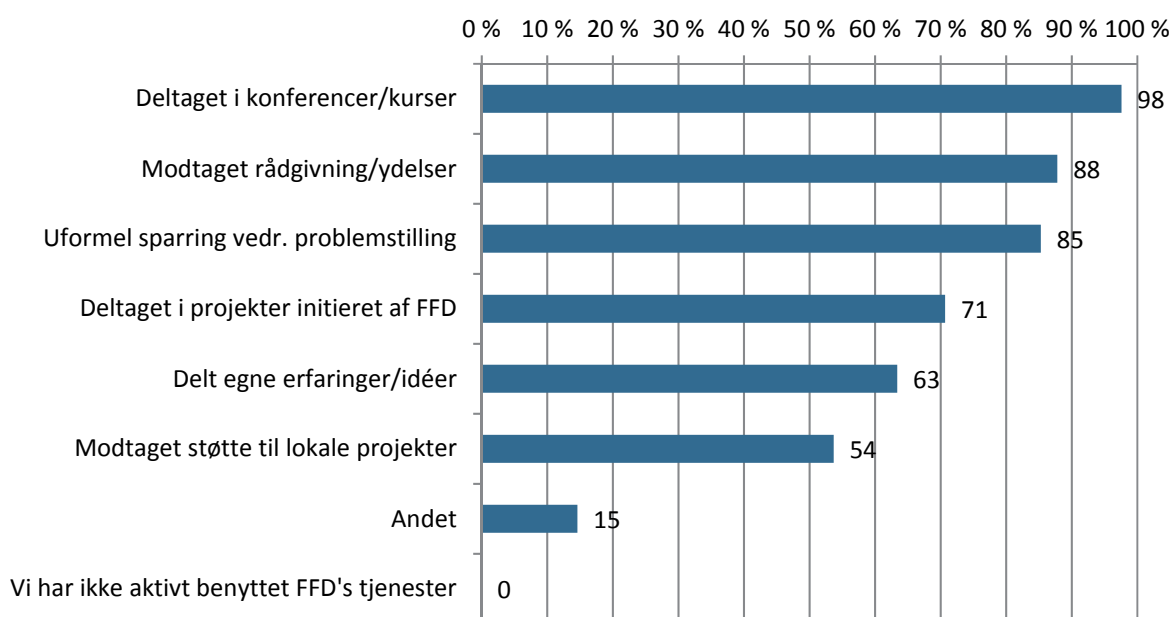
Spørgeskemaundersøgelsen bekræfter, at højskolerne i meget vid udstrækning benytter sig af FFD's forskellige typer af medlemsydelser. Samtlige højskoler i undersøgelsen har benyttet sig af en eller flere ydelser i løbet af de seneste tre år.

Figur 29 viser, at 98 pct. af højskolerne i undersøgelsen har deltaget i FFD's kurser eller konferencer inden for de seneste tre år. Også muligheden for rådgivning og sparring bliver i vid udstrækning benyttet: 88 pct. har modtaget rådgivning/ydelser, mens næsten lige så mange har fået uformel sparring vedrørende en konkret problemstilling.

Over 70 pct. af højskolerne har deltaget i projekter, FFD har igangsat, og lidt over halvdelen af højskolerne har modtaget støtte fra foreningen til lokale projekter.

Endelig er det interessant, at mere end 60 pct. af højskolerne angiver, at de har delt egne erfaringer med FFD med henblik på at udbrede initiativer til andre højskoler. Det tyder på, at FFD også fungerer som et forum for udveksling af ideer på tværs af højskolerne.

Figur 29: Højskolernes brug af FFD de seneste tre år

Figuren viser svarfordelingen på spørgsmålet: "Hvad har I som højskole brugt Folkehøjskolernes Forening i Danmark (FFD) til i løbet af de seneste 3 år?" (andele i procent). Respondenterne har kunnet vælge flere svarmuligheder, hvorfor andelen ikke summer til 100. n = 41.

Det ovenstående billede viser, at der er meget tætte relationer mellem FFD og højskolerne – også når der sammenlignes med kontaktfladerne mellem lokale organisationer og landsorganisationer inden for andre områder af folkeoplysningen som eksempelvis aftenskolerne (Bjerrum & Thøgersen 2018a), men også hvis der sammenlignes med idrætsområdet (Kulturministeriet 2014b).

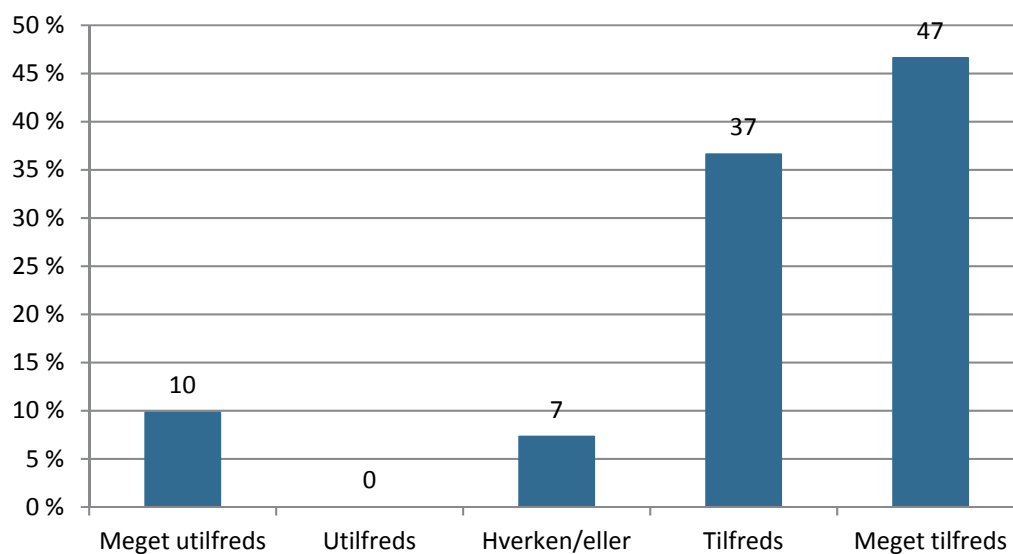
I forhold til sammenligningen med aftenskoleområdet kan det blandt andet skyldes, at FFD har betydeligt flere ansatte end eksempelvis oplysningsforbundene. Men det kan også skyldes, at der er større homogenitet blandt medlemsskolerne på højskoleområdet, hvor alle er professionelt drevne skoler, hvilket står i modsætning til både aftenskoleområdet og idrætsområdet, hvor der er større variation.

Der er dog variation på tværs af skolerne, når det gælder relationerne til FFD: Hvor nogle højskoler har sat kryds ved alle de former for brug af FFD, der er til stede i spørgsmålsbatteriet, har andre højskoler kun sat kryds ved to eller tre. Gennemsnitligt har højskolerne sat kryds ved 4,7 typer af relationer. Der er ikke nogen mønstre af betydning på tværs af højskole typer.

Tilfredsheden med FFD

Overordnet er der blandt højskolerne en udpræget tilfredshed med relationen til FFD, hvor 84 pct. har erklæret sig enten tilfredse eller meget tilfredse (figur 30). Der er dog også en lille gruppe af højskoler (10 pct. – svarende til fire højskoler), som har sat kryds ved 'meget utilfreds'. For to af skolernes vedkommende tyder de meget positive uddybende svar dog på, at der er tale om fejlafkrydsninger.

Figur 30: Grad af tilfredshed med højskolens relation til FFD

Figuren viser svarfordelingen på spørgsmålet: "I hvor høj grad er du tilfreds med højskolens relation til FFD?" (andele i procent). n = 41.

I spørgeskemaet har højskolerne haft mulighed for at uddybe deres svar vedrørende relationen til og tilfredsheden med FFD. Enkelte af kommentarerne nævner forhold ved foreningen, som højskolerne finder problematiske eller mindre gode:

"Undret os over, at FFD tilsyneladende ikke finder vores erfaringer og kompetencer vedr. integration af asylmodtagere relevant i forbindelse med afviklingen af foreningens kurser og konferencer om flygtninge"

"Det er alt for dyrt. Problemet med FFD er, at man forsøger at repræsentere både højskolerne og medarbejderne. Dette har som konsekvens, at FFD bliver en konsensus-organisation, hvor den demokratiske debat søges topstyret."

"Meget tilfreds når det drejer sig om at sparre med vores administration. Ikke så tilfreds når det drejer sig om FFD som repræsentant for højskolerne."

”Meget tilfreds med konsulentbistand og konferencer. Ikke tilfreds med markedsførings-tiltag.”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Som det fremgår af de ovenstående eksempler, er der dog tale om meget forskellige ting, og der er dermed ikke et entydigt billede i forhold til temaer, som foreningen eventuelt kunne arbejde på at forbedre. Hovedparten af kommentarerne er dog positive og afspejler dermed billedet i figur 30:

”Super organisation – dygtige medarbejdere”

”Vi har altid brugt foreningen og dens aktiviteter flittigt. Forstanderen er pt. i bestyrelsen for FFD”

”Vi får altid en meget seriøs og grundig vejledning af juridisk karakter”

”Vi bruger foreningen og kurserne m.v. i størst muligt omfang”

”Vi er glade for den hjælp, vi får fra FFD”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Samlet viser resultaterne, at der på overordnet plan er tætte relationer mellem FFD og højskolerne, og at langt de fleste skoler er godt tilfredse med relationerne og med foreningens arbejde.

Kapitel 6: Højskolernes bygninger, faciliteter og energiforsyning

Højskoleloven stiller en række krav til højskolernes bygninger. Ved ansøgning om godkendelse af nye højskoler skal der således foreligge dokumentation for, at højskolen ejer eller lejer bygningerne, og at bygningerne i øvrigt overholder lovens krav⁴⁶. Ifølge loven skal højskolen opfylde følgende betingelser ift. bygninger:

”Skolen skal råde over egnede og tilstrækkelige elevværelser, forstander- og lærerbolig, kostforplejnings- og opholdsarealer, undervisningslokaler og udstyr og hovedsageligt udgøre en geografisk og bygningsmæssig enhed, jf. dog stk. 4”⁴⁷.

Uddrag af § 3 i lov om folkehøjskoler

Som det vil fremgå i kapitel 7, er drift og vedligehold af bygninger den driftsmæssige opgave, som flest skoler oplever som en udfordring. Næsten tre fjerdedele af højskolerne i undersøgelsen oplever det som ’svært’ eller ’meget svært’.

Ud over bygninger til den traditionelle undervisning har mange højskoler brug for særlige bygninger og faciliteter til specifikke aktiviteter. Det gælder eksempelvis idrætsfaciliteter, værksteder mv. Samlet set har højskolerne dermed en stor bygningsmasse, og både drift og vedligehold af bygninger er en meget stor udgiftspost på området.

Udgifter til ejendomsdrift udgjorde i 2017 21 pct. af højskolernes samlede driftsomkostninger (Undervisningsministeriet 2017b). På tværs af højskolerne er der dog store forskelle i ejendomsudgifternes andel af driftsomkostningerne.

Højskolernes udfordringer med bygningsmassen forstærkes af, at mange højskoler holder til i ældre bygninger, hvoraf flere er fredede. Blandt højskolerne i spørgeskemaundersøgelsen svarer 18 pct., at højskolen omfatter fredede bygninger. Omfanget af de fredede bygninger varierer mellem 300 og 8.000 m² og er gennemsnitligt på knap 1.800 m².

I det følgende ses der nærmere på højskolernes bygninger, det oplevede behov for udvidelser og vedligehold samt højskolernes energiforsyning og behovet for energiforbedringer.

Spørgsmålene i spørgeskemaet vedrørende dette tema er formuleret af FFD, som havde et ønske om at få dette tema særskilt belyst.

---

⁴⁶ Muligheden for at leje bygninger gælder for en periode i op til 10 år og i de følgende situationer: Ved nyoprettede højskoler, til afløsning af eksisterende bygninger samt ved udvidelser (Lov om folkehøjskoler § 3 stk. 5).

⁴⁷ Stk. 4 giver mulighed for, at højskolen kan erhverve bygninger uden for skolens geografiske og bygningsmæssige enhed, såfremt de afløser sådanne bygninger og er tættere på skolen end de tidligere bygninger. Derudover giver stk. 6 mulighed for, at højskolen kan eje en mindre del af højskolens undervisningsfaciliteter, som ikke er kernefaciliteter, sammen med andre.

Bygninger/faciliteter og vedligeholdelse

Højskolerne er i spørgeskemaundersøgelsen blevet bedt om at forholde sig til deres bygnings- og facilitetsmæssige behov på en række forskellige måder. I det følgende vil der være fokus på tre temaer:

- Hvorvidt højskolen har de bygninger/faciliteter, den har behov for
- Hvorvidt der er udskudt vedligeholdelse
- Hvorvidt der er behov for modernisering ift. 2017-standard

Temaerne afspejler dermed også forskellige 'niveauer' i, hvor kritiske behov der er tale om. I forhold til det første tema kan 'behov' variere fra akutte behov for tilstrækkeligt mange elevværelser til mere ønskeprægede behov om en ny type af specialfacilitet.

I forhold til den udskudte vedligeholdelse kan der antages at være tale om mere kritiske behov, som – hvis de ikke udbedres – kan få store konsekvenser for både bygninger og økonomi i fremtiden.

Endelig må det sidstnævnte tema forventes at afspejle holdningerne til, hvorvidt højskolens bygninger og faciliteter lever op til de forventninger og krav, der er i dag blandt elever, lærere og øvrige brugere af højskolens faciliteter.

I læsningen af resultaterne er det derfor vigtigt at være opmærksom på, at der kan være store forskelle på tværs af temaerne – men også på tværs af de enkelte højskolars opfattelse af, hvor akutte behov der er tale om. Dette er særligt væsentligt i vurderingen af omfanget af de økonomiske omkostninger undervejs i kapitlet. I forhold til de konkrete beløb, er det vigtigt at understrege, at der, som det også kommer til udtryk i spørgsmålsformulieringerne, er tale om økonomiske estimater, baseret på forstandernes skøn⁴⁸. Ikke desto mindre kan forstandernes svar give et overordnet indtryk af behovenes omfang.

Er højskolens behov for bygninger/faciliteter opfyldt?

På spørgsmålet om, hvorvidt højskolen har de bygninger/faciliteter, de har behov for, svarer 35 pct. af højskolerne bekræftende. Der er dermed knap to tredjedele af højskolerne, som ikke mener, de har de bygninger, de har behov for.

Denne relativt store andel skal som nævnt ses i lyset af, at der ofte vil være et oplevet behov eller ønske om nye faciliteter, selvom der ikke nødvendigvis er tale om et akut behov.

Blandt svarene hos de 23 højskoler, der har skrevet uddybende kommentarer, fremgår det, at der både er tale om ønsker og om mere akutte behov for renoveringer og nye faciliteter.

Størstedelen af de uddybende kommentarer omhandler manglende undervisningslokaler, eller at de eksisterende undervisningsfaciliteter ikke lever op til behovet. Mange oplever

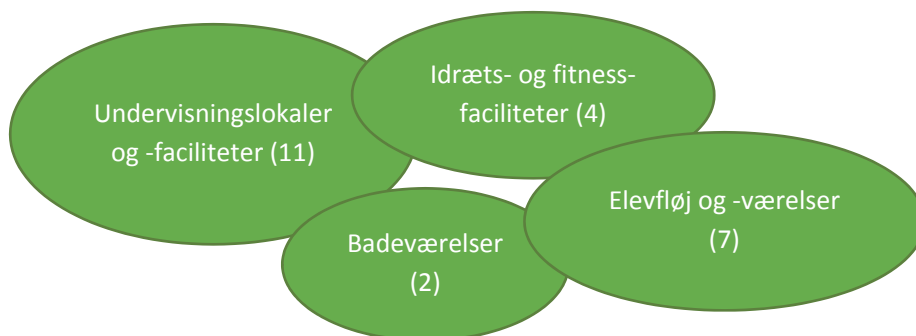
---

⁴⁸ Enkelte højskoler har i kommentarer nævnt, at spørgsmålene om økonomi har været svære at svare på.

ligeledes et behov for renovering af elevværelser og elevfløj og i nogle tilfælde også af badeværelser. Renoveringer af elevværelser og fløje vil dog typisk også omfatte badeværelser, hvorfor der givetvis er flere højskoler med dette behov, end der fremgår eksplicit af figuren. Dertil kommer en mindre andel, som mangler faciliteter til idræt og bevægelse.

I nedenstående figur opsummeres højskolernes hyppigste mangler på bygnings- og facilitetsområdet, som det fremgår af de uddybende kommentarer.

Figur 31: Højskolernes bygnings- og facilitetsmæssige behov – kategoriseret

Figuren viser Vifos kategorisering af de uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen. Antallet i parentes henviser til antallet af højskoler, som nævner den pågældende facilitetstype. Antal højskoler = 23.

Ud over de mest udbredte typer af behov, som er vist ovenfor, har højskolerne angivet en række øvrige ønsker og behov for bygninger og faciliteter. Det gælder eksempelvis energirenovering, nye værksteder, opholdsrum, spisesal, forstander- og lærerboliger samt foredragssal. Hvert af disse temaer er dog kun nævnt af enkelthøjskoler.

Desuden er der både blandt de højskoler, der *har* de bygninger og faciliteter, de har behov for, og dem, der ikke har, en række svar, der indikerer, at det snarere er reglen end undtagelsen, at højskolerne oplever behov for nye og forbedrede faciliteter:

”Der vil altid, selvom vi har 25.000 m² under tag, være ønsker som nye elevværelser og nye faciliteter”

”Ja, som det er nu [har vi nok]. Men der er yderligere planer, hvor yderligere bygninger er nødvendige.”

Behovet for udvidelser og forbedringer af bygninger og faciliteter vil derfor sandsynligvis altid være til stede i større eller mindre grad. Resultaterne viser da også, at mange af højskolerne har planer om udvidelser eller nye bygninger. Det gør sig gældende for to tredjedele af højskolerne. Ikke overraskende gælder de i særlig grad for de højskoler, som ikke pt. oplever at have de bygninger og faciliteter, de har behov for.

Udskudt vedligeholdelse

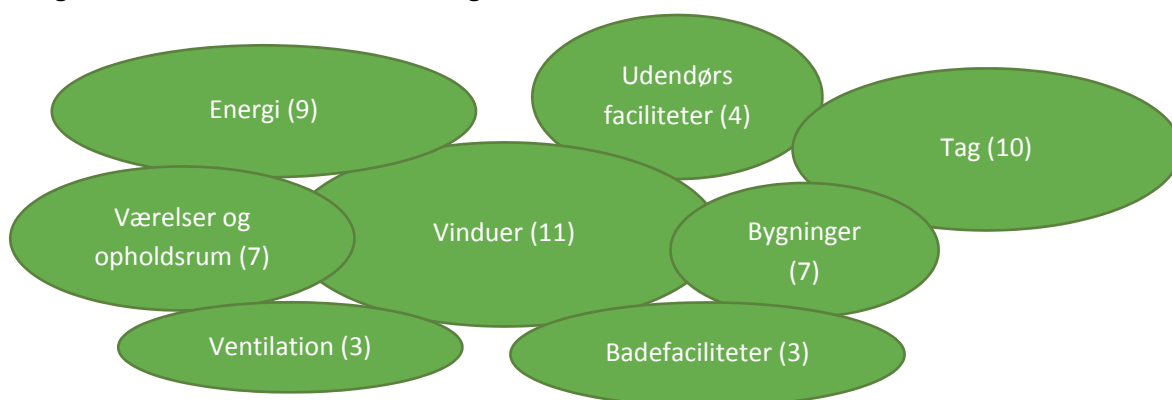
En ting er ønsker om nye bygninger og faciliteter, noget andet er vedligeholdelse af den eksisterende bygningsmasse. 68 pct. af højskolerne angiver, at der er udskudt vedligeholdelse på højskolens bygninger. Blandt disse har 24 højskoler uddybet, hvilke områder det drejer sig om. Svarene viser, at den udskudte vedligeholdelse omfatter mange forskellige dele af højskolernes bygningsmasse.

På henholdsvis 11 og 10 højskoler er der udskudt vedligeholdelse på tag og vinduer. Ligeledes nævner en række højskoler energirenovering (herunder vand, varme, isolering og elspare-tiltag), hvilket dog også er belyst som et selvstændigt tema i spørgeskemaet.

En mindre andel har desuden udskudt vedligeholdelse af specifikke lokaler eller bygninger, som f.eks. elevværelser, opholdsrum samt hele eller dele af hovedbygning og tjenesteboliger. Endelig nævner enkelte højskoler udskudt vedligeholdelse på badefaciliteter, ventilation og udendørs faciliteter såsom park, gårdsplads samt parkeringsfaciliteter.

Nedenstående figur opsummerer de hyppigste typer af områder, højskolerne har udskudt vedligeholdelse på.

Figur 32: Områder med udskudt vedligeholdelse

Figuren viser Vifos kategorisering af de uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen. Antallet i parentes henviser til antallet af højskoler, som nævner det pågældende område med udskudt vedligehold. Antal højskoler = 24.

Højskolernes uddybende svar på, hvor omfattende den udskudte vedligeholdelse er, viser en meget stor variation. Som de nedenstående eksempler viser, er der skoler, hvor omfanget ikke er kritisk, og samtidig er der skoler, som har et meget stort behov – nogle på trods af, at de har foretaget omfattende renoveringer over de senere år. En enkelt skole nævner desuden, at lånemulighederne til finansieringen er udtømte:

"Forholdsvis stor – men dog også "til at leve med" forstået således, at vi over en årrække får lavet meget, men nyt støder til!"

"Det er ikke kritisk – men alligevel dyrt."

”Vi har på den samlede skole over de sidste 3 år renoveret for over 20 mio. Alligevel mangler dele af taget, vinduer og den gamle hovedbygning.”

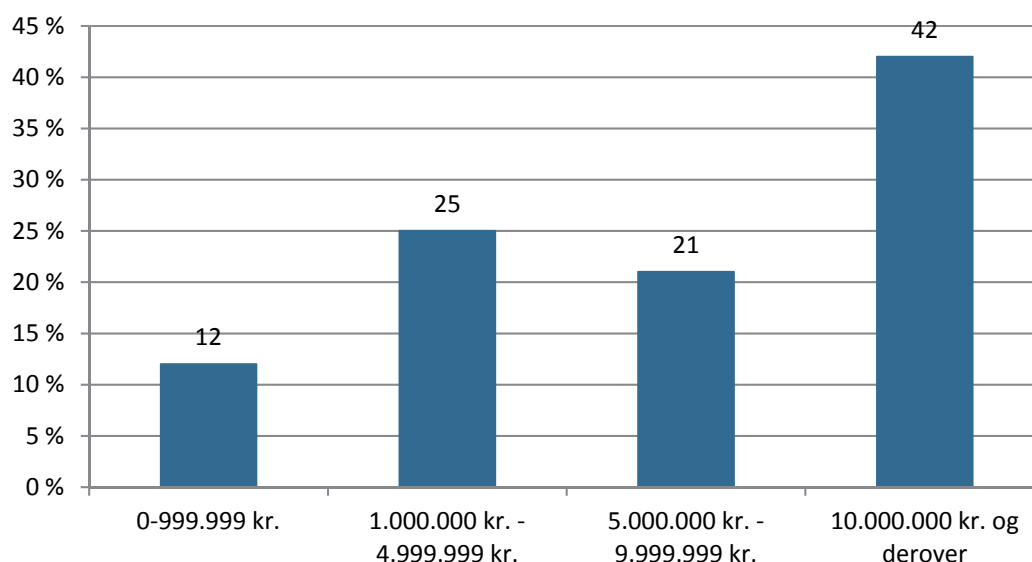
”Den er stor, grundet skolens dårlige økonomi igennem en årrække.”

”Vi har restaureret cirka halvdelen af værelserne, men lånemulighederne er udtømte nu. Og det er også blevet sværere at finde fondsstøtte, efter at vi er blevet begunstiget 1 gang med 20 millioner.”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Variationen kommer ligeledes til udtryk blandt de 24 højskoler, der har angivet et økonomisk estimat for, hvad det ville koste at udbedre den udskudte vedligeholdelse. Variationen går fra 20.000 kr. til 50 mio. kroner, mens det gennemsnitlige beløb er på knap 12 mio. kr. (figur 33). Gennemsnittet skal ses i lyset af, at tre højskoler har estimeret omfanget af den udskudte vedligeholdelse til 50 mio. kr., men samtidig har 37 pct. et estimat på under 5 mio. kr.

Figur 33: Estimeret beløb til udbedring af udskudt vedligeholdelse (andel i pct.)

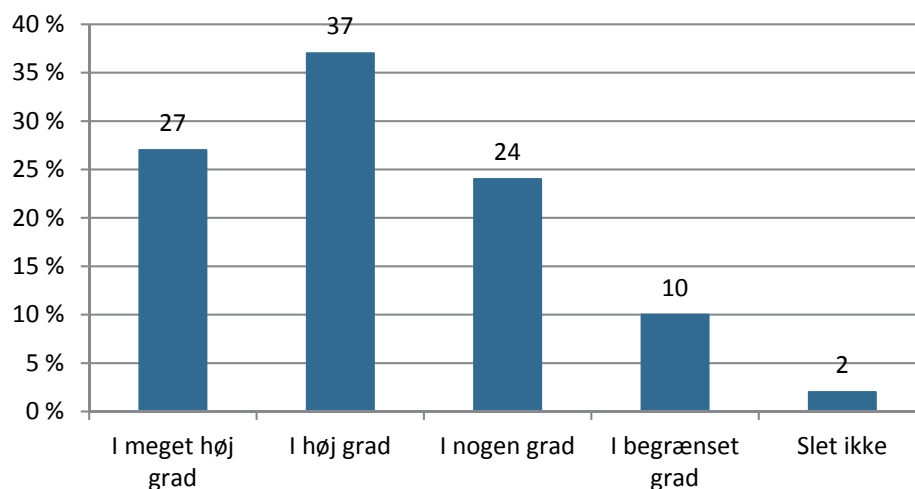
Figuren viser andelen af højskoler, som vurderer at have udskudt vedligeholdelse svarende til beløb inden for de givne intervaller. Respondenterne har selv angivet et økonomisk estimat på omkostningerne ved at skulle udbedre den udskudte vedligeholdelse, hvorefter svarene er blevet inddelt i de fire intervaller. n = 24 højskoler.

Behov for modernisering

Ud over det overordnede behov for bygninger og faciliteter samt omfanget af den udskudte vedligeholdelse, er højskolerne blevet bedt om at svare på, hvorvidt skolen har behov for modernisering af bygninger/faciliteter i forhold til 2017-standard. Spørgsmålet går dermed på opfattelsen af, hvorvidt højskolens bygninger lever op til de forventninger og krav, der er i dag blandt elever, lærere og øvrige brugere af højskolens faciliteter.

Som figur 34 viser, oplever 64 pct. af højskolerne, at de enten i ’høj’ eller ’meget høj’ grad har et moderniseringsbehov.

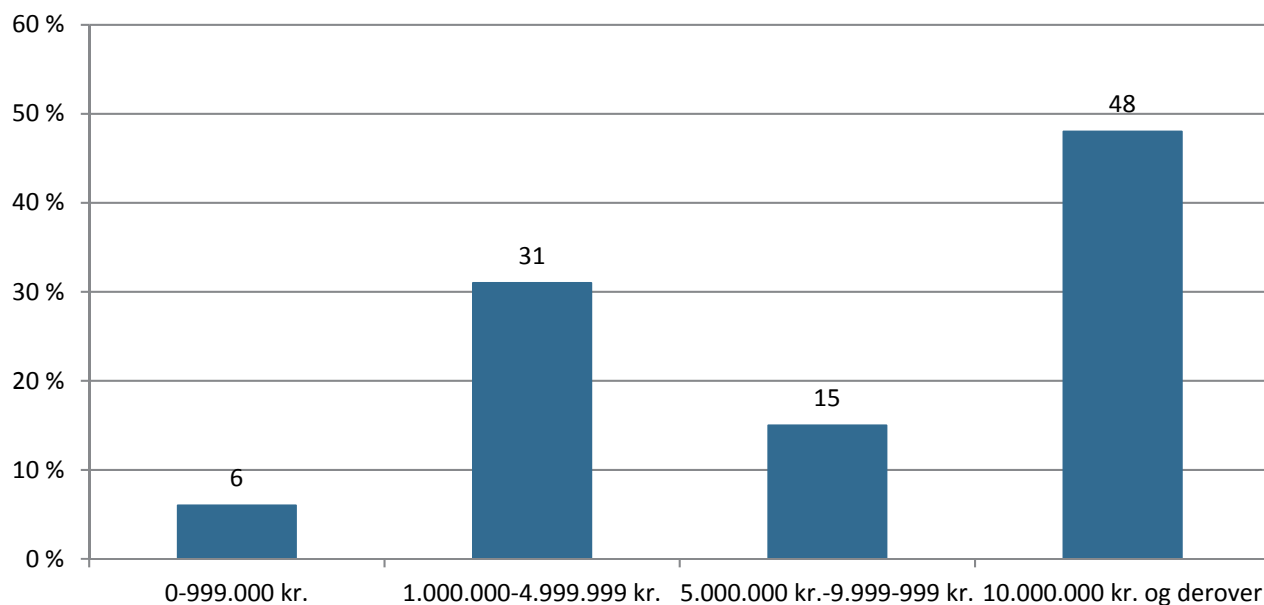
Figur 34: Behov for modernisering ift. 2017-standard (pct.)

Figuren viser højskolernes svar på spørgsmålet: "Har højskolen behov for modernisering af bygninger/faciliteter ift. 2017-standard?", andele i pct. n =41 højskoler.

33 højskoler har angivet et økonomisk estimat for, hvad det ville koste at imødekomme moderniseringsbehovene på højskolernes bygninger og faciliteter. Som figur 35 viser, er der meget stor variation. Beløbene varierer fra 100.000 kr. til 60 mio. kr. For knap halvdelen af skolerne ligger beløbet på minimum 10 mio. kr.

Figur 35: Estimeret beløb for udbedring af moderniseringsbehov (pct.)

Figuren viser højskolernes svar på spørgsmålet: Angiv gerne et økonomisk estimat på, hvad det ville koste at udbedre moderniseringsbehovene på højskolens bygninger og faciliteter? Andele i pct. n = 33 højskoler.

Der er ikke nogen systematiske forskelle i det gennemsnitlige beløb på tværs af højskoler med og uden fredede bygninger⁴⁹.

Højskolernes energiforsyning

Højskolernes store bygningsmasse gør det i sig selv væsentligt at belyse højskolernes energiforsyning og behovet for optimering af energiforsyningen alene ud fra et økonomisk perspektiv. Energiforsyningen er ligeledes interessant i et bæredygtighedsperspektiv, som i stigende grad er i fokus på mange højskoler. Fem højskoler nævner eksplicit ord som bæredygtighed eller økologisk livsstil i deres værdigrundlag, og bæredygtighed er ligeledes et særligt indsatsområde i FFD's strategi, hvor et af de strategiske mål lyder som følger:

”Foreningen og skolerne har gang i det praktiske arbejde med at implementere bæredygtige løsninger, f.eks. inden for energi, mad, vand, affald og natur.”

FFD 2017, 16

I spørgeskemaet er højskolerne blevet spurgt om, hvilke typer af energiforsyning de benytter samt deres behov for at optimere energiforsyningen.

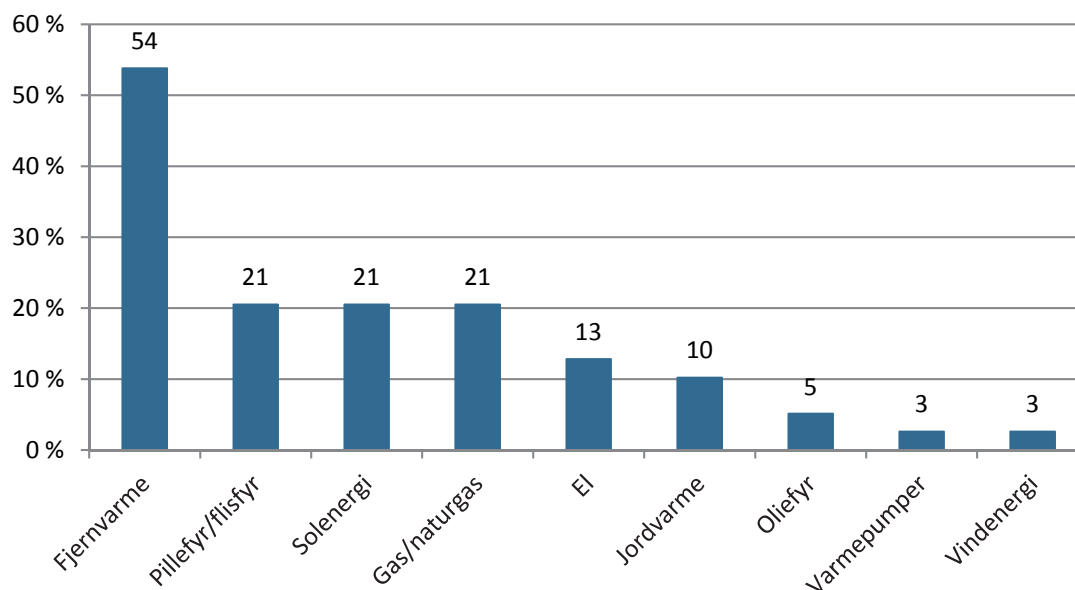
Figur 36 viser de forskellige typer af energiforsyning, der er i spil på højskolerne. Den mest udbredte energiforsyningsform er fjernvarme. En medvirkende faktor til denne høje andel kan være, at der nogle steder er et kommunalt krav om tilslutning til fjernvarme. Cirka en femtedel af højskolerne anvender hhv. pillefyr, solenergi eller gas. Endelig benytter relativt få højskoler el, jordvarme, oliefyr, varmepumper og vindenergi.

---

⁴⁹ En medvirkende forklaring på dette kan være, at der findes særlige støttemuligheder, når det gælder fredede bygninger, som i nogen grad kan kompensere for de øgede udgifter til drift og vedligehold, fredede bygninger medfører: <https://slks.dk/bygningsfredning/dit-fredede-hus/stoettemuligheder/>

Figur 36: Højskolernes energiforsyning (pct.)

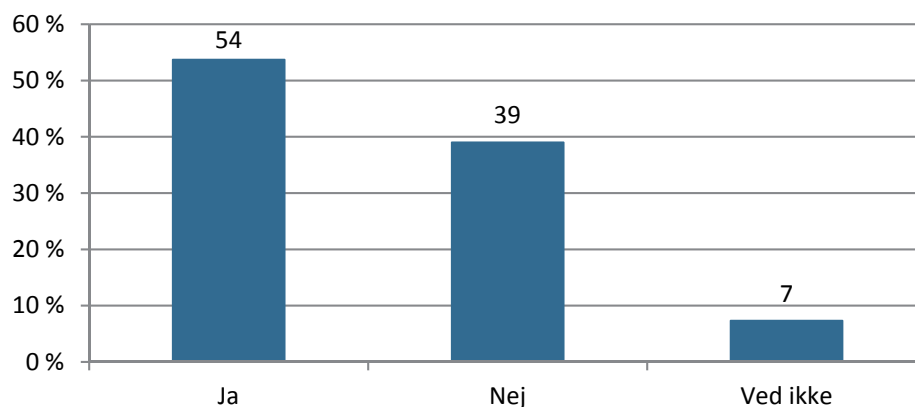

Figuren viser højskolernes svar på spørgsmålet: Hvilke(n) type energiforsyning har højskolen? Højskolernes åbne svar er efterfølgende grupperet af Vifo. Da nogle højskoler har angivet flere forskellige typer, summerer andelen ikke til 100. n = 39 højskoler.

Nogle højskoler anvender flere forskellige typer af energiforsyning. Det gælder eksempelvis de højskoler, der anvender solenergi som supplement til andre energiformer, og de 10 pct., der anvender jordvarme. Knap en fjerdedel af højskolerne anvender én eller flere former for vedvarende energi, mens to højskoler udelukkende anvender vedvarende energi.

Lidt over halvdelen af højskolerne i undersøgelsen (54 pct.) angiver, at der er behov for at optimere skolens energiforsyning (figur 37). Optimering kan i den forbindelse både forstås som økonomisk optimering og som miljømæssig optimering. Andelen er særlig høj blandt de højskoler, der har fredede bygninger.

Figur 37: Oplevet behov for at optimere højskolens energiforsyning (pct.)

Figuren viser højskolernes svar på spørgsmålet: "Har I behov for at optimere højskolens energiforsyning?". Andele i pct. n = 41 højskoler.

De 22 højskoler, som har angivet, at der er et behov for at optimere energiforsyningen, har haft mulighed for at angive et økonomisk estimat for, hvad det ville koste. Kun 14 højskoler har dog benyttet denne mulighed, hvilket kan skyldes, at det er vanskeligt at estimere, såfremt der ikke er foretaget konkrete beregninger for dette. De estimerede beløb varierer mellem 100.000 kr. og 20 mio. kr. For 9 ud af de 14 højskoler er der tale om beløb på maksimalt 1 mio. kr.

Skolerne er derudover blevet spurgt om, hvilke langsigtede besparelsesmuligheder der vil være ved en sådan investering. Kun fem skoler har kunnet angive dette i kroner og ører, og de anslåede beløb varierer mellem 50.000 kr. og 700.000 kr. årligt.

Flere understreger dog, at det ikke kun handler om økonomi, men også om både komfort og bæredygtighed:

"Ingen [besparelser], men megen bæredygtighed."

"Det handler ikke blot om besparelser."

"Vi er optimereret ift. skolens drift og har fået opstillet solcelleanlæg på nyt tag. Det som mangler er tjenesteboliger, men disse vil ikke give driftsindtægter til skolen, da der er loft over husleje. Dertil kommer, at vi gerne vil gå videre med vedvarende energi, hvis det kan betale sig."

"(...) Ventilationsanlæg er gammelt og uden genindvending. Koster 1 mio. kr. at renovere. Vil ifølge beregninger kunne tjenes hjem på 16 år. Der er også større komfort med nyt anlæg."

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Det er derudover væsentligt at nævne, at der i 2017, hvor undersøgelsen blev gennemført, var en midlertidig pulje i Kulturministeriet til energiforbedringer. 31 højskoler fik i 2017 samlet 3 mio. kr. til energiforbedringer fra denne pulje.

Da undersøgelsen blev gennemført, angav 61 pct. af højskolerne i undersøgelsen, at de – ud over energimærkning – har fået lavet analyser med henblik på miljø- og energiforbedringer. De uddybende svar viser, at der er foretaget forskellige typer af analyser rundt omkring på højskolerne, ligesom det varierer, hvor omfattende analyser der er tale om:

"Alle bygninger gennemgået vedr. energiforbrug, forslag til forbedringer og tilbagebetalingstid"

"Det lokale energikontor har gennemkigget skolens bygninger."

"Termografisk fotografering af bygningerne."

"En stor bæredygtighedsrapport i 2014."

"Energirådgiver og rådgivning i forhold til affald og genbrug."

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Højskolernes bygninger, faciliteter og energiforsyning

Undersøgelsen tyder samlet set på, at mange højskoler har udfyldte behov, når det gælder bygninger, faciliteter og energirenovering. Det på trods af, at der gennem årene løbende har været forskellige puljer i ministerielt regi til netop dette formål.

Højskolernes svar viser dog også, at der er store forskelle ift., hvor kritiske behov der er tale om, samt hvorvidt behovet omfatter alle de berørte temaer eller kun nogle af dem.

13 skoler har således både angivet, at de ikke har de bygninger og faciliteter, de har behov for, at de har udskudt vedligeholde, at de enten i høj eller meget høj grad har behov for modernisering ift. 2017-standard, og at de har behov for at optimere deres energiforsyning.

I den anden ende af skalaen har tre højskoler angivet, at de ikke har nogen udfordringer ved nogen af delene. Der er dermed både højskoler, hvor den bygningsmæssige del kører på skinner, og højskoler, som har store udfordringer.

Når det gælder energiforsyning, tyder undersøgelsens resultater på, at højskolerne i vid udstrækning har fokus på energiforbedringer, men også at det er en ressourcekrævende opgave for mange skoler.

Kapitel 7: Højskolerne i samfundet

Dette kapitel vender blikket mod højskolernes eksterne relationer og mod deres rolle i samfundet. Den første del belyser højskolernes rolle i lokalsamfundet med udgangspunkt i deres samarbejdsrelationer og deres eget syn på deres lokale rolle. Efterfølgende belyses højskolernes samfundsmæssige rolle med udgangspunkt i deres egne vurderinger, samt hvilke samfundsmæssige udfordringer højskolerne kan bidrage til at løse. Afslutningsvist belyser kapitlet højskolernes oplevede udfordringer, deres planlagte udviklingstiltag samt deres syn på fremtiden.

Højskolernes rolle i lokalsamfundet

Som tidligere nævnt er højskolerne placeret i mange forskellige typer af lokalsamfund, men i særdeleshed i landområder og mindre byer. På tværs af højskolerne er der store forskelle på, hvilken rolle de spiller i det lokale liv. Højskolernes lokale rolle skal ses i lyset af, at det for højskolerne kan handle om at finde balancen mellem den boble, et højskoleophold også er, og det lokale engagement. Over de senere år er der dog fra flere sider kommet større fokus på at styrke højskolernes lokale rolle.

Først og fremmest styrkede en lovændring i 2014 højskolernes muligheder for lokale aktiviteter gennem muligheden for at anvende en begrænset del af deres egne midler til eksterne folkeoplysende aktiviteter. Derudover har FFD gennem den seneste årrække administreret 'Folkeoplysningspuljen', som har til formål at styrke højskolernes folkeoplysende arbejde, som ligger ud over de tilskudsberettigede aktiviteter, og hvor der i retningslinjerne for puljen blev opfordret til samarbejde med lokale aktører.

Evalueringen af puljemidlerne viste, at rigtig mange højskoler har brugt midlerne fra puljen til arbejdet med i højere grad at åbne højskolen for lokalsamfundet (Thøgersen 2017). I projektet 'Syng Spis og Snak', der lige nu kører i FFD regi og har til formål at udbrede fællessang, er der ligeledes fokus på et øget samspil mellem højskolerne og lokalsamfundet. Endelig er lokalsamfundsudvikling et af de strategiske mål i FFD's strategi frem til 2022:

Lokalsamfundsudvikling. Folkehøjskolens folkeoplysende aktiviteter fremtræder som et vigtigt bidrag til udvikling af lokalsamfundet, og folkehøjskolen har udviklet og cementeret sin rolle som afgørende institution i lokalsamfundet.

Lokale projekter. Der er skabt nye samarbejdsrelationer og udviklet nye lokale folkeoplysningsprojekter, der anerkendes lokalt, folkeligt og politisk.

Samarbejde med andre folkeoplydere. Foreningen og folkehøjskolerne har øget samarbejdet med andre folkeoplysende og frivillighedsorganisationer og foreninger med henblik på at fastholde og styrke den sociale kapital, der indtil nu har kendetegnet det danske samfund.

Uddrag fra FFD's strategi 2018-2022 (FFD 2017)

Der er således en række tendenser på området, hvilket gør det interessant at se nærmere på højskolernes samarbejdsrelationer i praksis. Hvem samarbejder højskolerne med, hvad

samarbejder de om, og hvilke styrker og udfordringer oplever de i forbindelse med samarbejdet med andre aktører? Derudover belyses udviklingen i omfanget af samarbejdsrelationer samt højskolernes syn på deres egen rolle i lokalsamfundet.

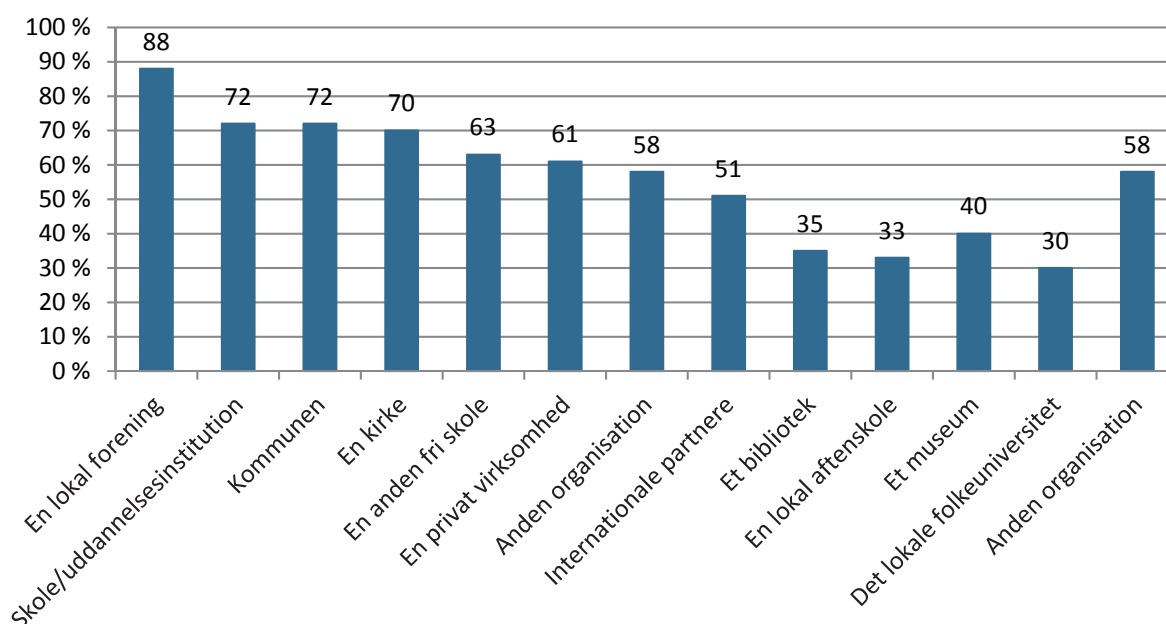
Højskolerne i samarbejde

I spørgeskemaet er respondenterne blevet spurgt om, hvorvidt højskolen inden for de seneste fem år har haft et samarbejde med andre aktører om aktiviteter, arrangementer eller projekter.

Figur 38 viser, at rigtig mange højskoler samarbejder med mange forskellige typer af aktører. Den mest udbredte type samarbejdspartner er lokale foreninger, som hele 88 pct. af højskolerne samarbejder med. Men også skoler/gymnasier, kommuner og kirker er hyppige samarbejdspartnere.

I lyset af det særlige fokus på samarbejdet med andre folkeoplysende aktører i de strategiske mål, er det interessant, at samarbejdet med det lokale foreningsliv er så udbredt. Samarbejdet med andre frie skoler er ligeledes udbredt, og endelig samarbejder omkring en tredjedel af højskolerne med en lokal aftenskole og lidt færre med det lokale folkeuniversitet.

Figur 38: Højskolernes samarbejdspartnere (pct.)

Figuren viser højskolernes svar på spørgsmålet: "Har højskolen inden for de seneste 5 år haft et samarbejde om aktiviteter, arrangementer eller projekter med andre aktører (sæt kryds ved de aktører, højskolen har samarbejdet med.)" n= 43.

Sammenlignes det ovenstående billede af højskolernes samarbejdsrelationer med tendenserne blandt andre folkeoplysende aktører (foreninger, aftenskoler, folkeuniversitetets lo-

kalkomiteer), er højskolernes samarbejdsniveau højt (Thøgersen 2015, Bjerrum og Thøgersen 2018a, Thøgersen & Bjerrum 2015). Gennemsnitligt har højskolerne sat kryds ved 6,7 af de ovenstående samarbejdspartnere.

34 højskoler i undersøgelsen har uddybet, hvad de samarbejder med andre aktører om. Mere end to tredjedele af svarene omfatter blandt andet forskellige typer af arrangementer og events. Det gælder f.eks. højskoleaftener, fællesspisninger, grundlovs møder, udstillinger, foredrag, koncerter, idrætsstævner mv.

Der er dog også eksempler på andre typer af samarbejdsaktiviteter: Det gælder eksempelvis samarbejde med uddannelsesinstitutioner omkring prøveafleggelse, uddannelsesinstitutioner, der kommer på besøg på højskolen for at opleve højskolelivet, motionsløb for folkeskoler, at lokale institutioner benytter højskolens faciliteter, gudstjenester, højskoleaktiviteter for kommunale medarbejdere, forskningssamarbejde med universitetet og meget andet. Det nedenstående eksempel fra spørgeskemaundersøgelsen illustrerer bredden i samarbejdsrelationerne:

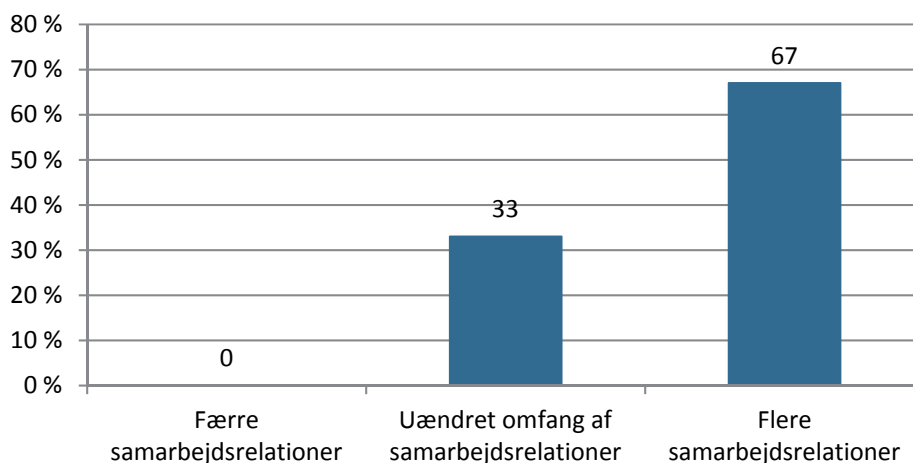
”Vi er involveret i mange projekter. Det kunne være kunstprojekter, hvor vi er samarbejdspartner, undervisningsforløb, som også involverer vores elever, foredragsrækker, udsmykninger, men også inddragelse af borgere i vores undervisning igennem interviews, fællesspisning, talentudvikling i byen.....”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Udviklingen i de lokale samarbejdsrelationer

Undersøgelsen viser også, at mange højskoler oplever, at de har fået flere lokale samarbejdsrelationer i løbet af de senere år. Som figur 39 viser, har to tredjedele af højskolerne oplevet en stigning i antallet af samarbejdsrelationer inden for de seneste fem år, mens de resterende skoler har oplevet et uændret omfang.

Figur 39: Omfanget af samarbejdsrelationer i lokalområdet sammenlignet med for fem år siden

Figuren viser svarfordelingen på spørgsmålet: ”Har højskolen i løbet af de seneste 5 år fået flere eller færre samarbejdsrelationer med aktører i lokalområdet?” (andele i procent). n = 42.

Blandt de højskoler, der har uddybet deres svar, nævner flere, at der har været tale om en bevidst strategi om større åbenhed. Eksempelvis som i det nedenstående uddrag:

”Vi har bevidst arbejdet på større synlighed i lokalområdet. På ét niveau for at markere højskolens rolle og position i lokalområdet/samfundet og konkret for at styrke vores skolekreds med medlemsaktiviteter.”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Sådanne bevidste intentioner om i højere grad at åbne sig for lokalsamfundet er ligeledes et billede, der kom til udtryk blandt flere højskoler i evalueringen af Folkeoplysningspuljen. Evalueringen viste imidlertid også, at der kan være udfordringer forbundet med at få samarbejdsrelationer op at stå. De følgende afsnit ser netop nærmere på oplevede fordele og ulemper ved samarbejde med eksterne aktører.

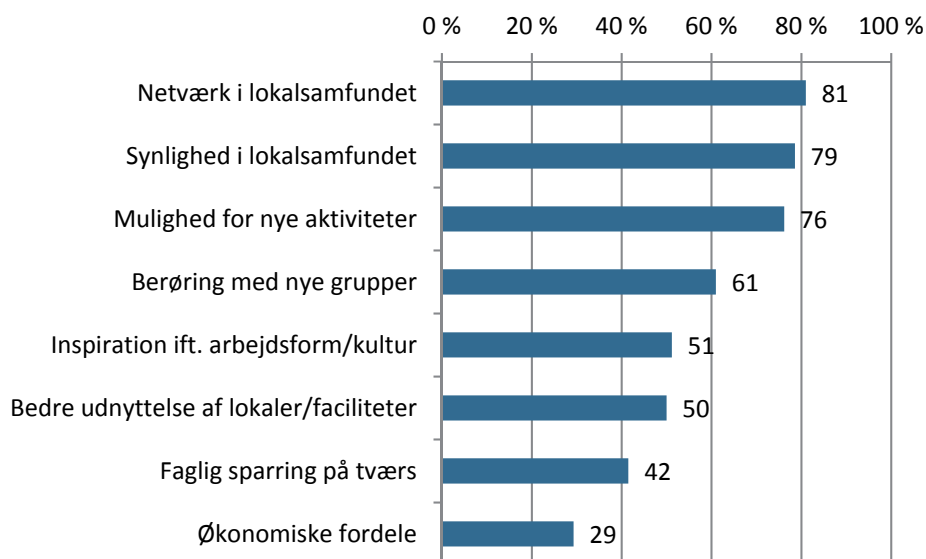
Oplevede fordele og ulemper ved samarbejde med eksterne aktører

Netværk og synlighed i lokalsamfundet er de faktorer, som flest højskoler oplever som fordele ved samarbejdet (figur 40). 81 pct. ser enten i høj eller meget høj grad netværk i lokalsamfundet som en fordel ved samarbejdet, mens næsten lige så mange har samme opfattelse, når det gælder synlighed i lokalsamfundet. Også i undersøgelser blandt flere andre typer af folkeoplysende organisationer, er det disse to faktorer, der scorer højest (Thøgersen & Bjerrum 2015, Thøgersen 2015, Bjerrum & Thøgersen 2018a).

Også muligheden for nye aktiviteter, berøring med nye målgrupper, inspiration til nye arbejdsformer samt bedre udnyttelse af lokaler og faciliteter er blandt de forhold, som mange højskoler oplever som en positiv effekt af at samarbejde.

Det er desuden væsentligt at understrege, at andelen, der i høj grad oplever fordele ved samarbejde, er betydeligt større end andelen, der oplever ulemper, hvilket ligeledes er i overensstemmelse med resultater fra andre undersøgelser.

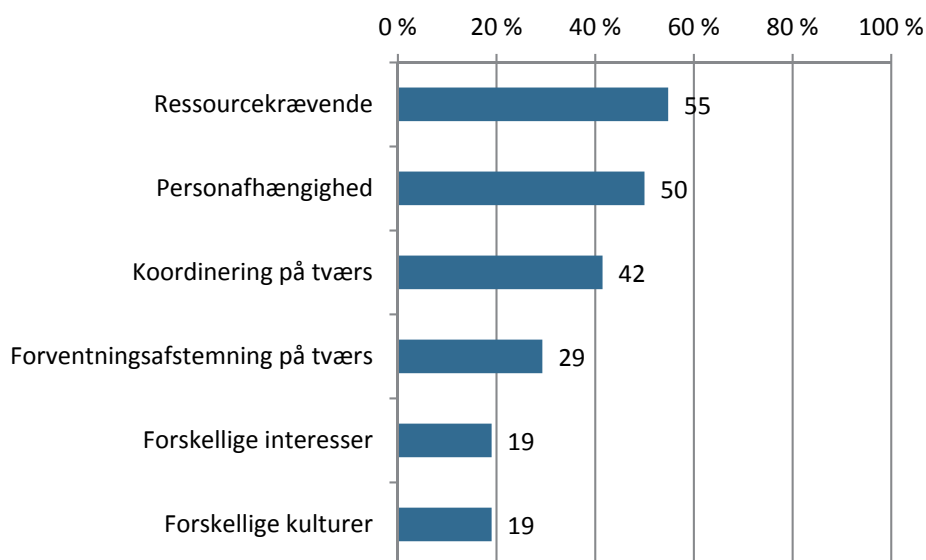
Figur 40: Oplevede fordele ved samarbejde (pct.)

Figuren viser andelen af højskoler som i enten høj eller meget høj grad oplever de nævnte forhold som fordele ved at samarbejde med andre aktører. n =41-42.

Af ulemper fremhæves især, at det er ressourcekrævende at samarbejde med andre aktører, men også personafhængigheden opleves som en ulempe af en stor del af højskolerne (figur 41). Koordineringen på tværs af aktører er ligeledes en udfordring, mange højskoler i høj eller meget høj grad oplever. Lignende tendenser blev også fundet i evalueringen af Folkeoplysningspuljen (Thøgersen 2017).

Figur 41: Oplevede udfordringer ved samarbejdsrelationer (pct.)

Figuren viser andelen af højskoler som i enten høj eller meget høj grad oplever de nævnte forhold som udfordringer ved at samarbejde med andre aktører. n = 41-42.

Som afslutning på temaet om højskolernes lokale rolle fik højskolerne i spørgeskemaet mulighed for med egne ord at uddybe deres syn på højskolens rolle i lokalsamfundet, samt hvorvidt denne rolle har ændret sig over de seneste fem år. 29 højskoler har benyttet muligheden for at uddybe. Nedenstående tabel viser en oversigt over de mest udbredte temaer i svarene.

Tabel 5: Højskolernes lokale rolle – uddybende svar

Tema	Antal højskoler
Kulturelt samlingssted/fyrtårn	10
Større lokal rolle end tidligere	7
Svært at engagere lokalsamfundet	3
Fagligt netværk	2
Andet	8

En enkelt højskole har nævnt flere af de ovenstående temaer i sit svar, hvorfor antallet summerer til 30.

Mange højskoler har uddybet, at de ser højskolen som en form for kulturelt samlingspunkt eller dynamo i lokalsamfundet – eksempelvis som nedenfor:

”Højskolen er en integreret del af det lokale samfund og skal på forskellig vis bidrage til det lokale samfund, så højskolen ikke er en isoleret ø, men en institution, der forholder sig til de udfordringer og muligheder, der er lokalt. Vi arbejder i højere grad for at tydeliggøre, at vi er en af byens kulturinstitutioner og en medspiller på byens liv og udfordringer.”

”I et lille lokalsamfund er vi et kulturelt fyrtårn. Hvilket betyder, at vi har en forpligtelse til at holde overlæggen højt, samtidig med at vi tager hensyn til, hvem der befolker lokalområdet.”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Flere højskoler uddyber desuden oplevelsen af, at de spiller en større rolle lokalt, end de har gjort tidligere. For flere af disse er der tale om en bevidst satsning:

”Vi skal primært være højskole for de elever og ugekursister, som er på skolen. Men derudover skal vi være en åben højskole, hvor vores elever og kursister kommer ud i lokalområdet, og vi inviterer lokalområdet ind. Det har været en strategisk satsning, som vi har arbejdet med de sidste ca. 8 år. Vi oplever, at vi har fået større synlighed og anerkendelse lokalt, men oplever også at det tager tid og dermed kræver ressourcer.”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Som det fremgår af citatet, er der også en oplevelse af, at det kan være ressourcekrævende arbejde at få etableret højskolens lokale rolle, hvilket også var en pointe, der kom frem i evalueringen af Folkeoplysningspuljen, og som hyppigt opleves som udfordringer ved samarbejdsrelationer på tværs af forskellige aktører.

Enkelte skoler uddyber specifikt en oplevelse af, at det kan være svært at engagere lokalsamfundet. Enten på grund af lokalsamfundets karakter som enten 'soveby' eller storby, eller på grund af konkurrencen med mange andre kulturtilbud:

"Lokalområdet er en "soveby", hvor beboerne lægger deres interesser andre steder. Vi inviterer løbende til forskellige arrangementer."

"Som en byhøjskole i en meget stor by drukner vi i det store udbud. Hvis en højskole på landet får noget nyt – står det i avisen (...)"

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Endelig har enkelte højskoler uddybet, at deres eksterne rolle snarere tager udgangspunkt i deres faglige netværk inden for deres specifikke faglige felt end i et bredere lokalsamfundsmæssigt perspektiv.

De øvrige svar, som er samlet i kategorien 'andet', dækker over meget forskellige ting. Et par interessante eksempler er en højskole, der lægger vægt på ønsket om i højere grad at kunne dele deres faciliteter med lokalsamfundet, og en højskole, der bevidst har satset på at spille en mere aktiv rolle i det lokalpolitiske liv i kommunen:

"Højskolen skal gerne indgå aktivt i lokalmiljøet. Vi som højskole har mange fysiske faciliteter, som vi gerne ser bliver brugt af byens borgere i samspil med vores elever, så alle kan få en oplevelse af en platform, der rummer fællesskab og fælles forpligtelse."

"Vi deltager en del mere i det lokalpolitiske liv. Det er en beslutning, vi har taget. Vi deltager i meget høj grad i bestyrelsesarbejde i kommunen."

Samlet giver de uddybende svar indtryk af, at der mange steder bliver arbejdet aktivt med højskolens rolle i lokalsamfundet, og at mange højskoler ønsker at være en del af det lokale liv, hvilket dermed er i god overensstemmelse med de strategiske mål i FFD. Svarene viser dog også, at der er forskel på, i hvor høj grad det lykkes, og at det også kan være en ressourcekrævende opgave.

Højskolernes vigtigste samfundsmæssige rolle

Højskolerne har helt fra etableringen af den første skole i 1844 haft en vision om at bidrage aktivt til samfundet. Målet med Rødding Højskole var således at skabe en skole, der gav deres elever viden og evner til at være medskabende i det spæde danske demokrati. Desuden var målet at vække nationalfølelsen blandt eleverne i grænselandet (Korsgaard 1997, 163).

Det har været et kendetegn for højskolerne gennem tiden, at de *vil* noget med deres elever og med samfundet. I dag er højskolernes relation til samfundet sat i rammer i lov om folkehøjskoler, hvor formålet (eller hovedsigtet) er "livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse." Der bliver understreget, at højskolerne selv kan vælge deres værdigrundlag, men mindst halvdelen af undervisningen skal som nævnt være bred almen karakter (Lov om folkehøjskoler § 13).

Der er således en forventning om, at højskolerne trods deres metodefrihed, eksamensfrihed og selvvalgte værdier bidrager til elevernes evne til at indgå i samfundet. Det er forskelligt, hvad højskolerne vægter mest. I spørgeskemaundersøgelsen blev højskolerne bedt om at beskrive deres vigtigste samfundsmæssige rolle.

32 skoler har beskrevet, hvad de ser som deres vigtigste rolle. Svarene falder inden for fire kategorier:

Tabel 6: Højskolernes vigtigste samfundsmæssige rolle – uddybende svar

Tema	Antal højskoler
Roller knyttet til højskolernes formålsparagraf	25
Roller knyttet til skolens værdier og/eller den unikke skoleform	19
Roller knyttet til lokalområdet	5
Roller knyttet tæt til skolens profil	4

Selvom skolerne blev bedt om at pege på dén vigtigste samfundsmæssige rolle, berører besvarelsene ofte mere end et af temaerne, hvorfor antallet summer til mere end 32.

Skolernes beskrivelser dækker ofte to eller flere kategorier. Næsten fire ud af fem skoler fremhæver elementer, der reflekterer formålsparagraffen. Dannelsen af den selvstændige, aktive borger er således en integreret del af højskolernes selvforståelse. Livsoplysning og folkelig oplysning bliver også nævnt, og fokus er på at skabe mulighed for meningsfulde sammenhænge mellem individ og samfund. Som en skole skriver:

“(…) at være en dannelsesinstitution, der forpligter sig på igennem hele sit væsen at insistere på almen og demokratisk dannelse af medborgere fra alle samfundslag.”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

19 skoler fremhæver elementer, der er tæt knyttet til skoleformen og/eller skolens værdier. Her er det tydeligt, at skolen som tillidsbaseret frirum bliver vægtet højt. Udgangspunktet er en respekt for menneskets værdi i sig selv:

”Sikring af menneskelige værdier og gensidig respekt.”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

For en del skoler bliver det et modspil til samfundet, som de ser det lige nu, og som de oplever, at deres elever er presset af:

”At være modvægt til et samfund, der mere og mere koncentrerer sig om det individuelle, det elitære det ensrettende og forbrugerskisme. Højskolens rolle er at hjælpe mennesker med at være sig selv i et fællesskab og indgive dem livskraft til at tage livtag med de møder, de har på deres vej.”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

En enkelt højskole i denne kategori peger direkte på deres kristne værdigrundlag som deres vigtigste rolle: At unge har en mulighed for at møde kristendommen på skolen.

Dernæst har fem skoler fremhævet deres rolle i lokalsamfundet som deres vigtigste. De fire af dem sætter fokus på, at de som skole har en særlig forpligtelse i forhold til samfundsdebat og kultur, og at de ønsker at være en lokal (og national) medspiller og stemme:

”At fungere som et kulturelt fyrtårn for området.”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

For en enkelt skole er det mere lavpraktisk. De oplever, at de er vigtige i kraft af, at de er en arbejdsplads i et såkaldt ’udkantsområde’.

Den sidste type af besvarelser er skoler, der har fokus på at give stemme til et særligt emne eller område. Fire skoler har således fremhævet deres skoles ’hertesag’ som vigtigst. Temaerne, der bliver fremhævet, er kunst, mad og bæredygtighed.

Højskolernes bidrag

Afsnittet ovenfor viser, at højskolerne i høj grad stadig er institutioner, der *vil* noget, og de ser sig selv som aktive medspillere i forhold til samfundsmæssige udfordringer.

Spørger man højskolerne, om de oplever samfundsmæssige problemstillinger, som de ønsker at være med til at løse, svarer hele 83 pct. af skolerne ’ja’. 12 pct. svarer ’ved ikke’ og kun 5 pct., svarende til to skoler, svarer ’nej’. Af de 34 højskoler, der svarer ’ja’, har 29 valgt at uddybe.

De åbne svar afspejler højskolernes værdier og den rolle, de selv oplever, de har i samfundet. De problemstillinger, højskolerne fremhæver, at de bidrager til at løse, kan samles i fire kategorier:

Tabel 7: Samfundsmæssige udfordringer, som højskolerne ønsker at være med til at løse – uddybende svar

Tema	Antal højskoler
Ulige muligheder og samfundsmæssige skel	13
Manglende grøn omstilling/forbrugerisme	9
Dårlig trivsel og manglende livsmod	9
Instrumentalisering af samfundet	4

Flere af de 29 åbne besvarelser berører mere end en problemstilling, hvorfor antallet summer til mere end 29.

Sammenholder man resultaterne med de fire kategorier fra forrige afsnit, er det særligt udfordringer, som modsvares af skolens værdier og skoleformens særlige muligheder, som skolerne her peger på. Således ser de skoleformen og dens værdier som et modspil til voksende skel i samfundet, stigende dårlig trivsel blandt unge samt en instrumentalisering af samfundet.

De 13 skoler, der ønsker at modvirke ulige muligheder og samfundsmæssige skel, nævner ’mødet’ og den enkeltes muligheder og virkekraft som centrale indsatsområder. Det

samme gør sig gældende for flere af de ni skoler, der ser dårlig trivsel og manglende livsmod som et samfundsmæssigt problem. De fire skoler, der peger på instrumentalisering af samfundet som en udfordring, er opmærksomme på skolen som et frirum. Højskolen skal give plads til, at den enkelte kan arbejde med sig selv i det tætte fællesskab med andre, hvor de også har værdi i sig selv.

For disse besvarelser er det således en fællesnævner, at de sætter fokus på, at der skal være plads til alle. Man kan sige, at disse tre typer problemstillinger samlet set beskriver en bekymring for, at normalbegrebet i samfundet er blevet smalt. Det er skolernes vurdering, at dem, der falder lidt udenfor, har svært ved at finde deres plads og her ønsker højskolerne at byde ind.

Endelig peger ni skoler på, at de ønsker at være med til at bidrage til en grøn og bæredygtig omstilling. Miljøet er således højt på højskolernes dagsorden. Bæredygtighed er dog også bredere end blot miljøet. Flere højskoler fremhæver således social og menneskelig bæredygtighed som vigtige elementer i et bæredygtigt samfund.

Udover de fire fremhævede problemstillinger bliver udfordringer som 'mangel på respekt for demokratiet', 'kunstens bevarelse' og 'manglende internationalt udsyn' nævnt af enkelte skoler. To højskoler nævner, at de arbejder på at mindske generationskløften og bedre forholdene for seniorer, mens to andre højskoler tager særligt hånd om elever, der tidligere har været involveret i kriminalitet.

Samlet set tyder højskolernes svar på, at de er meget opmærksomme på at være medskabere af et inkluderende samfund, hvor borgerne er ligeværdige og aktive.

Højskolernes oplevede udfordringer

Selvom højskolerne den senere tid har oplevet elevmæssig fremgang, og mange oplever en positiv holdning til skoleformen og dens betydning, er der flere højskoler, der ser udfordringer for højskolen og højskoletanken i fremtiden. Blot fire højskoler (10 pct.) svarer 'nej' til spørgsmålet: 'Oplever I udfordringer i forhold til at kunne drive jeres højskole på den måde og på det niveau, som I ønsker i de kommende år?' Tre højskoler (7 pct.) svarer 'ved ikke', og 34 (83 pct.) har svaret 'ja'.

33 højskoler, der oplever udfordringer, har valgt at uddybe, hvilke udfordringer de ser som de tre største. Bredden i besvarelserne viser, at det er en kompleks skoleform, og at højskolerne på mange måder har vidt forskellige vilkår og dermed også forskellige udfordringer. De uddybende besvarelser kan således kategoriseres i 28 forskellige kategorier. I det følgende beskrives de udfordringer, som mere end ti procent af skolerne pegede på.

Tabel 8: Højskolernes oplevede udfordring i forhold til at drive højskole på den måde og det niveau, som de ønsker – uddybende svar

Udfordring	Antal højskoler
Statens besparelser på området	15
Vedligehold og istandsættelse af bygninger	8
Lovmæssige begrænsninger for højskolernes udviklingsmuligheder	8
Elevrekruttering	5
Produktivitetstænkning	5
Mindre ungdomsårgange	4
Elevsammensætningen	4

Højskolerne havde mulighed for at nævne deres tre største udfordringer. I alt 28 forskellige typer udfordringer blev nævnt af de 33 skoler, der svarede uddybende på spørgsmålet. Tabellen viser de udfordringer, som mindst 10 pct. af de 33 skoler nævner.

15 skoler ser statens fortsatte besparelser på området som en af de største udfordringer. Siden 2016 har staten som på flere andre skoleformer og områder inden for kulturen skåret 2 pct. af tilskuddet om året. Mange skoler ser det som en direkte trussel mod skolens eksistens og kvaliteten i deres tilbud. Et par skoler nævner problemstillingen som både udfordring et, to og tre:

”Økonomi, økonomi og økonomi. Der er simpelthen blevet skåret for meget i bevillingerne, når man har en højskole, hvis kvalitet bl.a. består i at være lille, så alle bliver set af alle.”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Den udfordring som næstflest (8) højskoler peger på, er udvikling og vedligehold af bygningsmassen. Flere højskoler nævner, at de kæmper med et vedligeholdelsefterslæb, og at udgifter til renovering og vedligehold er en stor økonomisk udfordring. For andre er det en udfordring at kombinere historiske bygninger med tidssvarende faciliteter. En enkelt af de otte højskoler nævner konkret, at det er en udfordring, at få økonomien til at række til en tilbygning, som skal være med til at gøre skolen tidssvarende. Omfanget af højskolernes oplevede udfordringer med bygningsmassen er uddybet yderligere i det foregående kapitel.

Desuden fremhæver otte skoler forskellige lovmæssige begrænsninger. Fælles for disse otte skoler er, at det handler om lovgivning, der skaber barrierer for særlige målgruppers muligheder for at tage på højskole.

Tre skoler fremhæver de nye regler for FGU (Forberedende Grunduddannelse), der var på vej på undersøgelsestidspunktet, som en mulig trussel. Dels for højskolerne og dels for de unge, der ellers kunne have glæde af et højskoleophold:

”Hvis vi ikke bliver en del af den nye måde at håndtere unge, der ikke får en ungdomsuddannelse på. Det vil være en katastrofe. Først og fremmest for de mange unge, der har glæde af højskolen i dag, men også for bredden i højskolernes elevgruppe.”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Som tidligere nævnt er aftalen om unges vej til uddannelse faldet på plads siden undersøgelsestidspunktet, og der er lagt op til, at der fortsat vil være mulighed for højskoleophold i forbindelse med EGU.

To andre skoler er mindre specifikke, men peger på, at kommunerne/a-kasserne har for få muligheder for at henvise til højskoleophold. To skoler nævner lovmæssige begrænsninger for flygtninge og udlændinge:

”Jeg nøjes med at beskrive én udfordring. Vi er af den opfattelse, at enhver der opfylder lovens krav til alder bør kunne deltage i et højskoleophold efter den gældende lovgivning ganske uanset nationalitet. Reglen om grupperingen af forskellige mennesker bør ophæves. Endvidere bør bestemmelsen i Integrationslovens § 24 om jobparate og aktivitetsparate laves om, så enhver asylmodtager bør have mulighed for at genstarte sin tilværelse i DK med et højskoleophold.”⁵⁰

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

En skole fremhæver serviceloven om unges forsørgelse på højskoler som en udfordring⁵¹.

Fem højskoler fremhæver udfordringen med at rekruttere elever. To af skolerne nævner, at det er særligt svært for dem, da de ligger i ’Udkantsdanmark’. To andre fremhæver selve kommunikationsdelen af rekrutteringen og en oplevelse af, at højskolerne i stigende grad er i konkurrence med mange andre stemmer i medier og offentligheden.

Lige så mange skoler nævner det som en udfordring, at de oplever en voksende produktivitetstænkning i samfundet generelt, hvilket ligger i tråd med skolernes syn på samfundsmæssige udfordringer. To højskoler nævner konkret fremdriftsreformen og en tredje supplerer:

”Forventning til de unge om ikke at spille tiden, men komme i gang med en uddannelse hurtigt efter deres afsluttede ungdomsuddannelse.”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

---

⁵⁰ Som det er beskrevet i den gældende bekendtgørelse, kapitel 5, §14, skal et højskolekursus altid have et flertal af danske statsborgere (eller borgere, der kan sidestilles dermed) i løbet af kursustiden (Bekendtgørelse om tilskud m.v. til folkehøjskoler, kapitel 5, § 14).

⁵¹ Hvis unge frasiger sig retten til kontanthjælp for at tage på højskole, er de unge ikke opfattet af betalingsloven. De kan dermed udløse statstilskud. Kommunen kan stadig yde et tilskud til elevens ophold, men IKKE til lommepenge. Det betyder, at denne elevgruppe kan have det svært økonomisk under opholdet. Se nærmere om reglerne på FFD’s hjemmeside: https://ffd.dk/media/10559/brev_betalinglov_marts_2012.pdf

To højskoler er bekymret for overlevelsesmulighederne for skoleformens særegne karakter. Den ene skole nævner specifikt "Moderniseringsstyrelsens produktivitetslogiktænkning". Den anden skole er bange for, at det læringsmæssige frirum bliver truet. I modsætning til de højskoler, der som ovenfor beskrevet ønsker at arbejde tættere sammen med beskæftigelses- og uddannelsesmarkedet, er der her en bekymring for, at højskolerne bliver en del af det formelle system.

Fire skoler peger på, at de demografiske prognoser for de kommende år byder på mindre ungdomsårgange. Det betyder, at der bliver færre unge at henvende sig til, og at højskolerne skal have en meget større andel af ungdomsårgangene på højskole for at kunne bevare det nuværende niveau:

"Demografisk udvikling medfører et fald på ca. 20 pct. i ungdomsårgangenes størrelse i de kommende 12 år – og dermed også alt andet lige et gennemsnitligt fald i antallet af højskoleelever på højskole på de lange kurser. Hvis vi bliver presset på økonomien, vil det sikkert medføre, at vi må skrue ned for den udadvendte virksomhed."

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Den sidste udfordring, der skal fremhæves her, er de fire skoler, der er bekymret for elevsammensætningen. Et af de centrale principper på højskolerne er, at eleverne ses som medskabende i forhold til livet på højskolen, og fællesskabet på skolen ses som et af de pædagogiske redskaber, som flytter eleverne. Det er imidlertid også en fin balance. Hvis fællesskabet ikke fungerer, kan det være ødelæggende for et kursus (Rahbek og Møller 2015). Tre af skolerne er usikre på, om de i fremtiden kan tiltrække nok ressourcestærke elever til at skabe et dynamisk fællesskab i samspil med de mere udsatte og psykisk sårbare elever. En af skolerne nævner, at de indimellem er udfordret af deres 'dobbeltprofil', hvor deres to forskellige specialer tiltrækker helt forskellige elevtyper.

Lovgivningsmæssige udfordringer i 'Lov om folkehøjskoler'

Ovenfor blev højskolerne bedt om at beskrive deres vigtigste udfordringer i forhold til at drive højskole, som de ønsker det. I den forbindelse var der otte højskoler, der pegede på lovmæssige begrænsninger. Ingen af kommentarerne omhandlede dog højskolernes egen lov. Direkte adspurgt om de ser udfordringer med højskolelovens rammer, svarer 22 højskoler (54 pct.) 'nej', 4 skoler (10 pct.) svarer 'ved ikke', men hver tredje (37 pct. svarende til 15 skoler) svarer dog 'ja'. 12 af de 15 højskoler har valgt at uddybe.

Halvdelen af disse skoler ser en udfordring i, at der er begrænsninger i skolernes frie muligheder for at planlægge undervisningens indhold og struktur. På den ene side er højskolerne blandt de mest fritstillede skoleformer, da de i forhold til både indhold, værdier og metoder har frihed til at forme undervisningen. Samtidig er der som tidligere nævnt en del regler for formen, hvis eleverne skal være tilskudsberettigede⁵². Tre af omdrejningspunkterne i denne forbindelse er:

---

⁵² For en uddybende forståelse af undervisning på højskoler se Kulturministeriets vejledning (Kulturministeriet 2015a) eller se afsnittet om skoleformen først i rapporten.

- Elever på lange kurser skal modtage mindst 21 timers undervisning om ugen
- Undervisningen skal afvikles over fire eller fem dage i løbet af en uge⁵³
- Mindst halvdelen af en elevs undervisning skal være af bred almen karakter. (UBAK)

For de skoler, der her peger på specifikke lovmæssige problemstillinger, er det netop de tre punkter, der refereres til. En skole fremhæver, at UBAK begrænser den pædagogiske frihed. To skoler beskriver, at reglen om undervisningsdage skaber ressourcetilstand, og en fasttømret struktur, som ikke altid er hensigtsmæssig. Den ene skole peger konkret på, at de ønsker at have en dag om ugen med undervisningsfri, så der er tid til værkstedsarbejde, studiegrupper og møder. De har mere end den obligatoriske undervisning på de andre dage, men de kan stadig kun tælles som én undervisningsdag i regnskaberne.

En anden skole efterlyser muligheden for, at praktikker andre steder kan være en del af et højskoleophold. Den sidste skole, der nævner en konkret problemstilling, fremhæver, at flere af deres udsatte elever har svært ved at deltage i 21 undervisningstimer om ugen i begyndelsen af et højskoleophold.

Der er stor variation i de øvrige lovgivningsmæssige udfordringer, højskolerne nævner. To skoler peger på, at de generelt oplever mange regler og et stort administrativt arbejde som følge af obligatorisk dokumentation⁵⁴.

En skole er udfordret i forhold til retten til at planlægge arbejdet, da der er en regel om, at mindst 25 pct. af undervisningen skal varetages af fastansatte undervisere. En skole ser bopælspligten som en udfordring, da det ikke er attraktivt at bo på skolen, mens en skole peger på, at reglen om, at højskolerne skal eje deres bygninger som helhed, er en udfordring. Det er for denne skole en uheldig kombination, at man som skole kan blive nedsat i tilskuddet, hvis de overstiger loftet for udlejning af lokaler. Det vil sige, man kan have meget dyre bygninger, men kun i et vist omfang bruge dem til at generere ekstraintægter uden at blive trukket i tilskud.

To skoler har udfordringer med reglen om, at højskolerne skal være åbne for alle. For den ene skole er det en problemstilling, at højskolerne ikke kan målrette deres tilbud til særlige faggrupper. Den sidste skole ønsker at bevare deres brede målgruppe, men er udfordret af, at mange af dem har brug for særlig støtte, mens skolen vurderer, at de falder uden for den gruppe af elever, som kan modtage SPS-støtte.

---

⁵³ Hovedreglen er, at der skal være fem hele undervisningsdage i en uge, men på de lange kurser på 12 uger eller mere, har højskolerne mulighed for fire såkaldte flyttedage. Således har skolerne mulighed for fire gange i løbet af et langt kursus at have uger med kun fire hele undervisningsdage. Det er dog under den forudsætning, at de så har tilsvarende fire andre uger, hvor de i stedet har seks hele undervisningsdage.

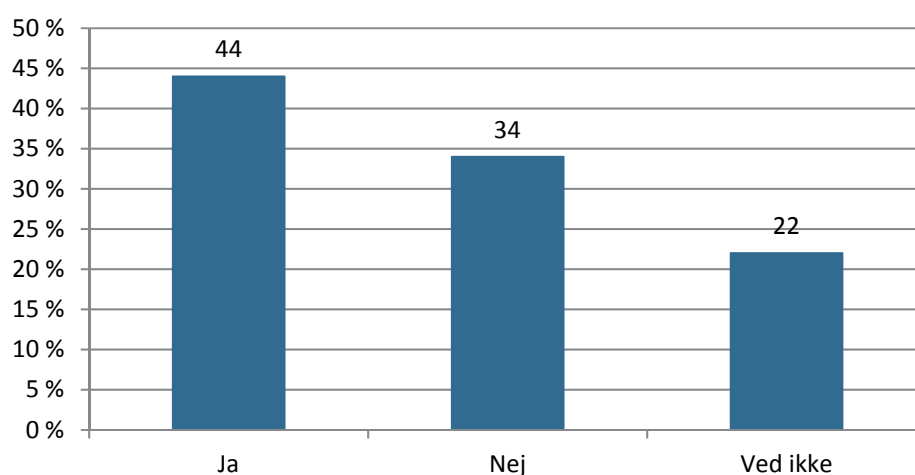
⁵⁴ Skolerne skal udarbejde en indholdsplan over undervisningen, hvor både de 21 obligatoriske timer skal kunne identificeres for hver uge, og hvor UBAK-delen afspejles. Kilde: Kulturministeriets vejledning om undervisning på højskoler (Kulturministeriet 2015a).

Respondenternes åbne svar peger samlet set på, at højskolerne oplever, at friere rammer og mere tillid til deres indsats vil optimere deres muligheder for at udvikle skolerne, som de gerne vil.

Andre lovgivninger

Særligt for de skoler, der arbejder med udsatte målgrupper, er højskoleloven ikke den eneste lov, som de skal forholde sig til. I spørgeskemaet blev højskolerne derfor bedt om at vurdere, hvorvidt deres muligheder for at drive højskole bliver udfordret af andre lovgivninger. Figur 42 viser, at 18 af højskolerne (44 pct.) oplever begrænsende faktorer fra andre lovgivninger.

Figur 42: Oplevede udfordringer ved andre lovgivninger (pct.)

Figuren viser højskolernes svar på spørgsmålet: "Oplever I udfordringer ved andre lovgivninger, som påvirker jeres skoles drift?" n = 41.

12 skoler har valgt at uddybe⁵⁵. Resultaterne her stemmer overens med de mere generelle udfordringer, som er behandlet tidligere. Fire love bliver igen fremhævet:

- Integrationsloven: Tre skoler fremhæver denne lovgivning og de begrænsninger, der er i forhold til, hvor lang tid flygtninge kan få lov til at være på højskole.
- Loven om FGU: To skoler fremhæver igen den nye ordning om unges vej i uddannelse og job som en potentiel barriere
- Loven om aktiv beskæftigelse (LAB-loven) og betalingsloven, som i samspil gør, at borgere på ydelser ikke kan tage ydelserne med på højskole, og samtidig gør det dyrt for kommunerne at sende egne borgere på højskole, da statstilskuddet for disse elever bortfalder og skal afholdes af kommunerne.

---

⁵⁵ Fire andre højskoler har peget på problemstillinger, der var relateret til højskoleloven eller administrationen af højskolerne, og de er derfor ikke medtaget her.

Det er således især lovgivninger, der begrænser skolerne i at nå særlige målgrupper, som, de vurderer, har stort behov for og glæde af at gå på højskole. Her oplever skolerne altså lovmæssige barrierer for at kunne bidrage til at løse samfundsmæssige problemstillinger.

De to sidste skoler nævner helt andre temaer og lovgivninger. En enkelt skole peger på, at de er forhindret i at etablere deres egen varmemforsyning, mens en skole nævner, at de nye momsregler giver dem udfordringer⁵⁶.

Driftsmæssige udfordringer

Som afsnittet om højskolernes største udfordringer viser, er der både fællestræk og forskellige skolerne imellem. Det samme gør sig gældende når højskolerne svarer på, hvor svært eller hvor let de har det med nogle af de faste opgaver i dagligdagen.

Den opgave, højskolerne finder klart sværest i deres daglige virke, er at drifte/vedligeholde bygninger. Som tidligere beskrevet havde otte skoler netop dette punkt blandt deres tre største udfordringer. Figur 43 understreger, at opgaven med bygningerne er svær eller meget svær for næsten tre ud af fire højskoler, hvilket er i god overensstemmelse med resultaterne i det foregående kapitel om højskolernes bygninger.

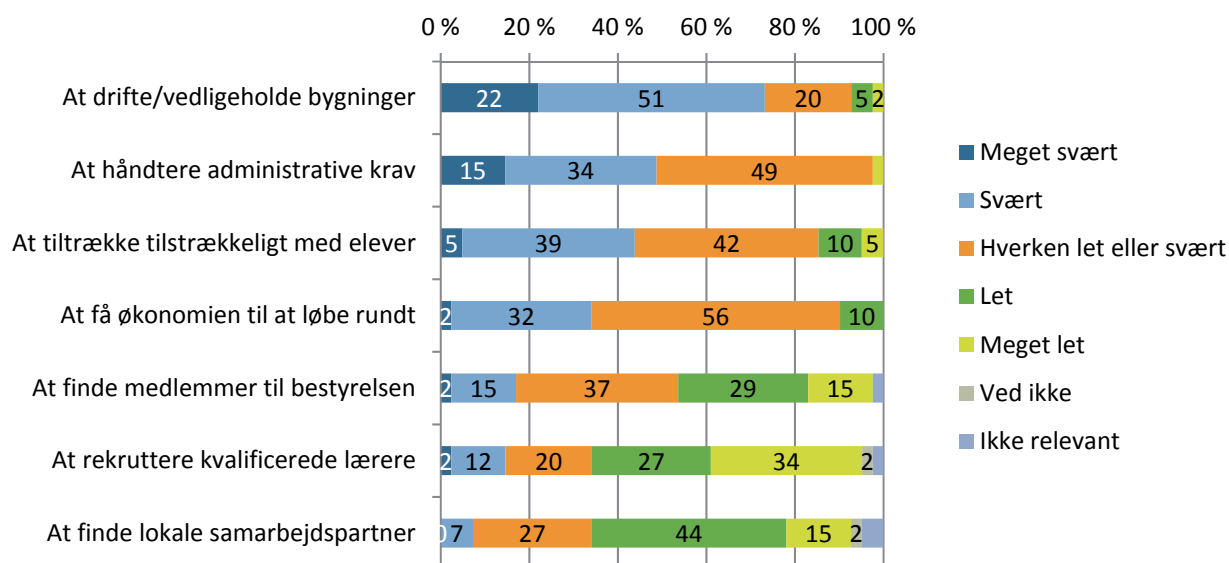
Næsten halvdelen af højskolerne oplever det også som svært/meget svært at håndtere de administrative krav, der er til højskolerne. Desuden oplever 44 pct. af respondenterne udfordringer med at rekruttere elever.

Set i sammenhæng med afsnittet ovenfor om højskolernes største udfordringer er det værd at bemærke, at selvom økonomiske udfordringer og kontinuerlige besparelser er den udfordring, flest højskoler fremhæver, angiver over halvdelen af højskolerne, at det hverken er let eller svært, at få økonomien til at løbe rundt. Det kan således tyde på en polarisering blandt højskolerne, når det gælder økonomiske udfordringer. Driften og vedligeholdelsen af bygninger, som mange højskoler oplever som svært, hænger dog i høj grad sammen med de økonomiske udfordringer.

---

⁵⁶ Hvis skolerne har aktiviteter uden for højskolen, er indtægterne momspligtige, men indtil 2016 kunne der opnås delvis momsrefusion. I 2016 kom der en ændring, så refusionsbeløbet blev næsten halveret. Der har siden været en pulje i Kulturministeriet, hvor skolerne kan søge kompensation for reduktionen.

Figur 43: Hvad er let, og hvad er svært?

Spørgsmålsformulering: Oplever I de følgende elementer i højskolens daglige virke som let eller svært? n = 41.

Figuren viser også, at rekrutteringen af kvalificerede lærere ikke ser ud til at være den helt store udfordring for hovedparten af højskolerne. Det samme gør sig gældende i forhold til medlemmer til højskolens bestyrelse. Endelig er det i forhold til højskolernes rolle i lokalsamfundet interessant, at størstedelen af højskolerne oplever det som enten let eller meget let at finde lokale samarbejdspartnere.

Planlagte udviklingstiltag

Højskolerne har som institutionsform eksisteret i næsten 175 år, hvor den samfundsmæssige udvikling har været omfattende. Udvikling, tilpasning og nytænkning har derfor været en integreret del af højskolernes vilkår. Det er da også kun fire højskoler (10 pct.), der svarer, at de ikke planlægger nye udviklingstiltag inden for de næste tre år. Seks højskoler (15 pct.) svarer 'ved ikke' og 31 (76 pct.) svarer bekræftende. Heraf har 28 uddybet. Tre skoler skriver blot, at de har mange idéer og bliver ved med at udvikle sig.

De uddybende svar kan overordnet opdeles i de fem kategorier. Tabel 9 viser, at flest højskoler (16) har særligt fokus på udviklingen af nye fag og linjer. Der er kurser, som har fokus på en potentiel kommende karrieremulighed som journalistlinje og science-linje. Ligeledes er der kurser, der har mere fokus på det kreative med kunst, musik og mad på programmet. Andre skoler vil skabe landbrug eller arbejde med naturbeskyttelse. Endelig er der også nye fag og kurser på vej, der sætter spot på bæredygtighed, integration og frivillighed.

Tabel 9: Højskolernes planlagte udviklingstiltag – uddybende svar

Type af udviklingstiltag	Antal højskoler
Udvikling af fagudbuddet	16
Nå nye målgrupper	5
Udvikle samarbejder	5
Udvikling af formen/strukturen på højskoleopholdet	4
Gøre højskolen bæredygtig	3

Tabellen viser en kategorisering af højskolernes uddybende svar om, hvilke planlagte udviklingstiltag de har. n = 28 højskoler.

For fire af de fem højskoler, der sætter ind på at nå nye målgrupper, er fokus på 'uddannelsenstrætte' elever fra gymnasierne/HF eller unge, som har brug for et pit-stop fra universiteter, som de vil skabe flere tilbud til. Den sidste skole beskriver derimod, at de har brug for at sætte ind på at skaffe flere ressourcestærke elever.

Fem højskoler fremhæver, at de vil udvikle deres samarbejder. Her er der tale om både internationale samarbejder, samarbejdsrelationer med forskningsinstitutioner og mere generelt tværfaglige samarbejder, som højskolerne fremhæver. En enkelt højskole har konkrete planer om samarbejde i forbindelse med en stor lokal fejring.

Desuden er der højskoler, der vil eksperimentere med opholdets og undervisningens nuværende form. Som det blev fremhævet af nogle skoler i afsnittet om udfordringer i lovgivningen, har højskolerne ikke helt frie hænder, når det gælder form og struktur, men flere ønsker alligevel at eksperimentere på området. Nogle med en radikal omstrukturering af deres tilbud, andre med indlagte praktikophold eller med længere sommerkurser.

Det sidste udviklingspunkt, som mere end ti pct. af højskolerne med uddybende svar peger på, er at gøre højskolen bæredygtig.

Fremtidssyn

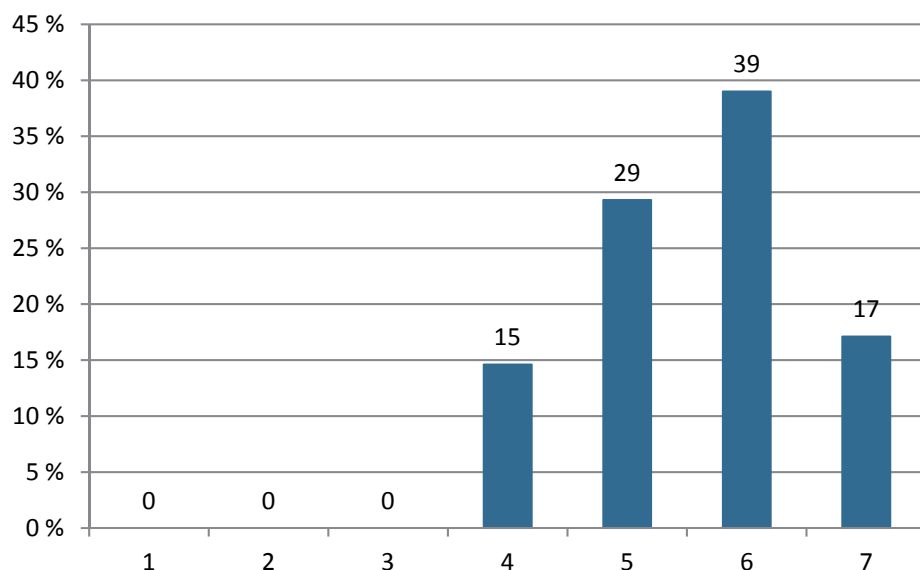
"Der er brug for højskolernes værdisætning i samfundet, og håbet og tilliden er faste følgesvende i højskolens verden."

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Citatet er fra en af de åbne besvarelser, hvor højskolerne havde mulighed for at uddybe deres syn på fremtiden. Respondenterne blev bedt om at vurdere, hvor negativt eller positivt de ser på fremtiden på en skala fra 1 til 7, hvor 1 var meget negativt, og 7 var meget positivt (figur 44).

Citatet ovenfor understreger 'håbet' som en integreret del af at drive højskole. Det ser ud til, at det holder stik. Ingen skoler har en direkte negativ fremtidsforventning. Seks skoler (15 pct.) har svaret 4, hvad der kan siges at være en neutral vurdering. Resten har positive forventninger til fremtiden.

Figur 44: Højskolernes syn på fremtiden

Figuren viser svarandele for spørgsmålet "På en skala fra 1-7 hvor 1 er meget negativt, og 7 er meget positivt, hvordan ser du så på højskolens fremtid?" n = 41

Syv skoler har svaret et rent syvtal, og i de uddybende besvarelser peger flere skoler på, at de har sikret sig, så godt de kan, i forhold til fremtiden. De mener, de har gode skoler, medarbejdere og rigeligt med elever. Flere af de mest positive skoler understreger også, at de har styr på deres bygninger, og at de er velholdte. Desuden føler de, at der er folkelig og, i et vist omfang, politisk opbakning til højskolerne.

En noget større gruppe er optimistiske på højskoleformens vegne, men har bekymringspunkter. For langt de fleste er disse faktorer uden for deres kontrol. Nogle nævner pålagte besparelser og manglende muligheder for at rekruttere medarbejdere, der brænder for arbejdet. Men ellers er det primært usikkerheden omkring de politiske vinde og viljer, der er karakteristiske for besvarelserne:

"Ville gerne skrive 6, men ender alligevel på 5. For jeg husker krisen fra 1998-2005, og hvordan alle højskoler kæmpede for at overleve (incl. denne), (...). Derfor har vi også et godt kapitalberedskab, så vi har mulighed for at stå imod en periode. Men der er også mulighed for nye politiske tiltag, som pludseligt kan ændre rammerne for muligheden for at eksistere som højskole - f.eks. beskæringer i muligheden for sabbatår el.lign., samt hvordan økonomi og muligheder i den nye forberedende ungdomsuddannelse skrues sammen."

"På den ene side ser jeg et stort behov for det, højskolerne står for og kan. På den anden side kunne det måske for nogle politikere være fristende at spørge til højskolernes nytteværdi på den korte bane."

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

De uddybende besvarelser, der er mindst optimistiske omkring fremtiden, fremhæver økonomien og de små årgange:

”Jeg er på længere sigt bekymret for den besparelse, højskolerne har været ude for og skal fortsætte med.”

”Bekymret for de faldende ungdomsårgange. Det bliver en udfordring, som kommer til at lukke højskoler, er jeg bange for”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Desuden fremhæver en skole administrative barrierer for en positiv fremtid:

”Den ministerielle papirtiger drukner os uden at kompensere økonomisk for ekstra arbejde.”

Uddybende svar i spørgeskemaundersøgelsen

Højskolernes fremtidssyn er således i udgangspunktet positivt, og de tror på skoleformens værdi og relevans. Samtidig har de en alvorlig krise i frisk erindring og oplever, at der er risiko for flere politiske, økonomiske og administrative benspænd, der kan true skoleformens essens og de enkelte skolers eksistens.

Kapitel 8: Hvordan har højskolerne det? Afrunding og perspektivering

Undersøgelsen af højskolernes tilstand anno 2017 viser et billede af en meget kompleks skoleform, som er robust og foranderlig på samme tid. Resultaterne peger på, at højskolerne alt i alt er optimistiske omkring deres skolars fremtid, og flere ting peger i retning af forsigtig fremgang på højskoleområdet. Elevtallet har været stigende gennem de sidste år, nye højskoler dukker op, og højskolerne oplever, at der er folkelig opbakning omkring skoleformen som helhed, og at politikere og beslutningstagere i stor udstrækning har et positivt syn på skolerne. Samtidig arbejder mange højskoler på at få større lokal forankring og betydning, og undersøgelsen tyder på, at det lykkes.

På den anden side viser undersøgelsens resultater, at højskolerne i høj grad lever en omskiftelig tilværelse, der er meget følsom over for den samfundsmæssige udvikling, konjunkturer, størrelsen på ungdomsårgange og nye lovgivninger. Det er ikke mange år siden, at højskolerne var i en dyb krise med skolelukninger til følge, og de fortsatte centrale besparelser på området opleves som en trussel af flere skoler.

Samlet viser rapporten en skoleform, der balancerer mellem mange forskellige krav, forventninger, behov, mål og udfordringer. Det kan skabe nogle krydspres, som højskolerne skal navigere i, samtidig med at de bevarer deres særkende som skoleform og deres samfundsmæssige gennemslagskraft. Nedenfor er fremhævet fem perspektiver på resultaterne og højskolernes roller og vilkår, som bliver spændende at følge i fremtiden.

De frie skoler og reglerne

Som det er blevet fremhævet flere gange i rapporten, er højskolerne frit stillet i forhold til deres værdigrundlag, deres undervisningsindhold og deres metode. Højskolerne sætter i høj grad fokus på frihed og det enkelte individs ret til at være noget i sig selv. Højskolerne fremstår på mange måder som en skoleform, der har rødderne solidt plantet i civilsamfundet og har en selvstændig, legitim stemme.

Resultaterne i rapporten viser imidlertid også et område, der er gennemreguleret. Lovgivningen og betingelserne for økonomisk støtte på området er blevet til i en vekselvirkning mellem staten og højskolerne. På den ene side er det tydeligt, at mange af reglerne er til, fordi højskoleloven og bekendtgørelserne søger at værne om skoleformen og dens idé og definere, hvad der er det særegne ved en højskole.

På den anden side er den frie tanke og højskolernes uafhængighed måske udsat for et pres af de mange regler, som af nogle højskoler opleves som begrænsninger i forhold til deres ønsker om at skabe den bedst mulige højskole for lige netop deres elevgruppe. Flere højskoler giver udtryk for, at selve højskoleloven samt regler og vejledninger, der sætter rammen for skoleformen, kan opleves som begrænsende for deres pædagogiske råderum.

Nogle højskoler har desuden næsten brug for at være 'lovekvilibriste' for at kunne navigere i forhold til de lovmæssige rammer og elevernes og skolernes behov. Ud over højskoleloven og lovgivning vedrørende bygningsmæssige og miljømæssige krav, som skolerne skal holde styr på, peger højskolerne på, at både integrationsloven, serviceloven og betalingsloven spiller ind på deres hverdag og de muligheder, de og deres elever har.

Kunsten for højskolerne bliver en stadig balance mellem opmærksomheden på og følsomheden over for de mange forskellige lovkomplekser på den ene side og højskolernes muligheder for at udvikle deres skoler på nye måder ud fra deres værdigrundlag og i en form, som optimerer deres tilbud og elevernes udbytte, på den anden. Det kan være en vigtig faktor for højskolernes fortsatte relevans, at de har mulighederne for at eksperimentere med både former og indhold.

Højskolerne og det skæve Danmark

"Folkeoplysningen kan være et vigtigt element i kampen for at forhindre Danmarks geografiske skævvridning. Lokale folkeoplysningsaktører kan være afgørende for at mobilisere lokalsamfundet og skabe aktiviteter, der fastholder og udvikler lokalområder og landdistrikter, fx i form af kultur-, natur- og fritidsaktiviteter."

National vision for folkeoplysningen i Danmark, 2014

Citatet fra den nationale vision for folkeoplysning, som blev formuleret i 2014, understreger behovet for, at lokale folkeoplysende aktører er med til at løfte deres nærområder – også i det såkaldte 'Udkantsdanmark'. Ser man på skolernes geografiske placering, ligger over halvdelen af højskolerne i områder med under 5.000 indbyggere, og flere skoler nævner selv, at de er placeret i yderområder. Det giver højskolerne en naturlig folkeoplysende rolle i forhold til lokalsamfundet. Undersøgelsen viser, at det i høj grad er en opgave, skolerne tager på sig. De samarbejder med en bred vifte af eksterne aktører, og mange højskoler arbejder bevidst på at styrke deres lokale rolle. De deltager i projekter og aktiviteter i samspil med andre aktører, ligesom de på forskellig vis inviterer borgerne ind på højskolerne. Også selvom det for mange skoler kræver ekstra ressourcer.

Det er ikke kun geografisk, at højskolerne ønsker at spille en rolle. Undersøgelsen viser, at højskolerne i stort omfang ønsker at bidrage til et inkluderende Danmark med ligeværdige borgere. Når højskolerne skal nævne samfundsmæssige udfordringer, som de ønsker at være med til at løse, peger tre fjerdedele af de nævnte problemstillinger på, at der skal være plads til alle – også de skæve profiler. Højskolerne oplever, at de i høj grad har noget at byde ind med både i forhold til psykisk sårbare, unge uden uddannelse og flygtninge. De vurderer, at eleverne bliver løftet og i stor udstrækning bliver bedre til at navigere i det øvrige samfund.

Højskolerne vil således gerne være med til at bidrage til, at sociale og geografiske skel udlignes. Samtidig oplever de, at der er barrierer for, at de kan indgå i løsningerne. Et eksempel, højskolerne fremhæver, er, at kommunerne kun i særlige tilfælde lader borgere på overførselsindkomst tage på højskole, da både elevafgift og statstilskud i så fald skal betales af kommunen.

Der ser således ud til at være et dilemma mellem, at højskolerne på den ene side gerne vil bidrage til de samfundsmæssige udfordringer, mens de på den anden side oplever ressourcemæssige, strukturelle og lovgivningsmæssige barrierer for, at de kan udfylde den rolle.

Samtidig skal man være opmærksom på skolernes begrænsninger i forhold til, hvor stor en indsats de kan bære. Eksempelvis må skolerne hele tiden vurdere ressourcerne til den lokale rolle op imod deres kerneopgave og deres interne fokus på eleverne. I forhold til at inkludere udsatte grupper, tyder meget på, at det er mest frugtbart, når der samtidig er meget ressourcestærke elever på skolen, hvilket kan gøre det centralt for skolerne at arbejde med at sikre en hensigtsmæssig balance i elevgruppen. Det samme kan gøre sig gældende i forhold til internationale elever på højskolerne.

Højskolerne i spændingsfeltet mellem 'medkultur' og 'modkultur'

Et spændingsfelt, der ligger i forlængelse af de to foregående punkter, er højskolernes balance mellem at være 'modkultur' eller 'medkultur'. Når højskolerne selv skal beskrive, hvad de ser som deres vigtigste samfundsmæssige rolle, er der på den ene side fokus på at understøtte det demokratiske samfund, som vi kender det. Formålsparagraffen og skolerens værdier peger mod at støtte eleverne i at blive aktive, engagerede borgere. Altså et fokus, der peger på en statsunderbyggende rolle.

Samtidig oplever højskolerne, at deres værdier bliver klemte i samfundet i almindelighed, og at deres elever lider under det. For mange højskoler er det derfor vigtigt, at de repræsenterer et frirum og kan være med til at pege på andre måder at leve på. Højskolerne ønsker at være lystens og engagementets stemme i et samfund, som de oplever i stigende grad sætter fokus på nyttemaksimering.

Højskolerne skal kunne rumme begge disse elementer til de meget varierede målgrupper, de når ud til. Samtidig kan det være en udfordring for skolerne, at nogle af de udsatte elever, de gerne vil nå, og som har særligt brug for frirummet på højskolen, samtidig kommer med dokumentations- og evalueringskrav, der kan underlægge skolerne den logik, de vil være en modkultur til.

Bygningerne – det tveæggede sværd

For mange højskoler er deres bygninger deres vartegn og et aktiv i forhold til at tiltrække elever. For nogle højskoler giver deres faciliteter dem unikke muligheder med plads til jordbrug, naturoplevelser, idrætsliv, musikstudier, kunstlokaler m.m. For nogle højskoler er deres faciliteter også et aktiv, som de bruger i deres lokale samarbejder, og som de åbner for samfundet i nærområdet.

Samtidig oplever højskolerne det som et pres, at de bliver nødt til at have tidssvarende bygninger. Det kan også være en forudsætning for højskolernes specialer, at de har særlige typer af faciliteter til linjefagene.

Undersøgelsen viser, at den nyligt overståede krise har efterladt en stor andel af højskolerne med udskudt vedligehold, og over halvdelen af skolerne vurderer, at de har brug for moderniseringer for at kunne tilbyde eleverne den kvalitet, de efterspørger. Ligeledes er der ifølge skolerne et behov for at få fornyet/optimeret deres energiforsyning.

Bygningerne er således både et aktiv og en klods om benet for mange skoler, og næsten tre ud af fire skoler synes, det er svært eller meget svært at drive og vedligeholde skolerne i den stand, de ønsker. Samtidig peger enkelte skoler på, at det kan være svært at udnytte faciliteterne i forbindelse med udlejning, da der er et loft for, hvor stor indtjening man må have uden at blive trukket i grundtilskuddet.

Undersøgelsen viser, at selvom enkelte højskoler finder det let at drifte og vedligeholde deres bygninger, er langt de fleste højskoler udfordret på området. For de højskoler, der er økonomisk presset, vil det blive en stigende udfordring at følge med på facilitetsfronten. Både i forhold til vedligehold og udvikling af tidssvarende lokaler.

Fag og fokus i fremtiden?

Undersøgelsen viser, at de største fagtyper på højskolerne er idrætsfag, humanistiske fag og musiske fag (kunst, musik, teater m.m.). De naturvidenskabelige fag er dog også repræsenteret på skolerne, ligesom de mere praktiske fag ser ud til at være en integreret del af højskolernes udbud.

Undersøgelsen viser, at flere højskoler har fokus på at fremme en mere bæredygtig livsstil. Fag om bæredygtighed er et eksempel på, hvordan højskolerne igen kombinerer åndens og håndens arbejde. De arbejder med at gøre skolernes egne bygninger og faciliteter bæredygtige, men de har også fag og linjer om miljø, grøn omstilling og bæredygtige løsninger.

Livsstilsskolerne, der er relativt nye som skoletype, er et andet eksempel på, hvordan elevernes personlige projekt mødes med både teoretiske og praktiske fag, som madlavning, motion og hverdagstræning.

Andre højskoler har i høj grad fokus på fag, der forbereder eleverne mere direkte til en faglig karriere som 'medie og journalistik' eller som forberedelse til andre uddannelser som politiskolen eller sygeplejeskolen.

Det bliver interessant at se, hvordan fagene udvikler sig i både form og indhold i fremtiden i spændingsfeltet mellem dannelse og uddannelse – imellem det praktiske og det teoretiske, så højskolerne både favner deres værdigrundlag og deres evne til at tiltrække elever.

Desuden vil det blive interessant at følge højskolernes fremtidige rekrutteringsfokus. Undersøgelsen viser, at højskolerne har godt fat i de unge. Seniorhøjskolerne har i høj grad fat i seniorerne. Fraværet af de 30-60-årige er dog slående. Det skyldes til dels, at undersøgelsen ikke belyser de korte kurser, hvor familiekurserne er populære. Men med store dele af højskolernes aktiviteter primært knyttet til de unge, bliver det interessant at se, hvordan højskolerne vil klare sig med de små ungdomsårgange, der kommer.

Spørgsmålet er, om de erhvervsaktive og børnefamilierne er helt lukket land for højskolerne som målgruppe på de lange kurser. Eller er der en mulighed for en bølge, hvor højskolerne på en ny måde bliver hele folkets højskole?

Litteraturliste

Bjerrum, H. & Thøgersen, M. (2018a). Aftenskolerne – hvordan har de det? Aarhus: Videncenter for Folkeoplysning.

Bjerrum, H. & Thøgersen, M. (2018b). Specialpædagogisk støtte på højskoleområdet. Analyse af tilskud til specialundervisning og elever med svære handicap på højskolerne. Aarhus: Videncenter for Folkeoplysning.

Capacent Epinion (2008). Målgruppe- og effektundersøgelse 2007-2008.

Danmarks Statistik (2018a). VEUHOJ10: Kursusdeltagelse i lange højskolekurser efter uddannelsesområde, alder, køn, institutionstype, tidsangivelse og enhed. www.statistikbanken.dk/VEUHOJ10

Danmarks Statistik (2018b). VEUHOJ20: Kursusdeltagelse i korte højskolekurser efter uddannelsesområde, alder, køn, institutionstype, tidsangivelse og enhed. www.statistikbanken.dk/VEUHOJ20

danskernessundhed.dk (2017). Helbred og trivsel – Helbredsrelateret livskvalitet – Mentalt helbred. Tal fra Den Nationale Sundhedsprofil. www.danskernessundhed.dk

ffd.dk (2018a). Antal højskoler. <https://ffd.dk/information-og-analyse/statistik-og-analyse/antal-hoejskoler/>

ffd.dk (2018b). Samværrets betydning. Folkehøjskolernes Forening i Danmark. <http://ffd.dk/hoejskolepaedagogik/paedagogiske-projekter/samvaerets-betydning/>

ffd.dk (2018c). Ministeriets fortolkning. Folkehøjskolernes Forening i Danmark. <http://ffd.dk/hoejskolepaedagogik/paedagogiske-projekter/samvaerets-betydning/>

ffd.dk (2017). Charter. <https://ffd.dk/administration/loen-og-ansaettelse/charter/>

Folkehøjskolernes Forening i Danmark (2018). Undersøgelse af højskolelæreres løn- og ansættelsesforhold – 2018. <https://ffd.dk/media/20992/undersogelse-af-hoejskolelaereres-loen-og-ansaettelsesforhold-2018.pdf>

Folkehøjskolernes Forening i Danmark (2017). FFD's strategi – for perioden 2018-22. <https://ffd.dk/media/9784/strategi-for-folkehoejskolernes-forening-2017-22.pdf>

Folkehøjskolernes Forening i Danmark (2015a). Livet som højskolelærer. https://ffd.dk/media/7016/livet-som-hoejskolelaerer_2015.pdf

Folkehøjskolernes Forening i Danmark (2015b). Undersøgelse af højskolelæreres løn- og ansættelsesforhold – efterår 2015. https://ffd.dk/media/7008/hojskolelaerere_undersogelse2015.pdf

Folkehøjskolernes Forening i Danmark (2002). Højskolens bestyrelse: Opgaver og ansvar. København: Folkehøjskolernes Forening i Danmarks forlag.

Folkehøjskolernes Forening i Danmark (2001). Vedtægter. <https://ffd.dk/om-foreningen/strategi/vedtaegter/>

Hansen, N. B. (2001). En højskole er en højskole er en højskole, s. 139-153 i Gleerup, J. (red.), *Voksenuddannelse under forandring*. København: Gads Forlag.

Hjermitsev, H. H. (2018). Mellem dannelse og nytte: Et perspektiv på folkehøjskolernes historie. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 102(2), 171-183.

hojskolehistorie.dk (2018). Danmarks Højskoler 1844-2017 – kronologisk register. http://www.hojskolehistorie.dk/media/20160/danske_hojskoler_1844-2017_revjan_2018.pdf

Institutionsstyrelsen (2010). Orientering om omlægning af tillægstakster for særligt prioriterede elevgrupper. Sagsnr. 169.66C.031. http://ffd.dk/media/7676/orientering_uvm_tillægstakster_2010.pdf

Korsgaard, O. (1997). Kampen om lyset: dansk voksenoplysning gennem 500 år. København: Gyldendal.

Krørup, K. (2016). Højskolelove – et udvalg med fokus på formål. <http://hojskolehistorie.dk/hojskolens-historie/hojskolelove/>

krogerup.dk (2018). Repræsentantskabet. <https://krogerup.dk/repraesentantskabet/>

Kulturministeriet (2014b). Udredning af idrættens økonomi og struktur. https://kum.dk/fileadmin/KUM/Documents/Publikationer/2014/Udredning_af_idrættens_oekonomi_og_struktur_Analyse_1.pdf

Kulturministeriet (2014c). En national vision for folkeoplysningen i Danmark. København. https://kum.dk/uploads/tx_templavoila/Folkeoplysning-vision_nov14_01.pdf

Moos-Bjerre & Lange (2016). Årsstatistik for højskolerne 2016. Folkehøjskolernes Forening i Danmark. http://www.idan.dk/media/5162933/ffd_juni2016_03_low.pdf

Nielsen, T. W. (2017). NYT FRA FFD 2017. https://ffd.nemtilmeld.dk/images/descriptions/15115/Sekretar_og_forretningsforer/Nyt_fra_FFD-okt_2017.pdf

Rahbek, R. K. (2017). Ingen idé, ingen lov – ingen lov, ingen idé. *Højskolebladet*, 142(8). <https://www.hojskolebladet.dk/nyhedsarkiv/2017/dec/ingen-ide-ingen-lov-ingen-lov-ingen-ide/>

Rahbek, R. K. & Møller, J. (2015): Højskolepædagogik: en fortælling om livsoplysning i praksis. Aarhus: Klim.

Rasmussen, M., Pedersen, T. P. & Due, P. (2015). Skolebørnsundersøgelsen 2014. København: Statens Institut for Folkesundhed.

Rykind-Eriksen, M. & Lindsø, E. (2018). Hjemlighed uden bopælstilknytning giver ingen mening. *Højskolebladet*, 143(1). <https://www.hojskolebladet.dk/nyhedsarkiv/2018/jan/hjemlighed-uden-bopaestilknaytning-giver-ingen-mening/>

Rykind-Eriksen, M. & Lindsø, E. (2017). Bevægelsen er ved at miste sin forankring. *Højskolebladet*, 142(5), 14-17.

Thøgersen, M. (2017). Folkeoplysende og internationale aktiviteter på højskolerne. Hovedrapport: Evaluering af Folkeoplysningspuljen og Den Internationale Pulje 2014-2016. Aarhus: Videncenter for Folkeoplysning.

Thøgersen, M. (2015). Tværgående samarbejde blandt folkeoplysningens aktører. Aarhus: Videncenter for Folkeoplysning.

Thøgersen, M. & Bjerrum, H. (2015). Folkeuniversitetet – én organisation, mange virkeligheder. Folkeuniversitetets historie, økonomi og aktiviteter. Aarhus: Videncenter for Folkeoplysning.

Toft, J. (2016). Idrættshøjskolernes vilkår og udvikling. Status på de danske idrættshøjskoler i 2016. København: Idrættens Analyseinstitut.

Undervisningsministeriet (2017a). Instruks for tilskud til folkehøjskoler. Sagsnr. 17/10 923.

Undervisningsministeriet (2017b). Regnskabsportal. Visning af regnskaber – 2017 – Folkehøjskoler. <http://regnskabsportal.uvm.dk>

Lovstof

LOV:

Lov om folkehøjskoler (Højskoleloven). LOV nr. 1605 af 26/12-2013.

Lov om folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler og håndarbejdsskoler (Højskoleloven). LOV nr. 510 af 30/06-1993.

LBK:

Bekendtgørelse af lov om folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler og håndarbejds-skoler (frie kostskoler). LBK nr. 822 af 10/07-2006.

BEK:

Bekendtgørelse om ansættelsesvilkår for forstandere, viceforstandere og lærere ved folke-højskoler (ansættelsesbekendtgørelsen). BEK nr. 140 af 10/02-2016.

Bekendtgørelse om tilskud m.v. til folkehøjskoler (tilskudsbekendtgørelsen). BEK nr. 844 af 26/06-2014.

VEJ:

Kulturministeriet (2015a). Vejledning om undervisning på folkehøjskoler. Dok. nr. 15/00244-1. Tilgået via <https://slks.dk/folkehoejskoler/skemaer-og-vejledninger/>

Kulturministeriet (2015b). Vejledning om åbne kurser på folkehøjskoler. Dok. nr. 15/00248-1. Tilgået via <https://slks.dk/folkehoejskoler/skemaer-og-vejledninger/>

Kulturministeriet (2016). Vejledning om samarbejde mellem højskoler og uddannelsesinsti-tutioner. Dok. nr. 16/03887-4. Tilgået via <https://slks.dk/folkehoejskoler/skemaer-og-vej-ledninger/>

Bilag

Metoden bag spørgeskemaundersøgelsen

Spørgeskemaundersøgelsen er gennemført som en elektronisk spørgeskemaundersøgelse i perioden juni-oktober 2017. Der er i forbindelse med undersøgelsen taget udgangspunkt i den liste over højskoler, som på det tidspunkt var tilgængelig på FFD's hjemmeside, og som havde aktiviteter i 2017.

Der er i alt sendt ud til 68 højskoler. 45 af disse har bidraget til undersøgelsen, svarende til en svarprocent på 66. 40 højskoler har fuldført skemaet, mens fem har besvaret delvist.

Spørgeskemaet blev som udgangspunkt sendt via mail til højskolernes forstandere. I enkelte tilfælde var det ikke muligt at finde mailadressen på forstanderen, hvorfor den blev sendt til skolens hovedadresse, men stadig adresseret til forstanderen.

Ud over den første udsendelse (30. juni 2017) blev der i dataindsamlingsperioden udsendt to påmindelser om undersøgelsen (28. august og 15. september) med en opfordring til at svare. Inden undersøgelsens afslutning blev der yderligere foretaget en telefonisk rundringning til de højskoler, der endnu ikke havde svaret.

Undersøgelsen blev gennemført i forbindelse med en større undersøgelse af specialpædagogisk støtte på højskoleområdet (SPS), som Vifo gennemførte for Kulturministeriet (Bjerrum & Thøgersen 2018b). Spørgeskemaundersøgelsen var derfor delt i to dele: Den indledende del indeholdt udelukkende SPS-relaterede spørgsmål, mens den anden del indeholdt spørgsmål af mere generel karakter, som er afrapporteret i denne rapport. Enkelte højskoler valgte kun at svare på SPS-delen. Den ovenfor nævnte svarprocent (66 pct.) er for den generelle del af spørgeskemaet.

Øvrige datakilder

Ud over data fra spørgeskemaundersøgelsen er der i rapporten anvendt oplysninger fra en række andre kilder.

Højskolernes antal og udvikling, siden den første højskole blev etableret, er dokumenteret via højskolehistorisk forening på hjemmesiden www.hojskolehistorie.dk

Grundlæggende oplysninger om årselevtal samt elevernes køns- og aldersfordeling er tilgængelige i Danmarks Statistiks statistikbank (tabelVEUHOJ10) på www.statistikbanken.dk

Højskolernes regnskaber er tilgængelige via regnskabsportalen på <http://regnskabsportal.uvm.dk>

Oplysninger om det samlede statslige tilskud til højskolerne og udviklingen i denne er tilgængelige i Finanslovsdatabasen på <http://www.oes-cs.dk/olapdatabase/finanslov/index.cgi>

Endelig er der anvendt oplysninger fra højskolernes egen årsstatistik: <https://ffd.dk/information-og-analyse/statistik-og-analyse/elevstatistik/>

Kategorisering af fagudbud

Til at belyse højskolernes fagudbud har Vifo på baggrund af fagudbuddet i efteråret 2018 foretaget en samlet kategorisering. Fagene er fundet på de respektive højskoleers hjemmeside med udgangspunkt i fagudbuddet på de lange kurser.

De forskellige fag er blevet placeret i én af følgende kategorier: 'Kunst, kreativitet og håndværk', 'humanistiske fag og sprog', 'musik, teater og dans', 'idræt, sport og spil', 'samfund, politik og internationalt', 'naturen og naturvidenskab', 'sundhed, mad og livsstil', 'medier og journalistik' og opsamlingskategorien 'andet'. Kategoriseringen er en eksplorativ videreudvikling af fagkategorierne på højskoleforeningens hjemmeside, og kategorierne er dermed dannet på baggrund af det fagudbud, der blev fundet i analysen. Tabel 10 viser en oversigt over, hvilke underkategorier de enkelte fagtyper omfatter. I optællingen indgår kun overkategorierne, mens underkategorierne er med for at illustrere, hvad overkategorierne dækker over.

Optællingen er foretaget med udgangspunkt i hvert enkelt fag. Der er således ikke taget højde for antallet af undervisningstimer, eller hvor mange uger faget forløber over.

Tabel 10: Oversigt over kategorisering af højskolernes fagudbud

Kategorier/fagtyper	Fag
Kunst, kreativitet og håndværk	Håndarbejde, keramik, tekstil, byggeri, design, arkitektur, grafik, tegning
Humanistiske fag og sprog	Filosofi, historiefag, psykologi og pædagogik, teologiske fag, retorik og sprogfag, litteratur og skrivning, kultur og antropologi, køn og seksualitet
Musik, teater og dans	Instrumentalundervisning, sammenspil, kor og sang, sangskrivning, drama og scenekunst, dans
Idræt, sport og spil	Løb og fitness, boldspil, gymnastik, e-sport, yoga, adventuresport, sejlads
Samfund, politik og internationalt	Politik og debat, internationale forhold, verdensmål, menneskeret-tigheder, områdestudier, event, projekt og iværksætteri, sociologi
Naturen og naturvidenskab	Robotteknologi, matematik, bæredygtighed, permakultur, friluftsliv, vandring, jagt
Sundhed, krop og livsstil	Kost, krop og slankeforløb, mindfulness, meditation, madlavning, gastronomi, trivsel og psykisk sundhed, krop, massage og velvære
Medier og journalistik	Filmproduktion, filmvisning, fotografering, video, journalistik, kommunikation, radio og podcast
Andet	Privatøkonomi, (studie)vejledning, politi, dilemma, teambuilding, personlig udvikling, coaching og rådgivning, førstehjælp

Tabellen viser en oversigt over de ni forskellige fagtyper med tilhørende underkategorier, højskolernes fag er blevet kategoriseret efter. Kategorierne er en videreudvikling af de fagtyper, der benyttes på hojskoler.dk og er desuden udviklet på baggrund af gennemgangen af højskolernes hjemmesider.

Videncenter

for Folkeoplysning